

Nr 139

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående utbyggnad av yrkesutbildningen m. m.; given Stockholms slott den 25 februari 1955.

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

I anslutning till 1952 års yrkesutbildningssakkunnigas betänkande om yrkesutbildningen (SOU 1954: 11) föreslås i propositionen en betydande utveckling av yrkesskolväsendet. Initiativet till yrkesutbildningens utbyggnad och utformning förutsättes alltså ligga hos de olika huvudmännen — kommuner, landsting samt enskilda företag, organisationer och personer. Statens medverkan i yrkesutbildningen skall ske huvudsakligen genom ett väsentligt ökat ekonomiskt stöd åt utbildningsverksamheten.

För de närmaste femton åren förordas en ökning av kapaciteten i heltidskurser för industri-hantverk, handel och husligt arbete med inemot det dubbla, från cirka 1 100 till cirka 2 000 heltidsavdelningar. Statsmedel till driften av yrkesskolorna skall anslås i en sådan omfattning, att det blir möjligt att genomföra större delen av den planerade utbyggnaden under de första tio åren av femtonårsperioden för att på bästa möjliga sätt sörja för utbildningen av ungdomar under de år, då antalet ungdomar i åldern 15—20 år är som störst. I anslutning till utbyggnaden av heltidsundervisningen föreslås en ökning av yrkeslärarutbildningen.

Mot bakgrunden av förhållandena vid de allmänbildande skolorna föreslås enhetligare former än nu för läsår och arbetsvecka vid yrkesskolorna.

Några nya kurstyper föreslås prövade vid yrkesskolorna, bland annat kurser för industri-hantverk motsvarande enhetsskolans klass 9 y samt så kallade centrala hantverkskurser. Vidare föreslås regelbundet återkommande ettåriga kurser för sysselsättnings- och arbetsterapeuter.

I fråga om yrkesutbildningens centrala ledning föreslås för närvarande icke några väsentliga förändringar. En utredning skall emellertid snarast tillsättas, som förutsättningslöst skall pröva den nuvarande organisationen av yrkesutbildningens centrala ledning och komma med de förslag, som denna prövning kan föranleda.

Till driften av yrkesskolorna och till andra årliga kostnader för yrkesutbildningen föreslås avsevärt höjda statsbidrag. I samband med höjningen av driftsbidraget föreslås väsentligt förenklade bidragsgrunder.

Slutligen äskas anslag för nästa budgetår till avlöningar och omkostnader vid överstyrelsen för yrkesutbildning, till yrkespedagogisk reformverksamhet, till driften av centrala och lokala yrkesskolor, till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor, till kurs för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter, till studiehjälp åt yrkesskolelever, till utbildning av lärare vid yrkesundervisningen samt till främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare med sammanlagt i runt tal 56 100 000 kronor.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 25 februari 1955.*

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ANDERSSON, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, NORDENSTAM, LINDSTRÖM, LANGE.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, *frågor angående utbyggnad av yrkesutbildningen m.m.* och anför därvid följande.

I årets statsverksproposition, bilagan åttonde huvudtiteln, har jag i ingressen till avd. J. Yrkesundervisningen erinrat om att 1952 års yrkesutbildningssakkunniga i ett den 29 april 1954 dagtecknat betänkande med titeln »Yrkesutbildningen» (SOU 1954:11) framlagt förslag till delvis genomgripande ändringar beträffande yrkesskolväsendets uppläggning och utbyggnad samt framför allt beträffande statens bidrag till detta skolväsen. Förslagen har avseende på de grenar av yrkesutbildningen, som står under inseeende av överstyrelsen för yrkesutbildning, dock att de ej avser exempelvis de högre tekniska läroverken, handelsgymnasierna, konstfackskolan och de läroanstalter, som för närvarande åtnjuter statsbidrag under samlingsrubriken »Särskilda anstalter för yrkesundervisning». Ett genomförande av de sakkunnigas förslag förutsätter betydande förändringar av ett flertal av de nuvarande anslagen under avd. J såväl till sakinnehållet som i fråga om anslagsredovisningen och anslagsrubrikerna.

Med anledning härav har Kungl. Maj:t på min hemställan föreslagit riksdagen att, i avbidan på särskild proposition i ämnet, uppföra följande anslag på riksstaten med preliminärt beräknade belopp, nämligen:

a) *Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar* ett förslagsanslag av 1 372 000 kronor,

b) *Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader* ett förslagsanslag av 177 500 kronor,

c) *Överstyrelsen för yrkesutbildning: Yrkespedagogisk reformverksamhet* ett reservationsanslag av 125 000 kronor,

d) *Bidrag till driften av centrala yrkesskolor* ett förslagsanslag av 7 364 000 kronor,

e) *Bidrag till driften av lokala yrkesskolor* ett förslagsanslag av 31 830 000 kronor,

f) *Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor* ett förslagsanslag av 7 700 000 kronor,

g) *Kurs för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter* ett reservationsanslag av 57 000 kronor,

h) *Studiebidrag och stipendier åt elever vid yrkesskolor* ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor,

i) *Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen* ett reservationsanslag av 532 000 kronor samt

j) *Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare* ett förslagsanslag av 385 000 kronor.

Sedan frågan om medelsbehovet för nästa budgetår under dessa anslag nu färdigberetts, ber jag att få ånyo anmäla dessa anslagsfrågor, varjämte jag till behandling upptager jämväl övriga med yrkesutbildningssakkunnigas betänkande sammanhängande frågor.

I. Inledning

1946 års skolkommission hade att syssla inte bara med den allmänbildande skolan utan även med yrkesutbildningen. Sistnämnda frågor hänköts inom kommissionen till en särskild delegation. Innan denna blev färdig med sitt arbete, beslöt Kungl. Maj:t upplösa 1946 års skolkommission. I samband därmed bemyndigade Kungl. Maj:t den 30 juni 1952 chefen för ecklesiastikdepartementet att tillkalla högst tio sakkunniga för att slutföra skolkommissionens utredning rörande yrkesutbildningen.

Med stöd av detta bemyndigande tillkallade departementschefen följande sakkunniga: riksdagsman Emil Näsström, ordförande, yrkesskoldirektör Einar Forssell, vice ordförande, fru Rosa Andersson, rektor Ester Arfwedson, direktör Erik Bengtson, sekreterare (numera chefredaktör) Hilding Färm, rektor Martin S. Lindström, riksdagsman Oscar Malmborg, direktör Gerhard Nilsson och riksdagsman Gustav Nilsson. De sakkunniga — som antog namnet *1952 års yrkesutbildningssakkunniga* — har i juni 1954 avlämnat ett *betänkande angående yrkesutbildningen* (SOU 1954:11). Vid utarbetande av betänkandet har till de sakkunnigas förfogande stått ett stort antal experter.

Över yrkesutbildningssakkunnigas betänkande¹ har *infordrade utlåtanden* avgivits av statskontoret, riksräkenskapsverket, byggnadsstyrelsen, statens sakrevision, statens lönenämnd, skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning, studiehjälpsnämnden, arbetsmarknadsstyrelsen, socialsty-

¹ För betänkandet användes i det följande i förekommande fall förkortningen YS.

relsen, medicinalstyrelsen, kommerskollegium, statens hantverksinstitut, generalpoststyrelsen, telestyrelsen, järnvägsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, statens brandskola, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, skogsstyrelsen, fiskeristyrelsen, handelsutbildningskommittén, 1948 års tekniska skolutredning, 1951 års skolstyrelseutredning, sakkunniga för översyn av vissa statsbidrag på skolväsendets område, 1953 års lärarinneutbildningskommitté och 1948 års konstutredning. Härjämte har *yttranden* över betänkandet avgivits av svenska landstingsförbundet, svenska stadsförbundet, svenska landskommunernas förbund, svenska arbetsgivareföreningen (SAF), landsorganisationen i Sverige (LO), riksförbundet landsbygdens folk (RLF), Sveriges hantverks- och småindustriorganisation (SHSO), handelns arbetsgivareorganisation (HAO), Sveriges köpmannaförbund, Sveriges grossistförbund, tjänstemännens centralorganisation (TCO), yrkeskvinnors samarbetsförbund, Sveriges husmodersföreningars riksförbund, svenska teknologföreningen, svenska yrkesskolföreningen, svenska facklärarförbundet samt styrelsen för föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm.

Vissa av de statliga myndigheterna har avgivit sina utlåtanden sedan de först inhämtat yttranden från underordnade myndigheter. Sålunda har skolöverstyrelsen inhämtat yttranden från statens och vissa kommunala folkskolinspektörer. Överstyrelsen för yrkesutbildning har hört styrelserna för samtliga centrala verkstadsskolor samt styrelserna för ett stort antal kommunala och enskilda yrkesskolor. Kommerskollegium har infordrat yttranden från Sveriges industriförbund, kooperativa förbundet samt handelskamrarna i Stockholm, Göteborg, Malmö och Gävle.

I de direktiv, som skolkommissionens ordförande utfärdade för yrkesutbildningsdelegationen och som oförändrade gällt också för yrkesutbildningssakkunniga, uppdrogs åt delegationen att komma med förslag inte endast beträffande den förberedande yrkesutbildningen i enhetsskolan utan också beträffande den egentliga yrkesutbildningen efter den obligatoriska skolans slut. Betänkandet om yrkesutbildningen behandlar framför allt den egentliga yrkesutbildningen. Men dennas anknytning till den förberedande eller påbörjade yrkesutbildningen i eller i anslutning till enhetsskolan medför, att också enhetsskolans yrkesutbildningsproblem berörs, på vissa punkter ganska ingående. Detta gäller inte minst den principiella uppläggningsen av yrkesutbildningens organisation och vidgningen av yrkesskolans uppgifter.

Departementschefen

Yrkesutbildning meddelad i skolmässig form, skild från det produktiva arbetet, är en ganska ny företeelse, utom när det gäller allmänna teoretiska kunskaper, som kan bilda grunden för arbete inom en rad olika, mera teo-

retiskt betonade yrken. I allt större utsträckning har man emellertid under de senaste decennierna börjat ge utbildning för manuella arbetsuppgifter i särskilda skolavdelningar under ledning av fackligt och pedagogiskt skolade lärare i stället för av enbart i yrket skickliga män och kvinnor. Men ännu är det pedagogiska arbetet på detta område endast i sin början. På många håll, kanske de flesta, får yrkesskolornas elever lära på samma sätt som de ungdomar, som undervisas direkt ute på arbetsplatserna. På andra håll söker man sig i skolorna fram till nya inlärningsmetoder, betingade av avskildheten från det produktiva arbetet. Säkerligen kan man på detta sätt småningom finna effektivare och snabbare vägar att lära, antingen det gäller några begränsade tempon eller grunden för ett yrke eller yrkesområde.

Det är därför med stort intresse, som jag tagit del av de erfarenheter och uppslag, som samlats i yrkesutbildningssakkunnigas betänkande om yrkesutbildningen. Mycket av det som föreslås i betänkandet behöver inte underställas Kungl. Maj:t eller riksdagen för beslut. De sakkunniga har betraktat den skolmässiga yrkesutbildningen i första hand som ett frivilligt lokalt åtagande. Skolorna och kurserna bör så långt möjligt utformas efter de lokala instansernas önskemål och behov. I enlighet med denna uppfattning har många förslag fått formen av råd och uppslag till skolornas huvudmän. Jag kommer därför i det följande endast att återge vissa delar av betänkandet om yrkesutbildningen. Men det är min förhoppning, att de erfarenheter och uppslag, som de sakkunniga samlat från olika håll, skall komma yrkesskolväsendet till godo genom att utnyttjas, bearbetas och utvecklas i den lokala planeringen och utbyggnaden av yrkesskolorna.

Den pågående reformen av den allmänbildande skolan innebär inte endast en utveckling och utbyggnad av denna skola utan också en närmare anknytning till densamma av de olika möjligheterna till fortsatt utbildning, teoretisk och praktisk. Allteftersom den 9-åriga skolplikten vinner ökad spridning, blir det därför nödvändigt att också öka möjligheterna till praktisk yrkesutbildning i direkt anslutning till den 9-åriga skolan.

De sakkunnigas huvudsynpunkter på yrkesutbildningens organisation synes mig så betydelsefulla — både med hänsyn till den framväxande 9-åriga skolan och med hänsyn till vikten av en ändamålsenlig fortsatt yrkesutbildning — att jag inte tvekar att föreslå Kungl. Maj:t att för riksdagens prövning framlägga en proposition i allt väsentligt grundad på de sakkunnigas förslag. Innan jag övergår till att redogöra för de sakkunnigas förslag och därav föranledda yttranden samt mina egna ståndpunktstaganden vill jag dock något närmare redogöra för de bärande tankarna bakom förslagen. Jag kommer också i fortsättningen av min redogörelse att för riksdagens kännedom medtaga vissa förslag och synpunkter, som inte kräver dess ställningstagande.

II. Yrkesutbildningens utbyggnad

(YS kap. 1, 6, 8, 9, 11)

1. Yrkesutbildningen och samhället

(YS kap. 1, 6, 11)

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunnigas utredning om yrkesutbildningen behandlar främst den utbildning, som bygger på folkskolan eller på enhetsskolans yrkeslinje. Utredningsuppdraget har närmast gällt utbildningen för näringsgrenarna industri-hantverk, handel och husligt arbete. Såväl den grundläggande nybörjarutbildningen för olika personalkategorier som den fortsatta utbildningen av arbetskraft med kortare eller längre yrkeserfarenhet berörs. De sakkunniga syftar till att närma yrkesskolans arbetsvillkor och ekonomiska förutsättningar till den allmänbildande skolans, samtidigt som formerna för undervisningen anpassas till arbetssättet i näringslivet. På så sätt vill man bidra till att uppnå större likvärdighet mellan teoretiska och praktiska studiebanor.

De framlagda förslagen är övervägande av principiell art. Som bilagor till betänkandet är fogade förslag till ny yrkesskolstadga och statsbidragskungörelse.

Betänkandet innehåller emellertid också en mängd synpunkter och förslag beträffande yrkesutbildningens utformning, riktade till de lokala skolledningarna. De sakkunniga har utgått från att yrkesutbildning liksom hittills skall vara ett frivilligt åtagande både för den som får yrkesutbildning och för den som ger utbildningen, alltså för skolans huvudman eller för det företag, där utbildningen sker. Detta har medfört, att en mycket stor del av de sakkunnigas förslag är rekommendationer snarare än förslag till bestämmelser.

Utgångspunkterna för de sakkunnigas förslag och rekommendationer är följande.

a) Behovet av yrkesutbildning ökar. Detta gäller inte endast den relativt lilla gruppen av allroundkunniga arbetare utan så gott som alla personalkategorier inom skilda näringsgrenar. »Teknikens utveckling, omläggningar i arbetets organisation och människans förändrade ställning i produktionsprocessen medför krav på en förändring också av yrkesutbildningen. Varje individ i vårt samhälle kommer i olika sammanhang — i den industriella produktionen, i distributionen, i det samhällsliga arbetet och i hemmet — i kontakt med uppfinningar och arbetsförlopp, som kräver någon teknisk och social bildning.» (YS s. 12.) »Yrkesutbildningen får inte, såsom hittills övervägande skett, framför allt ta sikte på de kva-

lificerade yrkesarbetarna. Den måste syssla med personalkategorier, som kräver utbildning både av skiftande art och av skiftande grad.» (YS s. 13.) Yrkesskolorna måste vända sig till ett större och bredare elevklientel än hittills.

b) Den grundläggande yrkesutbildningen måste ske utanför produktionen. Kraven på yrkesutbildningens mål, omfattning och utformning är nu helt andra än de var, då den nu gällande yrkesskolstadgan (av 1918 och 1921) kom till. Grundtanken då var, att den praktiska yrkesutbildningen skulle ske direkt i arbetet, medan skolan skulle svara för en kompletterande, övervägande teoretisk undervisning av fackinriktat slag. Allmänbildande undervisning gavs mycket litet utrymme i denna stadga.

Förhållandena har emellertid ändrats. De sakkunniga uttalar härom bl. a.: »Inte bara arbetarnas situation utan också de materiella förutsättningarna på arbetsplatsen gör det allt svårare att låta den grundläggande praktiska utbildningen ske i produktionen eller i annat arbete. Den tekniska apparaturen och materialet är många gånger så dyrbara och arbetsprocessen så komplicerad, att man inte utan stora både mänskliga och ekonomiska risker kan låta rena nybörjare syssla med dem.» (YS s. 11.) »Ännu så länge är förutsättningarna att i skolmässig form ge en grundläggande praktisk-teoretisk yrkesutbildning i heltidskurser begränsade. Men tendensen är så påtaglig, att man bör kunna utgå från att det är denna linje man bör arbeta efter under den period man nu kan planera för.» (YS s. 11.) Yrkesutbildningssakkunnigas slutsats blir, att, om det ökande behovet av planmässig yrkesutbildning skall kunna tillgodoses, skolan i avsevärt högre grad än hittills måste ge grundläggande nybörjarutbildning utanför produktionen.

c) Yrkesutbildningen skall bygga på frivilliga överenskommelser mellan parterna. Alltsedan slutet av 1800-talet har upprepade förslag framlagts i syfte att genom lagstiftning reglera arbetsgivarnas och de anställdas skyldigheter i fråga om yrkesutbildningen. Detta är naturligt, eftersom den princip, varpå vår nuvarande yrkesskolstadga bygger, i flertalet andra länder, där den tillämpas, görs effektiv just genom en lärlingslag, ofta i förening med yrkesskolplikt. I Sverige har det emellertid inte varit möjligt att samla majoritet omkring en lärlingslag, främst på grund av motstånd från såväl arbetsgivare som arbetstagare inom industrien. Flera av de framlagda lagförslagen har också tagit sikte på en lärlingslag endast för hantverket och småindustrien. Dessa förslag har dock strandat på svårigheten att dra en gräns mellan det område, där lagen skulle tillämpas, och det område, där den inte skulle gälla.

Också en annan form av lagstiftning diskuteras i betänkandet, nämligen en lag i syfte att säkra utbildningsplatser i näringslivet för 9y-elever, en tanke, som skymtat då och då i diskussionen kring enhetsskolan. Man understryker, att detta skulle innebära en helt ny form av lag, vilken inte — såsom den på sina håll förekommande lärlingslagstiftningen — skulle reglera förhållandet mellan lärling och arbetsgivare efter ett frivilligt ingången anställningsförhållande utan direkt skulle ålägga arbetsgivare att anställa och utbilda vissa kategorier av ungdomar. De sakkunniga avvisar bestämt tanken på en dylik lag.

Med hänvisning dels till de åtgärder, som vidtagits av näringslivets organisationer och av enskilda arbetsgivare, dels till den i betänkandet föreslagna utbyggnaden av yrkesskolornas heltidskurser, som småningom kommer att till stor del ersätta den grundläggande utbildningen direkt i arbete, kommer de sakkunniga till den slutsatsen, »att yrkesutbildningen liksom hittills, i den mån den sker på arbetsplatserna eller genom samarbete mellan näringsliv och skola, skall lösas genom frivilliga överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna och inte vila på i lag fastställda bestämmelser» (YS s. 78).

d) Yrkesutbildningen skall stå öppen på lika villkor för män och kvinnor. De sakkunniga framhåller, att det inte finns några principiella hinder för kvinnor att skaffa sig utbildning i skola av vad slag det vara må. Att kvinnorna trots detta inte har samma möjligheter på arbetsmarknaden som männen beror av andra orsaker: kvinnorna är förhållandevis nya på arbetsmarknaden; för många av dem är yrkesarbetet endast en sysselsättning före äktenskapet, vilket gör, att de inte räknar med avancemang och följaktligen ej heller utbildar sig för större och svårare arbetsuppgifter; kvinnans uppgifter i hemmet tar större delen av hennes intresse och krafter i anspråk och detta har medfört högre genomsnittlig frånvarofrekvens för kvinnor än för män och kortare genomsnittlig yrkesverksamhetsperiod. Man visar på hur kvinnornas inställning från början kommit arbetsgivarna att betrakta kvinnor såsom en mera tillfällig arbetskraft, mindre värda att satsa på i längden än männen och hur denna inställning och de därav följande avtalsbestämmelserna i sin tur bidragit att hos nya generationer av kvinnor bevara en mindre intresserad och ansvarsmedveten inställning till yrkesarbetet utanför det egna hemmet. (YS s. 147—150.)

De praktiska möjligheterna för även gifta kvinnor att ha arbete utanför det egna hemmet har genom tekniska och sociala förbättringar ökat under senare år. Detta borde i sin tur leda till att lusten att utnyttja möjligheterna också bleve större. De sakkunniga understryker, att vad som framför allt måste till är en ändrad inställning till kvinnoarbetet både hos kvinnorna själva, hos föräldrarna och hos arbetsgivare och manliga arbetskamrater. I det avseendet ger enhetsskolan bättre möjligheter än andra skolor, därigenom att den låter flickor och pojkar sida vid sida och utan åtskillnad på kön ta del i skolans praktiska undervisning — hushållsarbete och slöjd — och låter dem välja yrke så långt det är möjligt mot bakgrunden av gemensam yrkesvägledning med studiebesök och praktisk yrkesorientering. Utom skolan är samhällets uppgift, när det gäller att bredda kvinnornas arbetsmarknad, främst att undanröja de praktiska hinder, som på sina håll finns, för att den principiella likarätten till utbildning och avancemang skall kunna tillämpas utan inskränkning. Det största intresset för yrkesutbildning har kvinnorna visat när det gäller utbildning för husligt förvärvsarbete. Möjligheter till sådan utbildning finns inte tillnärmelsevis i den utsträckning, som kvinnornas efterfrågan på utbildning och samhällets efterfrågan på utbildad arbetskraft motiverar. En betydande del av utbyggnaden av den husliga heltidsundervisningen bör därför reserveras för utbildning för husligt förvärvsarbete. (YS s. 150—155.)

e) Yrkesutbildningen skall vara en linje inom den framväxande ungdomsskolan. Yrkesutbildningssakkunniga

gör följande programförklaring: »Hur yrkesutbildningen än är organiserad, bör den ha en tvåfaldig uppgift. Dels skall den förse näringslivet med utbildad arbetskraft i tillräcklig omfattning. Dels skall den hjälpa ungdomen att anpassa sig och finna tillfredsställelse i arbetet, att förstå arbetets betydelse för individen och för samhället, att genom en planmässig lärogång ge den rent tekniska yrkesskickligheten samtidigt som den utvecklar omdömet, ansvars känslan och förmågan att arbeta självständigt tillsammans med andra, d. v. s. bidrar till personlighetens framväxande.» (YS s. 14.) För att denna yrkesutbildningens dubbla uppgift inför samhället och den enskilde skall kunna genomföras, måste yrkesutbildningen både bygga på och löpa jämsides med en allmänt bildande och fostrande undervisning. Yrkesutbildningen bör växa naturligt fram som en linje bland andra inom en ungdomsskola, som har linjer för olika behov, varje linje med sitt studiemål men alla också med ett gemensamt mål, elevernas allsidiga personlighets- och medborgarfostran. Alla har samma behov av och samma rätt till utbildning, vare sig de väljer en praktisk eller en teoretisk bana.

Om ungdomsskolan utformas på rätt sätt, ger den ungdomarna redan i skolan en positiv inställning till arbete och utbildning. Denna inställning gäller det att ta vara på och utveckla efter skolans slut. »Utbildning för vuxna kommer att bli mera efterfrågad och därigenom av större betydelse än förut. Ungdomsskolan blir på så sätt ett stadium och inte i sig själv en avslutad utbildning.» (YS s. 15.)

Mot denna bakgrund — det ökande behovet av yrkesutbildning, den allt större efterfrågan på grundläggande yrkesutbildning utanför produktionen, friheten från utbildningslagstiftning, de lika utbildningsmöjligheterna för män och kvinnor samt den framväxande ungdomsskolan — anger de sakkunniga yrkesskolans uppgift. Denna uppgift måste i längden bli att bereda utbildning i lämplig form och omfattning åt det stora flertalet av dem, som från enhetsskolan söker sig ut i förvärsarbete. Detta kan ske på två vägar, dels i samarbete med företag i form av inbyggda företagskolor, dels i form av grundläggande heltidskurser i yrkesskola som förberedelse för den fortsatta utbildningen — och specialiseringen — i produktionen.

Yrkesskolorna skulle således, från att ha varit i övervägande grad kompletterande skolor, som främsta uppgift få den grundläggande praktisk-teoretiska yrkesutbildningen på heltid. Det är givet, att, om man vidgar verksamhetsområdet för yrkesskolornas heltidskurser så väsentligt, som den nyssnämnda målsättningen skulle göra, man inte kan ge alla elever en flerårig utbildning. Yrkesskolorna måste i stor utsträckning rikta sig till andra kategorier än de blivande yrkesarbetarna och därmed jämställda yrkesgrupper.

Önskemålen för framtiden i fråga om den yrkesutbildning, som i regel avses börja i och sedan bygga på enhetsskolans klass 9 y eller motsvarande avslutningsklass i den nuvarande obligatoriska skolan, kan enligt yrkesutbildningssakkunniga anges i följande punkter (YS s. 18—20):

a. Yrkeskolornas verksamhet måste inriktas dels, såsom hittills övervägande skett, på yrkesarbetare med flerårig utbildning och därmed jämställda yrkesgrupper, dels, i betydligt högre grad än hittills, även på andra yrkesgrupper med mera begränsat utbildningsbehov. Skolan bör i allt större utsträckning ta hand om den grundläggande nybörjarutbildningen för olika arbetarkategorier med större eller mindre utbildningsbehov och mer eller mindre specialiserade och differentierade arbetsuppgifter.

b. Främst blir den egentliga grundutbildningen utanför produktionen en uppgift för skolan, allteftersom företagen får allt svårare att inrymma sådan utbildning i produktionen. Heltidsundervisningen måste alltså utvecklas, så att den inte bara kvalitativt utan även kvantitativt kan fylla samhällets behov av yrkesutbildning av skiftande art och grad.

c. Yrkesutbildningen skall i regel — efter den förberedelse av yrkes- och anlagsorienterande karaktär som ges i *enhetsskolan* fram till och med dess åttonde klass — börja med ett års skolmässig eller på annat sätt systematiserad praktisk-teoretisk undervisning för alla elever i klass 9 y. Denna yrkesutbildning skall kompletteras med allmänt teoretisk och medborgerlig undervisning. En utbildning av detta slag kan för närvarande också bygga på *folkskolans* sjunde eller åttonde klass. För stora grupper kommer denna utbildning att utgöra den skolmässiga grunden för fortsatt, övervägande praktisk yrkesutbildning och träning i produktionen.

d. För vissa ungdomsgrupper måste yrkesutbildningen fortsätta under ytterligare ett eller flera år efter 9 y eller liknande förberedande yrkesutbildning i anslutning till folkskolan. Antingen sker detta helt under skolans ledning, varvid större delen av undervisningen sker i skolan, dock med växelutbildning eller praktik i näringslivet på annat sätt för att ge eleverna kontakt med produktivt arbete. Eller också skaffar sig eleven praktisk utbildning så gott som helt utanför skolan men får en viss teoretisk, praktisk och allmänt medborgerlig undervisning i yrkesskola, antingen i kortare koncentrerade kurser på heltid eller genom deltidsundervisning viss tid per vecka.

Den kompletterande undervisningen i yrkesskola förlägges i möjligaste mån till ordinarie arbetstid.

e. Efter den grundläggande utbildningens slut ges möjligheter att i yrkesskola fortsätta såväl de yrkesteoretiska och praktiska som de medborgerliga och personlighetsfostrande studierna, dels i kompletterande deltidskurser, dels i mera kvalificerade fortbildningskurser under kortare eller längre sammanhängande perioder med heltidsundervisning.

f. I den fortsatta yrkesutbildningen skall de olika ämnena fogas in i ett sådant sammanhang och ges en sådan inriktning, att studierna pekar fram mot ett bestämt mål. Detta mål kan sättas högre eller lägre allt efter de studerande individernas behov, intresse och förmåga. Yrkesutbildningens olika stadier skall så långt möjligt bygga på varandra, och yrkesutbild-

ningen skall organiseras som en linje vid sidan av de olika utbildningslinjer, som bygger på enhetsskolans teoretiska avslutningsklasser. De utbildningsvägar, som enhetsskolan leder till, blir på så sätt parallella, likvärdiga linjer inom ett enhetligt men rikt differentierat utbildningssystem, där de praktiska yrkena sätts i paritet med de teoretiska i fråga om rätten till och de ekonomiska förutsättningarna för en gedigen utbildning.

g. I princip skall det vara möjligt att gå från en lägre till en högre yrkesutbildande kurs utan tidsödande allmänt teoretiska studier mellan de olika stadierna. I de fall, då man måste uppställa krav på högre allmän teoretisk skolunderbyggnad för inträde i en yrkesutbildande skola eller kurs, bör möjligheter ges åt därtill lämpade ungdomar med grundläggande praktisk yrkesutbildning inom området att på smidigast möjliga sätt inhämta erforderliga förkunskaper av allmänbildande slag.

h. Vid sidan av den kontinuerliga yrkesutbildningen inom ett och samma yrkesområde skall vid yrkesskolorna finnas möjligheter till grundläggande utbildning för personer, som på ett senare stadium övergår till annat yrke. Denna utbildning skall kunna ske antingen i deltidskurser eller i mera koncentrerade heltidskurser. Vidare skall yrkesskolorna vid behov kunna anordna omskolningskurser.

i. I yrkesundervisningen och den övriga studieverksamhet, som mer eller mindre direkt anknyter till denna, skall studiemetoder speciellt lämpade för ett vuxet elevklientel användas och hänsyn därtill tas vid lärarutbildningen. Denna skall också utformas med sikte på de personlighetsutvecklande moment — kravet på omdöme, noggrannhet, snabbhet, självständighet, samarbetsförmåga, ansvarskänsla i arbetet — som måste tillvaratas i yrkesutbildningen.

j. Yrkesskolväsendets utbyggnad måste ske etappvis. Ungdomsskolans fullständiga genomförande är ett framtidsmål, som man måste ha för ögonen. För närvarande kan man inte överblicka mer än en relativt begränsad period. De sakkunniga har tills vidare räknat med femton år. Under denna tid skall den möjliga utbyggnaden genomföras på ett sådant sätt, att de stora årskullarna från fyrtiotalets första hälft i största möjliga utsträckning får tillgång till en planmässig yrkesutbildning.

B. Remissyttranden

Några invändningar mot de ovan refererade grundtankarna bakom de sakkunnigas förslag har inte framkommit och det stora flertalet remissinstanser har direkt understrukt de sakkunnigas syfte och principiella uppläggning. På åtskilliga håll tar man upp tanken på en framväxande ungdomsskola. Som uttryck för remissinstansernas inställning på den punkten kan tas *skolöverstyrelsens* uttalande att man inom överstyrelsen helt delar de sakkunnigas syn på den framväxande ungdomsskolans uppgift.

Bl. a. de båda centrala skolmyndigheterna, *överstyrelsen för yrkesut-*

bildning och skolöverstyrelsen, understryker starkt, att yrkesskolan såsom en frivillig skola för sin utformning är och bör vara beroende främst av det lokala initiativet. Statens insatser bör komma till synes framför allt i det ekonomiska stöd, som lämnas, och i tillfredsställande resurser för tillsynsmyndigheten att leda och samordna planeringsarbetet och det pedagogiska arbetet. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* betonar, att statsbidragen måste avvägas så, att de kommunala huvudmännen inte på grund av allt för knappt stöd från statens sida undandrar sig sin uppgift att ge de yrkesbestämda ungdomarna yrkesutbildning, i den mån utbildningsbehovet inte kan tillgodoses inom näringslivet. Överstyrelsen framhåller i detta sammanhang betydelsen av att man vid den utbyggnad, »som kan ske, beaktar väl å ena sidan den insats, som kan göras genom yrkesskolornas medverkan för att underlätta enhetsskolans uppgifter vid den förberedande yrkesutbildningen, men å andra sidan — såsom ytterst väsentligt — i icke mindre grad behovet av utbildning även för dem som redan lämnat skolan». *Skolöverstyrelsen*, vars yttrande av naturliga skäl främst sysslar med den förberedande yrkesutbildningen och dess utformning och förläggning, understryker, att det lokala avgörandet bör »frikopplas från ekonomiska hänsyn» och dikteras av omsorg om ungdomen. Skolöverstyrelsen framhåller vidare, att den förberedande yrkesutbildningen inom olika skolformer bör få så likvärdiga arbetsbetingelser som möjligt i fråga om lärarkrafter, utrustning och statsbidrag. Denna synpunkt, som är gemensam för de båda överstyrelserna, kommer fram på åtskilliga punkter i deras yttranden.

De sakkunnigas tanke, att yrkesutbildningen liksom hittills skall bygga på frivilliga överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna, understryks av åtskilliga remissinstanser, i vissa fall dock efter någon diskussion för och emot. *SHSO* skulle vara benägen att överväga en lärlingslag, »förslagsvis partiell och i tillämpningen fakultativ». Organisationen summerar dock sin nuvarande inställning sålunda: »Organisationen anser dock, att införandet av en lärlingslag i Sverige med tanke på det intresse, som såväl från statsmakternas som från det enskilda näringslivets sida visas för yrkesutbildningen, f. n. icke är tvingande aktuellt.» *TCO* och en del *representanter för handelsundervisningen* ställer sig inte avvisande till tanken på en lärlingslag men vill dock för närvarande inte påyrka en sådan.

Tanken att yrkesskolorna måste rikta sig också till andra och bredare personalkategorier än som nu i allmänhet är fallet, tas upp av bl. a. *överstyrelsen för yrkesutbildning, telestyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, SAF, LO, yrkeskvinnors samarbetsförbund* och flera av *handelskamrarna*. Framför allt trycker man i likhet med de sakkunniga på behovet av grundutbildning utanför produktionen före inträdet på arbetsmarknaden. SAF och LO säger i likalydande, av arbetsmarknadens yrkesråd utarbetade, yttranden: »I denna fas av utbildningen (grundutbildningen) är

yrkesskolans fördelar uppenbara, samtidigt som dess nackdelar i form av mindre avancerade maskintyper och produktionsmässiga arbetsförhållanden saknar betydelse för den elementära utbildning det här är fråga om.» Överstyrelsen för yrkesutbildning understryker behovet av en systematisk yrkesutbildning »icke enbart för yrken, som kräva en flerårig utbildning, utan även för arbetsuppgifter för vilka erfordras en kortare utbildning». Varje bransch och därinom varje yrkesgren har sina speciella utbildningsproblem. Det gäller att »på område efter område söka sig fram till allt rationellare utbildningsformer samt att ständigt modernisera och anpassa undervisningsplaner efter ett i allt snabbare takt föränderligt näringsliv». *Föreningen för bistånd åt lytta och vanföra i Stockholm* framhåller, att de vanföra i större utsträckning än nu bör kunna beredas plats i de vanliga yrkesskolorna. *Hantverksinstitutet* understryker starkt behovet av fortbildning för de mera erfarna men ej fullt yrkeslärda hantverkarna, t. ex. gesällerna. Denna fortbildning måste ordnas på ett sådant sätt, att den inte ingriper alltför mycket i den enskildes försörjning. Ur pedagogisk synpunkt bör den vara så differentierad som möjligt. Kurserna bör inte knytas till yrkesskolorna utan ordnas fristående i nära kontakt och samarbete med yrkesförbunden. Statsbidragsfrågan för denna verksamhet måste lösas.

K v i n n o r n a s l i k a b e r ä t t i g a n d e m e d m ä n n e n i fråga om yrkesutbildning synes höra till de påpekanden av de sakkunniga, som tagits för så självklara, att de inte ens ansetts behöva understrykas. *Yrkeskvinnors samarbetsförbund* är den enda remissinstans, som över huvud taget berört frågan. Man efterlyser praktiska åtgärder för att möjliggöra ett förutsättningslöst val av yrke och utbildning. Den gifta kvinnans behov av omskolning och nyutbildning framhålles särskilt.

De sakkunnigas tanke, att yrkesutbildningen inte endast skall bygga på den allmänbildande skolans allmänt teoretiska undervisning utan också hela vägen igenom förknippas med ett visst mått av allmänbildande och medborgerligt fostrande undervisning har framkallat både instämmanden och gensagor. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* och många andra remissinstanser understryker, att man inte ensidigt får inrikta yrkesutbildningen på det rent tekniska kunnandet utan att man på allt sätt bör ta vara på de allmänt fostrande och personlighetsdanande moment, som undervisningen i sig själv erbjuder, kanske i ännu högre grad än den teoretiska undervisningen, samtidigt som man bör vidga elevernas samhälleliga och kulturella orientering så långt som är förenligt med ett målmedvetet genomförande av en systematisk yrkesutbildning. På sina håll är man dock rädd, att ett införande av allmänbildande undervisning i yrkesskolornas verksamhet skulle bli till förfång för den egentliga yrkesutbildningen och framhåller, att större krav inte bör ställas på yrkesskolan än den förmår uppfylla.

I samband med yttrandena över de sakkunnigas grundprinciper för yrkes-

utbildningen kommer man i några fall in på frågor, som inte närmare berörts av de sakkunniga. Sålunda understryker *skolöverstyrelsen* kraftigt sambandet mellan de olika slagen av yrkesförberedelse inom den allmänbildande skolan och yrkesskolan — yrkesvägledning, förberedande yrkesutbildning och yrkeskunskap i enhetsskolan, fortsättningsskolan och folkskolans frivilliga åttonde och nionde klasser — och framhåller vikten av att alla dessa olika slag av yrkesförberedelse planeras och genomföres i nära samverkan mellan de båda centrala skolmyndigheterna och arbetsmarknadsstyrelsen samt att ekonomiska och andra förutsättningar för yrkesförberedelsen i de olika skolformerna blir i möjligaste mån likvärdiga. Från flera håll, bl. a. *SAF*, *LO*, *SHSO* och *teknologföreningen* talar man — i mer eller mindre försiktiga vändningar — om vikten av prognoser som underlag för yrkesvägledning och yrkesval och därmed för utbyggnaden av yrkesskolväsendet. *Kommerskollegium*, *sakrevisionen* och flera av *handelskamrarna* framhåller lönesättningens betydelse som stimulans för den enskilde att skaffa sig yrkesutbildning. *Konstutredningen* efterlyser den estetiska fostrans plats i yrkesundervisningen, framför allt i 9y.

2. Yrkesskolornas rekryteringsområden

(YS kap. 8)

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesskolans rekrytering påverkas av åtskilligt flera faktorer än den allmänbildande skolans. Arbetsmarknadens struktur och konjunktur spelar en avgörande roll. De kurser, som yrkesskolan erbjuder, måste inrättas med hänsyn till nuvarande och väntade möjligheter på arbetsmarknaden. Men eftersom yrkesskolan är en frivillig skola, kan den inte räkna med elever, såvida det inte medför påtagliga fördelar att gå igenom en kurs i skolan, innan man söker arbete, hellre än att skaffa sig en anställning utan föregående utbildning. Under hela 1940-talet medförde en kurs i yrkesskola knappast några sådana fördelar. Inte heller nu kan man peka på några fördelar av ekonomisk art. Men det ger onekligen en viss trygghet inför eventuella konjunkturförändringar på arbetsmarknaden att veta med sig, att man har grundläggande kunskaper och utbildning i ett yrke. Detta torde vara ett av skälen till att yrkesutbildning i skola småningom kommit att bli alltmera efterfrågad.

Om yrkesskolan vidgar sitt verksamhetsområde till att omfatta också andra grupper än de mera kvalificerade yrkesarbetarna, kommer detta sannolikt att medföra en jämnare rekrytering. Ju mindre specialiserad en utbildning är, dess mindre konjunkturkänslig bör den vara.

De sakkunniga har pekat på de olika faktorer, som är av betydelse för rekryteringen till yrkesskolorna: arbetsmarknadens struktur och konjunktur, den författningsmässiga grunden (frivilligheten), skolans anseende (dess ledning, lokaler och lärare m. m.). Mot denna bakgrund visar man på skillnaden i rekryteringshänseende mellan heltidskurser och deltidskurser. Deltidskurser måste inrättas för ett lokalt begränsat område med utgångspunkt från det lokalt manifesterade behovet. »Kurserna har inte någon nämnvärd inverkan på rekryteringen till olika yrken, då de flesta kursdeltagarna redan har anställning i yrket (möjligen med undantag för de elementära handelskurserna). Tillströmningen till kurserna är också beroende av den aktuella åldersfördelningen bland de anställda och av det lokala arbetsmarknadsläget.» (YS s. 98.) De sakkunniga framhåller deltidskursernas mindre beroende av fasta lokaler, permanent skollledning och kontinuerlig verksamhet och slutar med att konstatera: »Vi utgår dock från att en utbyggnad skall ske även av deltidsundervisningen vid yrkesskolorna och att man vid byggandet av lokaler för heltidskurser i fråga om utrymme och utrustning också tar hänsyn till deltidsundervisningen.» (YS s. 98.)

Heltidskurserna är på ett helt annat sätt än deltidskurserna beroende av en långsiktig planering. De kräver fasta lokaler, heltidsanställda lärare, kontinuerlig ledning och därmed också en fortlöpande elevrekrytering år efter år. Allmänbildande 9-åriga skolor kommer att finnas i praktiskt taget varje kommun i landet. I vissa fall kommer två eller flera kommuner att samarbeta om högstadiet och i synnerhet om yrkesutbildningen. Men i varje fall kommer det att behövas yrkesskolor — eller yrkesavdelningar inom enhetsskolan — i avsevärt fler kommuner än nu. För närvarande är heltidsavdelningar sällsynta i mindre kommuner. De sakkunniga understryker, att man alltid måste räkna med en centralisering av yrkesutbildningen på heltid i jämförelse med den allmänbildande skolans högstadium. Större orter erbjuder bättre möjligheter till differentiering av yrkesskolans kurser och därmed till ett mera varierat yrkesval än mindre orter. Men det bör dock vara möjligt att inrätta heltidskurser på mindre orter i en helt annan utsträckning än hittills. Avdelningar för förberedande yrkesutbildning bör kunna komma till stånd till och med i kommuner, som inte har mer än 3 000—4 000 invånare, eller i samarbetsområden med motsvarande befolkningsunderlag. Men om den grundläggande yrkesutbildningen i de små kommunerna förlades helt till skola, skulle eleverna erbjudas alltför snäva valmöjligheter. En del av undervisningen måste av flera skäl alltid ordnas utanför yrkesskolorna eller enhetsskolans yrkesbestämda avdelningar. (YS s. 100—101.)

De sakkunniga räknar med tre olika slag av yrkesskolor ur rekryteringsynpunkt (YS s. 102—106). De lokala yrkesskolorna vänder sig till elever, som bor i skolorten. De centrala yrkesskolorna häm-

tar sina elever från en större region, i regel ett landstingsområde. Riksskolorna hämtar sina elever från hela riket eller från en stor del av riket. Dessa olika slag av skolor har inte endast olika rekryteringsunderlag utan också i viss mån olika arbetsuppgifter. Medan de lokala skolorna i sina heltidskurser framför allt kan ta fasta dels på ortens mera speciella behov, dels på huvudyrken såsom metallyrken, jordbruk och skog, husligt arbete, handel och kontor, kan de centrala skolorna i första rummet inrikta sig på yrken med ett något mera begränsat rekryteringsbehov, såsom olika slag av hantverksyrken, specialiserade yrken inom detaljhandel och kontor, vissa industriyrken, t. ex. inom textilindustri, kemisk industri o. s. v. Riksskolorna slutligen utbildar för yrken med ett mycket begränsat rekryteringsbehov, t. ex. urmakare, optiker m. fl. »mindre» hantverksyrken, arbetsledare och annan kvalificerad personal för olika industrier. En annan form av riksskola, som de sakkunniga också anser böra komma till stånd, är ett slags institut för en viss yrkesgren, vid vilket bedrivs utbildning på alla stadier samt teknisk och pedagogisk forskning. Sådana yrkesinstitut bör inrättas på orter, där yrkesgrenen i fråga är rikligt företrädd.

De sakkunniga vill inte begränsa de centrala yrkesskolornas verksamhet till att avse enbart vissa grupper av yrken med förhållandevis begränsat rekryteringsbehov. Dessa skolor bör liksom nu de centrala verkstadsskolorna också erbjuda utbildning för de stora huvudyrkena åt ungdomar från orter, där yrkesutbildning inte kan fås vare sig i yrkesskola eller i företagen. De centrala yrkesskolorna kommer att syssla inte endast med den utbildning, som börjar i och sedan bygger vidare på 9y utan också med utbildning som avslutas i och med det nionde skolåret.

Skolor med heltidsundervisning bör vara så stora, att de kan bära upp en heltidsanställd skolledare. I den mån skolorna anordnar kurser för mer än ett yrkesområde, är det önskvärt att de olika avdelningarna — för handel, för husligt arbete, för industri-hantverk o. s. v. — får var och en sin fackkunnige föreståndare, i större skolor överlärare eller rektor.

B. Remissyttranden

De sakkunnigas synpunkter på yrkesskolornas förhållanden till rekryteringsområdet diskuteras endast av ett fåtal remissinstanser.

I några yttranden, bl. a. av *representanter för huvudmännen*, framhåller man, att de sakkunniga kanske varit alltför optimistiska i sin uppfattning om de små kommunernas förutsättningar att inrätta heltidskurser. Man tror, att landstingen och de större kommunerna i större utsträckning än de sakkunniga räknat med måste ta hand om heltidsundervisningen. *Landstingsförbundet* vill emellertid inte nu ta ställning till omfattningen av landstingens medverkan i 9y-utbildningen. Förbundet understryker, att det inte kan bli en »obligatorisk skyldighet» för landstingen att ordna sådan ut-

bildning. Från flera håll uttalas, att begreppet riksskola bör ges vidast möjliga tolkning. Sådana skolor bör inrättas bl. a. för fortbildning och specialutbildning av arbetsledare och annan kvalificerad personal inom olika näringsgrenar och branscher. *Skolöverstyrelsen* anser, att grundutbildning för jord- och skogsbruk, husligt arbete, metallarbete och handel i regel kan ordnas på det lokala planet, och bekräftar därmed de sakkunnigas beräkningar på sid. 100—101 i betänkandet. För övriga yrken behövs enligt skolöverstyrelsen redan på 9y-planet samverkan inom större eller mindre regioner.

Åtskilliga remissinstanser har varit angelägna att understryka sambandet mellan den förberedande yrkesutbildningen i 9y och den fortsatta egentliga yrkesutbildningen. Båda bör ha sin givna plats i yrkesskolorna, den förra dock inte i så hög grad, att utrymmet för den senare minskar. *Landskommunernas förbund* anser, att frågan om sambandet mellan förberedande och egentlig yrkesutbildning inte blivit tillräckligt klarlagd av de sakkunniga. *Representanterna för lantbruksundervisningen* har framhållit, att utbildningen i 9y inte kan ersätta den egentliga jordbrukarutbildningen i lantmannaskolorna.

Kommerskollegium, domänstyrelsen, lantbruksstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, fiskeristyrelsen och *RLF* understryker önskvärdheten av vidgade möjligheter att inordna utbildningen för jordbruk, skogsbruk, fiske och sjöfart i den föreslagna organisationen av yrkesskolväsendet. Närmast är det de centrala yrkesskolorna och riksskolorna man tänker på. Redan den förberedande yrkesutbildningen inom enhetsskolan för dessa näringsgrenar bör i största möjliga utsträckning förläggas till skolor. Samtliga nyssnämnda instansers yttranden utmynnar i en hemställan om utredning av organisationen och den pedagogiska utformningen av utbildningen för de berörda näringsgrenarna. En liknande framställning har gjorts av *svenska landsbygdens ungdomsförbund* i skrivelse till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet den 22 oktober 1954.

RLF har i en särskild skrivelse tagit upp hela frågan om yrkesutbildning för landsbygdens folk. Förbundet finner det nödvändigt med en enhetlig ledning av yrkesutbildningen inom större områden än kommunerna och har stannat för landstingen som det lämpliga organet för ledningen av yrkesutbildningen för samtliga näringsgrenar inom en region. Förbundet framlägger ett förslag, som går ut på en fullständig samordning av yrkesutbildningen för skilda näringsgrenar, så att en och samma yrkesskola skulle kunna anordna kurser för vilka yrkesområden som helst i anslutning till områdets näringsgeografiska struktur. Landsbygdens skolmässiga yrkesutbildning, såväl den förberedande inom enhetsskolan som den fortsatta egentliga yrkesutbildningen, borde helt förläggas till av landstingen drivna och administrerade skolor. Förslaget förutsätter en centralisering av yrkesutbildningens centrala ledning, vilket också föreslås av förbundet.

Kommerskollegium har utöver sitt remissyttrande också inkommit med en utredning om möjligheterna att inordna utbildningen av sjöfolk i den av de sakkunniga föreslagna organisationen av yrkesskolväsendet. Sjöfolksutbildningen bör enligt kollegiets uppfattning förläggas till sjömansskolor, vilka bör vara riksskolavdelningar knutna till lokala eller centrala yrkesskolor.

3. Allmänna grunder för utbyggnaden av yrkesskolorna

(YS kap. 9)

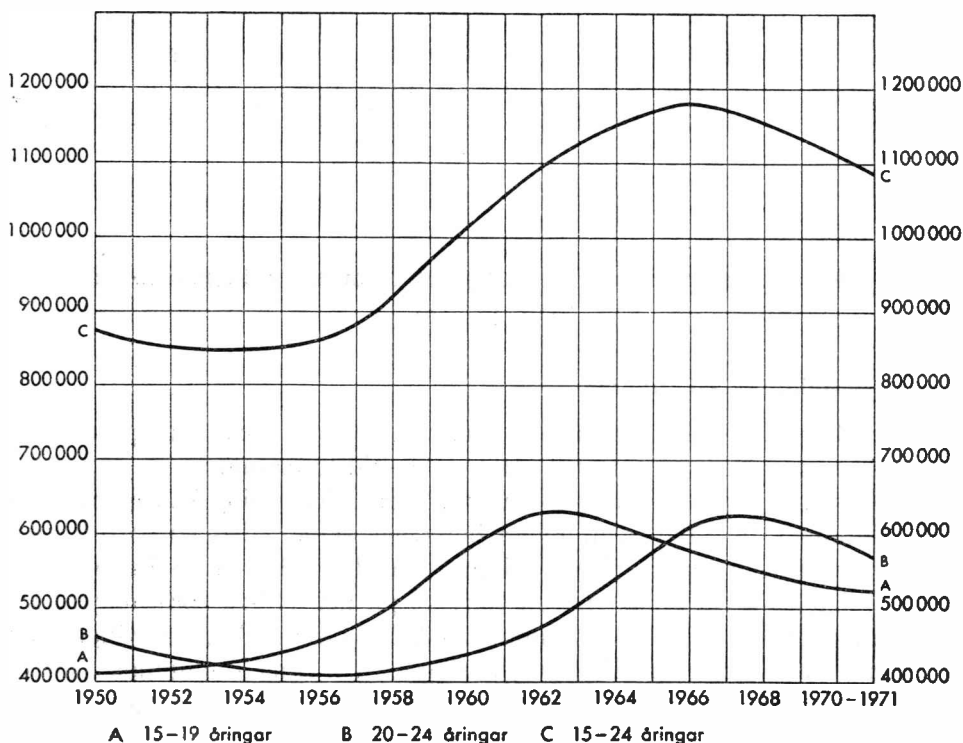
A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunniga har begränsat sina förslag i fråga om utbyggnaden av yrkesskolorna till att avse heltidskurserna.

Vid en utbyggnad av yrkesskolornas heltidsundervisning kan man, säger de sakkunniga, dels bygga ut redan befintliga skolor, dels sträva efter en större spridning av utbildningsmöjligheterna. De sakkunniga har stannat för ett »både — och» med någon tonvikt på den större spridningen. De sakkunniga anser, att större kommuner bör ha yrkesskolor, som tillgodoser ett minst 50 % större befolkningsunderlag än den egna kommunens. Detta leder till att de f. n. ca 40 kommunerna med 20 000 invånare eller mera bör ha ungefär 60 % av elevplatserna i heltidskurser i sina yrkesskolor. I jämförelse med nuvarande förhållanden innebär detta en avsevärd spridning av utbildningsmöjligheterna. Ungdomsårskullarnas ökning i förening med genomförandet av den 9-åriga skolan och det alltmer minskande utrymmet för grundläggande utbildning i produktionen kommer att ställa ökade krav på yrkesskolorna. Skolornas normala kapacitet bör visserligen anpassas efter genomsnittsårskullarna och inte efter toppårskullarna. Men utbyggnaden bör forceras, så att yrkesskolorna kan ta hand om en så stor del som möjligt av ungdomarna under toppåren. De sakkunniga föreslår därför, att utbyggnaden genomföres till fyra femtedelar under de tio första åren fram till 1965 och den återstående femtedelen fram till 1970. För att tillgodose toppårskullarna får man vidta utomordentliga åtgärder, i den mån förhållandena på arbetsmarknaden nödvändiggör sådana. Över huvud taget måste enligt de sakkunniga yrkesskolornas kapacitet och arten av deras utbildning smidigt kunna anpassas efter förändrade förhållanden på arbetsmarknaden, både när det gäller konjunkturläget och när det gäller produktionssättet och behovet av utbildning för olika yrken och arbetsuppgifter.

Följande diagram och tablå, som är hämtade ur betänkandet om yrkesutbildningen (YS s. 113—114), visar ungdomsårskullarnas ökning från 1950 till 1971.

Diagram a. Åldrarna 15—24 år åren 1950—1971

»Helst skulle man vilja se, att varje pojke och flicka i klass 9y finge en systematisk skolmässig utbildning för det yrke han eller hon väljer och att alla ungdomar, som därefter ville fortsätta sin utbildning i yrkesskola, finge möjligheter att göra det» säger yrkesutbildningssakkunniga (YS s. 113). Med »systematisk skolmässig utbildning» avses sådan utbildning i yrkesskola, enhetsskola eller företag. Detta mål kan inte uppnås på mycket länge. Inte heller kan man, framhåller de sakkunniga, överblicka utvecklingen i fråga om arbetssättet tillräckligt för att nu vilja binda yrkesutbildningens organisation för alltför lång tid. Den nuvarande yrkesskolstadgan visade sig ju redan kort tid efter sin tillkomst på flera punkter vara mindre väl anpassad till näringslivets behov. De sakkunniga uppställer därför ett etappmål, som bör vara uppnått år 1970 och som innebär »en höjning av utbildningskapaciteten i heltidskurser i statsunderstödda yrkesskolor för hela landet till den för läsåret 1949/50 högsta sammanlagda kapaciteten i olika slag av heltidskurser inom ett enskilt län». (YS s. 115.) Detta är inte något på exakta beräkningar grundat optimum utan en godtyckligt vald nivå som utgångspunkt för de resonemang, som därefter följer om behovet av utbildad arbetskraft och skolornas möjligheter att tillgodose detta behov för de olika näringsgrenarna.

Tablå över antalet ungdomar i åldrarna 15—24 år under åren 1950—1971.

Kvarlevandeprocenten har beräknats vara i genomsnitt 95 för åldrarna 15—19 år och 94 för åldrarna 20—24 år. Antalet födda åren 1952—1956 har antagits vara i genomsnitt 105 000—110 000, d. v. s. något lägre än hos Hyrenius (Befolkning och samhälle, Tiden 1951), vilkens siffror beräknats redan 1950.

År	Antal (A) 15—19-åringar	Antal (B) 20—24-åringar	Antal (C) 15—24-åringar
1950 . . .	415 027	455 853	870 880
1951 . . .	412 998	445 476	858 474
1952 . . .	413 563	437 854	851 417
1953 . . .	422 042	425 777	847 819
1954 . . .	433 716	418 474	852 190
1955 . . .	443 094	410 659	853 753
1956 . . .	453 344	408 651	861 995
1957 . . .	475 752	409 209	884 961
1958 . . .	505 626	417 600	923 226
1959 . . .	541 357	429 150	970 507
1960 . . .	578 972	438 430	1 017 402
1961 . . .	610 198	448 572	1 058 770
1962 . . .	624 277	470 744	1 095 021
1963 . . .	625 504	500 304	1 125 808
1964 . . .	612 471	535 658	1 148 129
1965 . . .	593 317	572 877	1 166 194
1966 . . .	571 875	603 775	1 175 650
1967 . . .	554 258	617 706	1 171 964
1968 . . .	538 635	618 920	1 157 555
1969 . . .	528 376	606 024	1 134 400
1970 . . .	523 526	587 071	1 110 597
1971 . . .	517 750	565 856	1 083 606

En ökning av skolornas utbildningskapacitet kan ske på två sätt, dels genom att man ökar antalet avdelningar, dels genom att de avdelningar, som redan finns, utnyttjas mera intensivt, t. ex. genom en avkortning av utbildningstiden eller genom växelutbildning. Det är emellertid främst genom en ökning av antalet avdelningar, som någon mera väsentlig ökning av skolornas kapacitet kan åstadkommas.

De bäst tillgodosedda områdena var 1949/50 Stockholms stad och Norrbottens län, som båda hade mellan 65 och 70 elevplatser i heltidsskolor per 10 000 invånare mot 37 i genomsnitt för hela landet. För att i genomsnitt för hela landet komma upp i ungefär 70 elevplatser per 10 000 invånare skulle man behöva öka antalet elevplatser i heltidskurser på lärlings- och gymnasiestadiet från 26 000 (1949/50) till 48 000 (1970). Minst 7 000 av elevplatserna bör dock reserveras för halvårskurser och den årliga kapaciteten blir därför cirka 55 000 elever. Hur utbyggnaden bör fördela sig mellan de olika näringsgrenarna framgår av följande tablå (YS s. 127).

Tablå över antalet yrkesverksamma samt nuvarande och beräknat ungefärligt antal elevplatser (heltidsundervisning) för yrkesutbildning inom vissa näringsgrenar.*

Siffror inom klammer ([]) anger antalet elevplatser på *lärlingsstadiet*. Siffror inom parentes anger beräknat antal yrkesverksamma samt beräknat antal elevplatser per 10 000 yrkesverksamma enligt de för 1970 antagna talen.

Näringsgren	Antal yrkesverksamma 1950 och 1970; för hushållsarbete antal hushåll 1945	Nuvarande (1949/50) antal elevplatser		Beräknat antal elevplatser år 1970	
		Antal	Per 10 000 yrkesv.	Antal	Per 10 000 yrkesv.
Industri och hantverk	1 277 202 (1 545 000)	13 379 [7 500]	105	25 000 [16 000]	195 (162)
Handel	484 804 (560 000)	5 056 ¹ [3 200]	104	9—10 000 ¹ [6—7 000]	196 (170)
Jordbruk m.m. (ej lantbruk)	639 832 (535 000)	2 820	44	5 000 ²	70 (84)
Hushållsarbete	2 362 000	4 701	20	15 000 ³	64
		25 956	37 ⁴	55 000	77 ⁴

¹ Här ingår ej elever vid handelsrealskolorna.

² Därav dubbelbesättning av elevplatser i halvårskurser ca 1 000.

³ Därav dubbelbesättning av elevplatser i halvårskurser ca 6 000.

⁴ Per 10 000 av hela folkmängden.

Anm: Det antagna antalet yrkesverksamma för 1970 har erhållits på följande sätt: för industri och hantverk har antagits en ökning med 10 procent för vardera 10-årsperioden från 1950 till 1970, för handel har antagits en ökning med 10 procent från 1950 till 1960 och med 5 procent från 1960 till 1970, för jordbruk m.m. har antagits en minskning med 10 procent från 1950 till 1960 och med 7 procent från 1960 till 1970. Givetvis innebär de på detta sätt erhållna siffrorna ingen prognos, endast osäkra antaganden. Den antagna ökningen respektive minskningen för de olika näringsgrenarna är lägre än den, som ägt rum under de senaste decennierna.

För de olika näringsgrenarna innebär den föreslagna ökningen följande.

För *industri-hantverk* krävs ett årligt tillskott av 12 000 till 15 000 mera fullständigt utbildade yrkes- och specialarbetare. Om yrkesskolornas kapacitet reserverades för en 2- till 3-årig utbildning, skulle de således kunna svara för ungefär hälften av detta behov. Enligt de sakkunnigas uppfattning bör skolorna dock redan nu i viss utsträckning och senare i ökande omfattning svara för även den mera kortvariga grundutbildning, som avslutas i 9y. Detta betyder, att fler ungdomar kan tas in i första årskursen, medan fortbildningskapaciteten i heltidskurser minskar. Vilken omfattning det ena och det andra slaget av utbildning får, blir beroende av lokala bestämmanden och åtgärder.

För *handel* skulle den föreslagna utbyggnaden räcka att i en ettårig utbildning ta hand om mellan en tredjedel och hälften av det beräknade årliga nytillskottet av arbetskraft, dvs 7 000—8 000 av 15 000—20 000.

*) Enligt folkräkningen 1950 för resp. näringsgrenar, således ej antal personer sysselsatta med visst slag av arbete.

För *husligt arbete* skulle utbyggnaden förslå att ge en grundutbildning motsvarande 9y åt 12 000 elever per år, dvs ungefär en fjärdedel av flickorna, och dessutom fortsatt utbildning för husligt förvärvsarbete åt cirka 3 000 kvinnor per år.

För *jordbruk* och *skogsbruk* med binärningar gör de sakkunniga inga beräkningar.

Den av de sakkunniga föreslagna ökningen innebär för näringsgrenarna industri-hantverk, handel och husligt arbete (inkl. lantushåll) en fördubbling av antalet heltidsavdelningar i yrkesskolor från ca 1 000 läsåret 1949/50 till ca 2 000 år 1970.

B. Remissyttranden

Yrkesutbildningssakkunnigas förslag beträffande utbyggnaden av yrkes skolornas heltidskurser har i de allra flesta fall mötts med instämmanden, många gånger dock med påpekande av att det föreslagna programmet måste betraktas som ett minimiprogram eller att den beräknade kapaciteten bör uppnås inom kortare tid än de sakkunniga förutsätter. Bland dem, som framhåller hur viktigt det är att bygga ut den grundläggande heltidsundervisningen i betydande omfattning, är *arbetsmarknadsstyrelsen*, *SAF* och *LO*.

Mest utförligt diskuteras utbyggnadsprogrammet i *överstyrelsens* för *yrkesutbildning* yttrande. Överstyrelsen visar genom diagram och siffer-sammanställningar, att antalet elever i skolor under överstyrelsens inseende mer än fördubblats under 10-årsperioden 1943—1953 samt att antalet elever i heltidskurser om minst 5 månaders längd ökat med inemot 80 %. Kraftigast har ökningen varit för industri- och hantverkskurser, där den till och med varit snabbare under den redovisade 10-årsperioden än enligt de sakkunnigas förslag. Härvid är dock att märka, att överstyrelsens siffror avser skolor under överstyrelsens inseende, varigenom förutvarande privata skolor, som fått statsbidrag, kommit att inregistreras som en kapacitetsökning.

Överstyrelsen är inte beredd att så ovillkorligt som de sakkunniga föreslå förläggning av all 9y-utbildning utom den allmänpraktiska till yrkes-skolor. I princip synes överstyrelsen dock nu liksom i sitt yttrande över skolkommissionens principbetänkande vilja förlägga den yrkesbestämda utbildningen till yrkesskolor, i de fall då inte en annan anordning lokalt visar sig lämpligare. Sammanfattningsvis anger överstyrelsen sin uppfattning i huvudsak sålunda.

Det är naturligtvis ur skilda synpunkter i hög grad angeläget och nödvändigt att en utbyggnad av yrkesskolväsendet kommer till stånd och att förutsättningar för att så sker skapas. Därvid har icke minst avvägningen av statens bidrag betydelse. Det gäller därvid att tillse, icke blott att de

nya uppgifter fyllas, som tillkomsten av enhetsskolan kan medföra, utan även att en utveckling sker av yrkesskolväsendet i den del, det tillgodoser behov av utbildning för ungdom, som redan lämnat den obligatoriska skolan, liksom för äldre. Kommunernas intressen, där de kommer till synes, att genom snabba åtgärder öka yrkesskolväsendets möjligheter att tillfredsställa sådana skilda behov av yrkesutbildning, bör tillgodoses, och det behöver i viss omfattning bli fråga om propagandamässig påverkan att vidtaga åtgärder, ju förr desto hellre. För det närmaste decenniet kan starkt ökade behov förutses.

När det gäller utbyggnadstakten finner överstyrelsen ingenting att invända i och för sig mot de sakkunnigas etappmål för den närmaste 15-årsperioden. Vad man enligt överstyrelsens mening kan diskutera är, om det icke vore önskvärt att nå denna kapacitet på kortare tidsrymd. Enligt överstyrelsens mening är så fallet. Planeringen på enskilda orter har också — under hänsynstagande till befolkningsutveckling och arbetsmarknadskrav — tagit sikte på betydligt kortare utbyggnadsperiod.

Det alldeles övervägande antalet remissinstanser understryker som sagt behovet av en utbyggnad av minst den storleksordning som de sakkunniga föreslagit. Ett par kritiska röster höjs dock. *Sakrevisionen* finner sålunda, att, även om det är sakligt motiverat att förlägga en betydande del av yrkesutbildningen till skolor, har man dock inga garantier för att elever söker sig dit i den omfattning, som de sakkunniga räknat med. *Statskontoret* antyder liknande farhågor. *Handelskammaren i Skåne* varnar för en överdimensionering av yrkesskolorna. *Socialstyrelsen* tillstyrker en utbyggnad av föreslagen omfattning, men vill minska antalet elevplatser för huslig utbildning till förmån för andra näringsgrenar. Styrelsen befarar, att, om alltför många flickor i enhetsskolans sista klass får en huslig grundutbildning, detta skulle kunna leda till överproduktion av kvinnor utbildade för husligt förvärvsarbete medan andra yrkesområden, som också behöver kvinnlig arbetskraft, inte skulle bli tillräckligt tillgodosedda.

4. Departementschefen

Vårt samhälle förändras ständigt. De olika områdena av samhällslivet — t. ex. det tekniska, det ekonomiska, det sociala och det kulturella — hänger också numera intimt samman. Utvecklingen på ett område griper därför in i och påverkar utvecklingen på de andra områdena. För längre perioder kan man planera endast i stora drag med alla möjligheter öppna till anpassning och justeringar. Riksdagsbeslutet om skolreformen 1950 drog upp riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling. Dessa riktlinjer ger en ram att fylla ut på det sätt, som de aktuella förhållandena kräver. Skolan måste nämligen förändras med samhället.

Lika litet som den allmänbildande undervisningen kan yrkesutbildningen bindas i detalj för längre tid. De kunskaper och färdigheter, som krävs i dag,

är helt andra än de som krävdes för 30 eller bara för 15 år sedan. Tyngdpunkten i den praktiska utbildningen har förskjutits från uppövändet av den rent manuelle skickligheten till grundläggandet av förståelse för vad som sker och insikt om vad som måste göras i den ena och den andra situationen. Arbetssättet på olika områden har utvecklats och blivit mera komplicerat. Härigenom har kravet på grundläggande utbildning före utträdet på arbetsmarknaden ökat. En verklig utbildning av åtminstone grundläggande slag krävs i regel för att en ung människa numera skall kunna finna sig till rätta på en arbetsplats. Men samtidigt har utrymmet för sådan utbildning i det produktiva arbetet minskat, just genom den uppdrivna arbetstakten och den dyrbara utrustningen.

Vår nuvarande yrkesskolestadga från år 1918 bygger på den huvudprincipen, att den praktiska utbildningen skall ske i näringslivet, medan yrkesskolan skall svara för en viss, huvudsakligen teoretisk, kompletterande undervisning. Redan några år efter stadgans tillkomst måste man emellertid göra ett par betydelsefulla tillägg, som möjliggjorde undantag från huvudprincipen. Småningom har yrkesskolorna kommit mera i förgrunden, därigenom att de grundläggande heltidskurser vid yrkesskolorna, som ger både praktisk och yrkestestetisk utbildning, fått allt större betydelse och allt flera elever. Dock motsvarar denna del av yrkesskolornas verksamhet ännu ej den aktuella efterfrågan på sådan utbildning. I det stora hela är efterfrågan på yrkesutbildning i grundläggande heltidskurser mycket större än tillgången på sådan utbildning.

Från näringslivets sida råder sedan ett antal år en ökad efterfrågan på yrkesutbildad arbetskraft. Näringslivet ställer härigenom allt större krav på yrkesutbildningens kapacitet. Dessa krav kan nu under de närmaste åren väntas bli förknippade med en ökande efterfrågan på utbildning också från ungdomarnas sida. De två verksamma faktorerna härvidlag är det mycket snabbt stigande antalet ungdomar i åldern 15—20 år och förlängningen av skolplikten med dess närmare anknytning av yrkesskolan till den allmänbildande skolan.

Mot bakgrunden av dessa olika tendenser, som alla pekar i samma riktning, föreslår de sakkunniga en kraftig utbyggnad av yrkesskolornas heltidskurser för förberedande och grundläggande yrkesutbildning. Jag återkommer längre fram till den kvantitativa omfattningen av denna utbyggnad. Riktigheten i de sakkunnigas bedömning av det aktuella läget och av utvecklingstendenserna samt riktigheten i de slutsatser de drar därav vitsordas av alla remissinstanser. De invändningar, som framkommit, gäller inte grundprinciperna utan detaljer. Jag vill för min del helt instämma i vad de sakkunniga anfört om behovet av förberedande eller grundläggande yrkesutbildning i heltidskurser före utträdet på arbetsmarknaden. Att en sådan utbildning inte får rikta sig endast till ungdomar, som är

inställda på att skaffa sig mera omfattande kunskaper på ett visst område, utan också i en helt annan utsträckning än hittills måste vända sig till ungdomar, som åtminstone till en början tar sikte på mera begränsade arbetsuppgifter, förefaller mig alldeles klart. Jag är således beredd att ansluta mig till yrkesutbildningssakkunnigas allmänna riktlinjer för yrkes-skolväsendets utbyggnad.

Förslag om *lärlingslag* som ett medel att effektivisera yrkesutbildningen har framförts vid åtskilliga tillfällen, men det har inte varit möjligt att samla majoritet kring något av dessa förslag. Jag delar de sakkunnigas och flertalet remissinstansers uppfattning, att en lärlingslag nu synes mindre motiverad än tidigare. Frivilliga överenskommelser mellan arbetsmarknadsparterna framstår för mig som den bästa grunden för yrkesutbildningens planering och genomförande. Jag är övertygad om att de lokala myndigheterna och näringslivet med det stöd från statens sida, som jag ämnar föreslå, skall kunna bygga upp en kvantitativt tillfredsställande, ändamåls-enlig och effektiv yrkesutbildning.

Kvinnor och män är i princip likställda, när det gäller rätten till utbildning i yrkesskola. Otvivelaktigt är emellertid kvinnornas yrkesval mera ensidigt än männens. För både män och kvinnor gäller tydligen, att de tvekar att välja ett yrke, som av tradition förbehållits det motsatta könet. I den mån denna tvekan är sakligt motiverad, finner man nog orsakerna snarare i förhållanden och bestämmelser inom yrkena än i förhållandena vid våra yrkesskolor och inställningen hos skolledarna.

Skolan har både möjlighet och skyldighet att medverka till att ungdomarna väljer yrke främst med hänsyn till den personliga lämpligheten och icke med hänsyn till vad som ansetts passande. De hinder av praktisk art för ett fritt yrkesval, som kan finnas vid yrkesskolorna, bör enligt min mening undanröjas. Men i likhet med yrkesutbildningssakkunniga anser jag, att skolan kan göra sin största insats för det fria yrkesvalet genom att ge en fördomsfri uppfostran och en objektiv, allsidig yrkesvägledning. Säkerligen kan män och kvinnor på den vägen komma fram till större förståelse för områden, vilka hittills betraktats som »enskilt område» för den ena parten. Jag tror dock i likhet med de sakkunniga, att flertalet kvinnor, i varje fall under den period vi nu kan överblicka, i praktiken kommer att välja yrkesområden, som redan är väl bekanta för kvinnorna. Av den anledningen anser jag, att man bör ge flickorna bättre möjligheter i yrkesskolorna inte minst genom att öka kapaciteten i de kurser, som de nu helst söker sig till. Jag återkommer till denna fråga i samband med utbyggnadens kvantitet.

Yrkesutbildningssakkunniga vill göra yrkesutbildningen till ett led i den framväxande ungdomsskolan, d. v. s. till

en av många olika utbildningsvägar, som bygger på den obligatoriska skolan. Det är en tanke, som jag helt kan ansluta mig till. Skolgång och yrkesutbildning är icke någonting exklusivt, inriktat på vissa begränsade samhälls- eller verksamhetsområden. I de allra flesta yrken behövs något slag av utbildning, den må vara praktisk eller teoretisk, kort eller lång, allmän eller speciell.

1950 års beslut om enhetsskolan innebar ett erkännande av den allmänt teoretiska och den mera speciellt yrkesinriktade utbildningens nära samhörighet med varandra och bådas betydelse för personlighetens utveckling. Liksom den allmänt teoretiska undervisningen måste ha inslag, som knyter an till det praktiska livet, måste också den yrkesinriktade undervisningen ha inslag, som knyter an till andra områden av samhällets ekonomiska och andliga liv. Jag är därför beredd att medverka till att medborgerligt och på annat sätt allmänt bildande undervisning ges rimligt utrymme i yrkesskolornas verksamhet, inte minst för att underlätta elevernas övergång från yrkesutbildning på ett lägre stadium till sådan utbildning på ett högre stadium.

Som redan framhållits bör yrkesskolan i framtiden vända sig till fler och bredare personalkategorier än hittills. Detta betyder bland annat, att den måste ha både kortare, förberedande kurser och längre, grundläggande kurser. Men yrkesskolan måste vårda sig om den fortsatta utbildningen lika mycket som om nybörjarutbildningen. Visserligen bör kapaciteten i de grundläggande kurserna öka, men det vore olyckligt, om den utbildning dessa kurser kan ge komme att framstå som skolans enda eller väsentliga uppgift. Den fortsatta utbildningen måste till en del tas om hand av skolorna. Och man måste också se till att utnyttja skolornas resurser i fråga om lokaler och utrustning på ett tillfredsställande sätt. Jag anser därför, att fortbildningen i stor utsträckning bör förläggas till yrkesskolorna, vare sig den organiseras av yrkesskolan eller av annan myndighet. Likaså bör det finnas utrymme i yrkesskolorna för omskolningskurser och annan utbildning för äldre nybörjare.

Yrkesskolan är på alla stadier en frivillig skola. De som söker sig dit gör det av fri vilja och därför att de har en bestämd inriktning. Därför måste yrkesskolans arbete på alla stadier och i alla slag av kurser vara inriktat på ett *s t u d i e m å l*, som tillfredsställer elevernas önskemål och behov. Det är också nödvändigt, att undervisningen meddelas på ett sätt, som är anpassat både efter kursinnehållet och efter eleverna. Psykologiskt och pedagogiskt genomarbetade metoder är lika viktiga i yrkesskolan som i den allmänbildande skolan.

Innan jag behandlar yrkesskolornas rekryteringsområden och omfattningen av yrkesskolväsendets utbyggnad vill jag i likhet med yrkesutbild-

ningssakkunniga, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning understryka den betydelse, som måste tillmätas det lokala initiativet, både när det gäller skolornas kapacitet och utformningen av den undervisning de ger. Ytterst måste de lokala myndigheterna avgöra, om utbildning skall ges, i vilken form den skall ges — i näringslivet eller i skola — och i senare fallet i vilket slag av skola den skall ges, yrkesskola eller enhetskola. Men det lokala beslutet bör fattas mot bakgrunden av en central och regional planering, som ser till att våra utbildningsresurser blir tillvaratagna och utnyttjade på bästa sätt. Från statens sida kan det lokala beslutet underlättas genom att i möjligaste mån lika villkor ges för yrkesutbildningen, oavsett till vilken skolform den förläggs, givetvis så långt det rör sig om utbildning, som utan olägenhet kan meddelas också i andra skolor än egentliga yrkesskolor. Det är också viktigt, att det lokala beslutet fattas med öppna ögon för sambandet mellan yrkesförberedelsen i den allmänbildande grundskolan och den egentliga yrkesutbildningen, samt att på varje ort hänsyn tages till ortens behov och resurser, när det gäller en mera långtgående yrkesutbildning.

Yrkesutbildningssakkunniga föreslår en indelning av yrkesskolorna med hänsyn till rekryteringsområdet i *lokala skolor*, som hämtar sina elever från ett begränsat geografiskt område, *centrala skolor*, som samlar elever från en större region, och *riksskolor*, som rekryteras med elever från hela landet eller en större del därav. Enligt de sakkunnigas förslag skall de lokala och de centrala yrkesskolorna skilja sig endast ifråga om rekryteringsområdet och de med anledning därav delvis olika utbildningsuppgifterna. Statsbidraget föreslås vara lika för dessa två slag av skolor, medan det för riksskolor föreslås något högre. För närvarande råder en betydande skillnad mellan de tre skoltyperna, icke bara i fråga om rekryteringsområde och utbildningsuppgifter utan också i fråga om statsbidragets storlek. Jag kommer i det följande att föreslå en genomgripande omläggning av statsbidraget till yrkesundervisningen, i huvudsak enligt de sakkunnigas förslag. Dock anser jag det lämpligt att bibehålla en viss skillnad i statsbidragshänseende mellan lokala och centrala skolor liksom mellan centrala skolor och riksskolor.

De lokala yrkesskolorna — med undantag av de allra största — kommer enligt de sakkunnigas förslag att i första rummet i sina heltidskurser ge utbildning för de s. k. huvudyrkena, d. v. s. de yrken, som har det största antalet sysselsatta. Dessutom kommer de att ha deltidsundervisning av större eller mindre omfattning. De centrala skolorna antas komma att ha främst heltidskurser för yrken med ett något mindre nyrekryteringsbehov än de egentliga huvudyrkena. De bör också ha möjlighet att ge utbildning för huvudyrkena åt ungdomar från områden, som saknar lokala skolor eller utbildningsmöjligheter i näringslivet. Riksskolorna eller riksskolavdelning-

arna ger utbildning för s. k. »enstaka yrken» med mycket begränsat rekryteringsbehov. Både de centrala yrkesskolorna och riksskolorna bör enligt de sakkunnigas mening utrustas med elevhem.

Till detta p r o g r a m för de olika slagen av yrkesskolor kan jag ansluta mig. Enligt min uppfattning bör de lokala skolorna i första hand tillgodose ortens utbildningsbehov och i övrigt behovet av utbildning för mera allmänt förekommande yrken. Detta torde bl. a. komma att medföra, att de av de sakkunniga föreslagna kortare heltidskurserna (9y-kurserna) blir ganska vanliga vid de lokala skolorna. Ibland kan den lokala skolan också erbjuda fortsatt utbildning i heltidskurser ett eller ett par år efter 9y-kursen. Men ofta har man kanske inte resurser för ytterligare heltidsundervisning. Också de centrala yrkesskolorna bör i viss utsträckning anordna de kortare 9y-kurserna. Men vid dessa skolor bör regelmässigt finnas tillgång till fortsatt utbildning i heltidskurser efter 9y, inte endast för industri- och hantverksyrken utan också för andra yrken och områden, där det finns behov av en mera omfattande skolmässig utbildning.

Det är önskvärt att yrkesskolorna får den ur pedagogisk och ekonomisk synpunkt lämpligaste storleken. De bör inte genom bristande differentiering få medverka till ett ensidigt yrkesval. Vid planeringen av yrkesskolväsendets utbyggnad bör man ta hänsyn både till detta och till önskvärdheten av att eleverna så långt möjligt kan bo i sina hem under utbildningstiden. Framför allt gäller detta de yngre eleverna och i all synnerhet de skolpliktiga elever, som fullgör sista året av sin skolplikt i yrkesskolorna. Jag är medveten om att man inte helt kan undvika överflyttning till annan ort av skolpliktiga elever, som bör få börja utbilda sig i en yrkesskola. I stora områden av vårt land måste yrkesutbildningsproblemet redan på det förberedandet stadiet till en del lösas med hjälp av centrala skolor. Jag har dock velat understryka betydelsen av att de skolpliktiga eleverna så länge som möjligt får stanna i sina hem, en synpunkt som bl. a. skolöverstyrelsen betonat.

Det synes mig som om RLF pekat på en möjlighet att utan alltför stark centralisering åstadkomma skolenheter av lämplig storlek också på landsbygden. Förbundet föreslår, att undervisning för jordbruk och skogsbruk i vissa fall skall förläggas till vanliga yrkesskolor samt att t. ex. mekanisk utbildning skall kunna anordnas vid lantmannaskolor. Om det visar sig lämpligt och praktiskt genomförbart, har jag ingenting att invända mot en sådan anordning.

I de mera tätbefolkade områdena av landet bör rimligen de lokala skolorna få den största betydelsen. Med lokala skolor avser jag inte endast skolor drivna av en ensam kommun utan också skolor drivna genom samverkan mellan två eller flera kommuner. Jag är inte främmande för tanken att i varje fall till de större lokala skolorna skall kunna knytas avdelningar också av central- eller riksskolekaraktär. Det förefaller mig realistiskt att

som de sakkunniga gjort för de allra största lokala yrkesskolorna beräkna ett omkring 50 procent större rekryteringsunderlag än den egna kommunens. Flertalet kurser vid sådana skolor kan sannolikt — utan att vara beroende av rekrytering utifrån — dock utan svårighet bereda plats åt några »utsocknes» elever. Även kurser, som inte kan komma till stånd utan ett betydande elevtillskott utifrån, bör enligt min mening, om särskilda skäl talar därför, kunna förläggas till lokala skolor men då jämföras med avdelningar i centrala skolor.

Vid planeringen av yrkesskolväsendets utbyggnad har yrkesutbildnings-sakkunniga som rimligt är begränsat sig till de grundläggande heltidskurserna. Deltidsundervisningen är förhållandevis lätt att ordna och dessutom så beroende av det aktuella arbetsmarknadsläget på orten och av övriga lokala förhållanden, att en central planering på längre sikt icke gärna är möjlig. Fortbildningskurser med heltidsundervisning på ett högre stadium än det grundläggande blir kanske relativt fåtaliga — större delen av fortbildningen torde, bl. a. med hänsyn till elevernas försörjningsplikt, komma att ske i deltidskurser eller i kortare informationskurser. Jag vill dock understryka betydelsen av att såväl deltidskurser för egentlig yrkesutbildning som mera kvalificerade fortsättningskurser med heltidsundervisning kommer till stånd i önskvärd utsträckning. Med all säkerhet är behovet på dessa områden icke tillgodosett, trots den betydande utvecklingen under senare år.

Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit i runt tal en *f ö r d u b b l i n g* av den grundläggande heltidsundervisningen på lärlingsstadiet för näringsgrenarna industri-hantverk, handel och husligt arbete, d. v. s. en ökning av antalet heltidsavdelningar från 1000 till 2000. Efter en sådan utökning beräknas yrkesskolorna av varje årskull kunna ta hand om ungefär hälften av de ungdomar, som inriktar sig på praktiskt yrkesarbete inom dessa näringsgrenar. Den andra hälften måste redan från nybörjarstadiet tas om hand av näringslivet. Utgångspunkt för förslaget är kapaciteten under läsåret 1949/50, och fördubblingen beräknas vara genomförd år 1970. Förslaget bygger icke på något försök att prognostiskt bedöma behovet av arbetskraft för varje näringsgren. Men de beräkningar, med vilka de sakkunniga belyser vad den föreslagna kapaciteten skulle innebära för de olika näringsgrenarna, visar, att förslaget icke är tilltaget i överkant utan håller sig inom ramen för vad samhället enligt min mening bör svara för i fråga om grundläggande heltidsundervisning. Jag vill således i likhet med yrkesutbildningssakkunniga förorda, att kapaciteten i yrkesskolornas grundläggande heltidskurser ökas med 100 procent från 1950 till 1970. En del av denna ökning har redan skett. Genom att utbyggnadstakten under de senaste åren varit snabbare än tidigare, blir den nödvändiga ut-

byggnaden under de kommande femton åren mindre än de sakkunniga beräknat.

Trots att läget således i närvarande stund är något bättre än enligt de sakkunnigas principiella program, anser jag det med hänsyn till det kraftigt stigande antalet ungdomar nödvändigt att utbyggnadstakten påskyndas under de första tio åren av femtonårsperioden. De statliga bidragsanslagen bör beräknas så, att det blir möjligt att genomföra fyra femtedelar av utbyggnaden före år 1966. Även om så sker, bör man vara beredd att vidtaga vissa krisåtgärder, om det skulle bli svårt att finna lämpliga anställningar och utbildningsplatser i näringslivet för ungdomen.

Jag är icke beredd, och det torde ej heller vara nödvändigt, att nu taga ställning till utbyggnaden för varje särskild näringsgren. Som arbetsprogram förefaller mig de sakkunnigas uppskattningar fullt godtagbara. Jag delar ej socialstyrelsens farhågor för att den föreslagna omfattningen av den husliga utbildningen skulle komma att verka hämmande på tillströmningen av flickor till andra arbetsområden. Allteftersom utbyggnaden av yrkesskolorna fortskrider, får skolorna givetvis större betydelse för rekryteringen till arbetsmarknadens olika yrken och yrkesområden. Man måste vid den lokala, regionala och centrala planeringen se till att icke en subjektiv efterfrågan från ungdomarnas sida på utbildning för ett visst yrke eller område leder till överdimensionering med hänsyn till arbetsmarknadens behov av arbetskraft för området ifråga. Jag är emellertid helt övertygad om att de ansvariga myndigheterna genom att engagera arbetsmarknadsexpertis i planeringen skall kunna undvika en ödesdiger över- eller underdimensionering, i synnerhet som den föreslagna totala utbyggnaden enligt uttalanden av såväl de sakkunniga som flertalet remissinstanser, bl. a. SAF, LO och arbetsmarknadsstyrelsen, ligger långt under det förutsebara behovet av utbildad arbetskraft för olika områden.

Jordbruks-, skogs- och fiskeriutbildningens anknytning till den allmänbildande grundskolans nionde klass och den i samband därmed behövliga utbyggnaden av yrkesskolorna på dessa områden är ännu ett olöst problem. Samtliga remissyttranden i denna fråga utmynnar i en framställning om snar utredning. Problemet sammanhänger nära med den centrala ledningen av yrkesutbildningen för skilda näringsgrenar. Som jag längre fram skall motivera, har jag för avsikt att begära Kungl. Maj:ts bemyndigande för mig att låta utreda yrkesutbildningens centrala ledning. Det är min förhoppning, att också organisationen av yrkesutbildningen för jordbruk, skogsbruk och fiske och dess anknytning till enhetsskolans förberedande yrkesutbildning snart skall kunna lösas.

Beträffande utbildningen av sjöfolk har kommerskollegium i samband med remissyttrandet över yrkesutbildningssakkunnigas betänkande framlagt vissa förslag, som anknyter till vad de sakkunniga an-

fört om yrkesskolväsendets organisation. Kommerskollegiets förslag synes mig böra överlämnas till överstyrelsen för yrkesutbildning för att tagas i beaktande vid planeringen av sjömansskolornas verksamhet. Förslaget innehåller ingenting av den art att det nu bör underställas riksdagens prövning.

III. Yrkesskolans arbetsformer

(YS kap. 10, 12, 13, 14, 15, 16)

1. Heltidskursernas organisation

(YS kap. 12, 13)

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunniga har i sina förslag beträffande heltidskursernas organisation starkt understrukit anknytningen dels till den allmänbildande skolans arbetsförhållanden och arbetssätt, dels till arbetet i det yrke eller den näringsgren skolan utbildar för. I båda dessa avseenden har såväl den organisatoriska som den pedagogiska utformningen av kurserna stor betydelse. Frågan kommer därför att ur olika synpunkter behandlas såväl i detta som i flera av de följande avsnitten av detta kapitel.

U t g å n g s p u n k t e n för de sakkunnigas förslag är, att en del av skolplikten i enhetsskolan skall kunna fullgöras i yrkesskola. I regel torde det enligt de sakkunniga bli fråga endast om klass 9y, men det skall — i enlighet med vad som förutsatts av 1946 års skolkommission och i 1950 års beslut om skolreformen — också vara möjligt för tidigt yrkesvalsmogna elever att övergå till en minst tvåårig utbildning i yrkesskola redan efter klass 7 i enhetsskolan.

Läsåret i enhetsskolan (och folkskolan) omfattar 39 veckor med 37 timmars undervisning per vecka på högstadiet. I klass 9y kan antalet undervisningstimmar dock uppgå till omkring 40, beroende på hur yrkespraktiken ordnas. De sakkunniga föreslår, att l ä s å r e t vid yrkesskolorna normalt skall omfatta lägst 39 och högst 42 veckor med möjlighet för tillsynsmyndigheten att, då särskilda skäl föreligger, medge avkortning till 37 veckor resp. förlängning till 44 veckor. Vid avkortning av läsåret skall en viss ökning av antalet veckotimmar kunna ske. Det kortare läsåret om 39 (37) veckor förutsättes komma till användning främst i teoretiskt betonade kurser, såsom handelskurser och teoretiska industri- eller hantverkskurser, medan det längre läsåret om 42 (44) veckor skall gälla främst i kurser med övervägande praktisk undervisning, såsom verkstadskurser och husmoderskurser. Terminskurs föreslås omfatta mellan 17

och 22 veckor, dock med möjlighet för tillsynsmyndigheten att medge avkortning till 15 veckor resp. förlängning till 24 veckor. (YS s. 160—161)

Kurser, som inte kan inordnas i normalt arbetsår eller arbetstermin, skall vara specialkurser. För dessa bestämmes omfattningen i varje särskilt fall med hänsyn till de speciella önskemålen och syftet med kursen. Bland specialkurser nämner de sakkunniga barnavårdskurser, kurser för sjöfolk, omskolnings- och beredskapskurser m. fl. kurser, »där arbetsförhållanden, säsongväxling, krav på snabbt genomförande m. m. försvårar eller omöjliggör en anpassning till normalläsåret» (YS s. 161).

Arbetsveckan föreslås för såväl helårs- som termins- och specialkurser för samtliga näringsgrenar omfatta lägst 37 och högst 45 timmar, dock med möjlighet för tillsynsmyndigheten att medge avkortning till 33 veckotimmar i speciella fall. Förlängning av arbetsveckan utöver 45 veckotimmar skall enligt förslaget däremot icke kunna förekomma.

Inom ramen för de föreslagna högsta resp. lägsta talen för läsår och arbetsvecka kan en viss anpassning ske till skilda förhållanden. Sålunda blir det möjligt att för 9y-kurs i yrkesskola tillämpa samma arbetsvecka som för sådan kurs i enhetsskola. Vidare blir det möjligt att i fleråriga kurser börja med en kortare arbetsvecka, t. ex. 40 timmar, och gradvis öka timtalet, så att arbetsveckan under det sista året omfattar 45 timmar, varigenom lästiden i skolan småningom närmas till arbetstiden i näringslivet.

I terminskurserna kan det i vissa fall vara nödvändigt att ta större hänsyn till arbetsmarknadens behov än de föreslagna normaltalen medger (härav den förutsatta möjligheten till avkortning ända ned till 15 veckor). De sakkunniga pekar framför allt på terminskurser för erfaren detaljhandelspersonal, som på hösten måste kunna avslutas i god tid före jul. Så långt möjligt bör terminskurserna förläggas så, att lärarna kan beredas tillfälle till helårsanställning. (YS s. 162—163)

Den allmänbildande undervisning, som ingår i 9y, skall enligt de sakkunniga kunna förläggas antingen till yrkesskola eller till enhetsskola. De sakkunniga tar inte ställning till vilket som kan anses principiellt riktigast utan förutsätter, att undervisningen i varje särskilt fall ordnas på lämpligaste och mest ekonomiska sätt. I de fall, då den allmänbildande 9y-undervisningen förlägges till yrkesskola, bör den enligt de sakkunnigas uppfattning helst fullgöras helt under det första yrkesskolåret, även om kursen i yrkesskolan skulle omfatta två eller flera år. I vissa fall kan en annan anordning beträffande den allmänbildande undervisningen dock visa sig önskvärd, anser de sakkunniga, t. ex. i tekniska skolor eller

i större industriskolor. Anordningen kan dock medföra den olägenheten, att elever, som fullgjort sin skolplikt, avbryter yrkesutbildningen innan de hunnit inhämta hela den till enhetsskolan hörande allmänbildningskursen. Den allmänbildande undervisningen i yrkesskola bör i viss mån anpassas till det yrkesområde utbildningen avser. (YS s. 164—165)

Gymnastik bör i princip ingå i undervisningen vid alla heltidskurser, men det bör vara möjligt för överstyrelsen för yrkesutbildning att i vissa fall, t. ex. i fråga om kurser med ur ålderssynpunkt heterogent elevmaterial, kunna medge undantag. (YS s. 165)

De skolpliktiga eleverna i yrkesskolorna bör så långt möjligt ges tillfälle att delta i fritt valt arbete av samma slag som i enhetsskolan. I regel torde detta dock komma att ske på fritid och ordnas i andra skolor än yrkesskolan. Möjlighet till frivillig språkundervisning bör beredas alla elever, som så önskar. (YS s. 165)

De sakkunniga förutsätter för samtliga yrkesområden två slag av nybörjarkurser med heltidsundervisning, dels 9y-kurser, som hämtar sina elever från enhetsskolans 8:e klass eller från motsvarande klass i folkskolan, dels kurser för elever, som genomgått enhetsskolans klass 9a eller 9g eller som i klass 9y fått endast en allmänpraktisk eller osystematisk utbildning utan direkt sikte på det yrkesområde kursen i yrkesskola avser. Omfattar utbildningen endast ett år, måste eleverna i de båda slagen av nybörjarkurser undervisas var för sig under hela kursen. I fleråriga kurser bör det vara möjligt att efter ett eller högst två år föra samman de båda elevkategorierna i gemensamma kurser.

För industri skall de grundläggande heltidskurserna i yrkesskolan kunna omfatta ett eller två år, för hantverk två eller flera år. För handel blir den grundläggande utbildningen ett eller två år. För husligt arbete räknar man med ett halvt eller ett år, som efter lämplig praktik skall kunna fortsättas med specialutbildning i yrkesskola.

Utbildningen i verkstadskurserna bör systematiseras och intensifieras, så att en viss avkortning av utbildningstiden blir möjlig. I varje fall bör 9y i yrkesskola kunna motsvara det första året av en flerårig utbildning. En tvåårig utbildning skulle således motsvaras av 9y plus ett år, en treårig av 9y plus två år o. s. v. Utbildningsgången — i synnerhet i de fleråriga kurserna — bör individualiseras, så att eleverna t. ex. i kurser, som leder fram till gesällprov, skall kunna avlägga sådant prov inte efter ett visst antal år utan då de uppnått tillräcklig färdighet och erfarenhet för det. De sakkunniga framhåller, att det i längden torde bli svårt att inom yrkesskolorna i större omfattning finna utrymme för en fullständig hantverkarutbildning. Man torde även för hantverksyrkena i större utsträckning än hittills få finna kortare utbildningsformer, avsedda att fullföljas utanför skolan. (YS s. 167)

Elever i kurserna bör enligt de sakkunnigas förslag vara för industri och hantverkskurser av verkstadskaraktär och för husliga kurser högst 16,

för handelskurser och teoretiska industri- och hantverkskurser högst 30.

Dessa tal skall i det enskilda fallet kunna både underskridas och överskridas, men både de lokala skolmyndigheterna och tillsynsmyndigheten bör sträva efter att hålla kurserna så väl fyllda som möjligt.

Elever, som fullgör 9y i yrkesskola, skall enligt de sakkunnigas förslag lämna enhetsskolan och skrivas in som elever i yrkesskolan. De tillhör således yrkesskolan och inte enhetsskolan. Yrkesskolan skall efter det nionde skolåret utfärda ett betyg, som visar, att eleven fullgjort sin skolplikt och fått en förberedande eller påbörjad grundläggande yrkesutbildning. Detta gäller i de fall, då hela undervisningen är förlagd till yrkesskolan. Hur de sakkunniga tänkt sig betygsfrågan i de fall, då den allmänbildande undervisningen sker i enhetsskolan men den praktiska och yrkesteoretiska meddelas i yrkesskolan, framgår icke klart.

Av g å n g s b e t y g från yrkesskolan skall meddelas i vanlig ordning efter det hela kursen genomgått. Efter det andra året av en flerårig utbildning bör enligt de sakkunnigas förslag ett *utbildningsbevis* utfärdas, vilket dock bör formuleras så, att det icke kan förväxlas med ett betyg över en fullständig kurs. Detta utbildningsbevis kan vara av värde, i synnerhet om den fortsatta yrkesutbildningen delvis får formen av praktik i produktivt arbete utanför skolan.

B. Remissyttranden

De sakkunnigas förslag beträffande heltidskursernas organisation har i allmänhet mottagits med instämmanden av remissinstanserna. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker den föreslagna omfattningen av läsår och arbetsvecka och framhåller, att det är möjligt att inom de gränser, som den generella regeln skulle medge, tillämpa 40 timmars arbetsvecka i 9y-kurserna och i andra kurser med skolpliktiga elever. *Överstyrelsen* påpekar också, liksom *statskontoret*, att 45 timmars arbetsvecka kommer att påverka yrkeslärares tjänstgöringsskyldighet, sådan den nu är fastställd vid de centrala verkstadsskolorna och flertalet andra skolor, där man inrättat reglerade tjänster för lärarna. *SHSO* finner de sakkunnigas förslag beträffande läsår och arbetsvecka rimliga och understryker, att man i fleråriga kurser bör göra en gradvis anpassning till arbetstiden i yrket. *Vattenfallsstyrelsen* anser, att den föreslagna arbetsveckan är alltför omfattande. En daglig undervisning av 3—4 timmar och riklig tid för hemarbete har styrelsen funnit vara en lämplig utformning. *Några yrkesskolor* anser, att 40 timmar bör vara högsta antalet veckotimmar i alla kurser, inte endast i kurser för skolpliktiga elever.

Överstyrelsen för yrkesutbildning »håller bestämt före att den allmänbildande undervisningen bör i flertalet fall meddelas vid yrkesskolorna för elever, som där fullgöra sin skolplikt». I allmänhet

måste detta enligt överstyrelsen vara den smidigaste vägen, men i vissa fall kan samläsning med enhetsskolan av ekonomiska skäl bli nödvändig. *Arbetsmarknadsstyrelsen* och *TCO* anser, att den allmänbildande undervisning, som hör samman med skolplikten, under alla förhållanden bör avslutas under det år i yrkesskolan, som motsvarar 9y. *Linköpings yrkesskolor*, som från och med hösten 1954 samarbetar i fråga om 9y med försöksskolorna i Linköping, ser helst, att den allmänbildande undervisningen anordnas i enhetsskolan.

SHSO håller för troligt, att en avkortning av utbildningstiden i skola kan företagas, men understryker, att varje förändring på den punkten måste ske i kontakt med vederbörande yrkesorganisationer.

Riksräkenskapsverket och *överstyrelsen för yrkesutbildning* efterlyser stadgelsebestämmelser om elewantalet i kurserna. Liksom hittills bör bestämmelser finnas om det minsta antal elever, vid vilket en kurs får igångsättas med bidrag av statsmedel. Överstyrelsen finner, att nu gällande bestämmelser bör tillämpas även i fortsättningen. *Vattenfallsstyrelsen* anser, att 10—12 elever är lagom i en industri- eller hantverkskurs, medan 16 är för mycket.

Skolöverstyrelsen framför den uppfattningen, att enhetsskolan bör utfärda avgångsbetyg även för elever, som fullgjort det 9:e skolåret i yrkesskola. Därvid bör genom anteckning på betyget anges, i vilka fall vitsorden grundar sig på vitsord från yrkesskolan, samt, i förekommande fall, i vilka ämnen vitsordet avser kurser i enhetsskolans 8:e klass. *SHSO* anser i likhet med de sakkunniga, att gesällprov bör avläggas i yrkesskolan av de elever, som får en fullständig utbildning där, och säger sig gärna vilja genom propaganda medverka till att så sker. Däremot kan *SHSO* inte dela de sakkunnigas åsikt, att gesällprov bör kunna avläggas före den stipulerade utbildningstidens utgång.

Yrkesskolföreningen framhåller, att idrottsdagar bör förekomma i yrkesskolorna på samma villkor som i enhetsskolan, i varje fall i de kurser, som tar emot skolpliktiga elever.

Flera remissinstanser har understrukit 9a-elevernars behov av utbildning i yrkesskola efter enhetsskolans slut. *Teknologföreningen* befarar, att problemet om inplacering på nytt i utbildningssystemet av elever, som utkuggas från teoretiska linjer, kommer att öka i takt med enhetsskolans genomförande. *Arbetsmarknadsstyrelsen* är inne på liknande tankegångar och båda instanserna finner, att de sakkunniga inte ägnat frågan om utbildning vid yrkesskolorna av elever från enhetsskolans teoretiska linjer tillräcklig uppmärksamhet.

2. Deltidskursernas organisation

(YS kap. 14)

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunniga räknar med två olika slag av deltidskurser, nämligen yrkeskurser, som genom en mångsidig undervisning i flera olika ämnen ger utbildning för ett visst yrke, och ämneskurser, som behandlar ett begränsat ämne. Båda kurs typerna utgör i princip ett

komplement till praktisk utbildning utanför skolan och vänder sig till elever, som fullgjort sin skolplikt. De kan omfatta både teori och praktik eller enbart teori. Yrkeskurserna motsvarar de delar av en grundläggande heltidskurs, som icke kan inhämtas genom praktiskt arbete på en arbetsplats. Med denna uppdelning på två typer av kurser försvinner dels gränsen mellan den nuvarande lärlingsskolan och yrkesskolan, dels de många olika kursbeteckningar, som nu förekommer. Utom kurser skall också kunna anordnas *föreläsningar*, antingen fristående eller som ett led i vissa kurser, företrädesvis på ett högre stadium men ibland också i de grundläggande kurserna. (YS s. 177—178)

Deltidsundervisningen skall tillgodose skiftande behov och måste därför omfatta både *egentlig yrkesutbildning och yrkesbetonad kursverksamhet*. En stor grupp av yrkesskolornas äldre elever, inte minst bland kvinnorna, har svårt att binda sig för mera omfattande kurser på deltid. Vad de söker är många gånger snarare en vidgad orientering på ett visst område än en strikt utbildningsgång med ett fixerat mål i sikte. De sakkunniga har diskuterat möjligheten att i statsbidragshänseende dra en gräns mellan egentlig yrkesutbildning och yrkesbetonad kursverksamhet men inte funnit detta möjligt eller — med hänsyn till elevernas olika behov och intressen — lämpligt. Framför allt för den egentliga yrkesutbildningen bör man söka åstadkomma större enhetlighet i fråga om kursinnehåll och kurslängd, bl. a. genom utarbetande av förebilder till kursplaner och genom normalisering av sådana planer. Men även för den yrkesbetonade kursverksamheten bör man kunna finna fastare linjer, »så att kurserna får den på en gång yrkesbetonade och sociala inriktning, som eleverna synes vara mest betjänta av».

När det gäller *nybörjarundervisningen i deltidskurser* bör krav uppställas på en viss bredd i undervisningen. Helst borde endast yrkeskurser stå öppna för nybörjare. Men detta skulle på många orter kunna medföra, att inga kurser alls kunde anordnas för nybörjare. Man får därför överlämna åt de lokala myndigheterna att i samråd med tillsynsmyndigheten finna den i varje särskilt fall bästa möjliga formen för nybörjarundervisningen. (YS s. 174—177)

I fråga om *deltidskursernas omfattning* kan knappast uppställas lika fasta regler som för heltidskurserna. Yrkeskurserna beräknas i allmänhet komma att omfatta omkring 200 timmar per år under minst två år, vilket motsvarar 6 timmars undervisning per vecka under 30 veckor årligen. Mer än 30 veckor kan man inte räkna med för deltidsupervisningens vidkommande, anser de sakkunniga, men däremot bör det vara möjligt att koncentrera kurser till betydligt kortare perioder, när detta visar sig lämpligt. För ämneskurserna bör kurslängden fastställas med möjlighet

till viss variation för den tid det kan ta att genomföra kursen, t. ex. 90—110 timmar, 180—220 timmar i stället för 100 resp. 200 timmar. (YS s. 177—178)

Efter genomgången yrkeskurs bör ett betyg eller utbildningsbevis meddelas av motsvarande slag som i heltidskurserna. Ämneskurs skall däremot inte berättiga till sådant utbildningsbevis men väl till ett intyg eller i vissa fall ett graderat betyg. (YS s. 177—178)

B. Remissyttranden

De sakkunnigas förslag om deltidskursernas organisation har knappast föranlett några uttalanden i remissyttrandena. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker förslagen och understryker deltidsundervisningens betydelse. Överstyrelsen varnar också för att enhetligheten i fråga om formerna uppställas som en sådan princip, att den hindrar den nödvändiga anpassningen till skilda behov. *SAF* och *LO* framhåller, att omfattningen av s. k. hobbybetonade kurser bör hållas inom rimliga gränser.

3. Några nya kurs typer

(YS kap. 15)

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesskolornas grundläggande heltidskurser för handel och för husligt arbete kan utan större förändringar anpassas till timplanen för klass 9y. Överstyrelsen för yrkesutbildning har i samråd med skolöverstyrelsen utarbetat undervisningsplaner och timplaner för sådana kurser, som är direkt tillrättalagda med tanke på elever i enhetsskolans sista klass. För industri- och hantverksyrken finns icke några sådana kortare grundläggande kurser.

De sakkunniga framhåller, att verkstadsskolorna under den relativt korta tid, som de varit i verksamhet, kommit att bli skolor för utbildning av yrkesarbetare med en flerårig allroundutbildning. Ett sådant program för verkstadsskolorna synes naturligt, så länge behovet av utbildad arbetskraft gällt just yrkesarbetare med en omfattande allroundutbildning. Det är likaså enligt de sakkunnigas mening naturligt, att syftet blir begränsat, då skolornas kapacitet endast tillåter, att ett fåtal ungdomar bereds plats i dem, under det att det stora flertalet av dem, som söker sig till industrin och även till hantverket, inte kan få någon skolmässig utbildning i heltidskurser. (YS s. 185) De sakkunniga framhåller ytterligare ett par troliga orsaker till att verkstadsskolorna — som i Sverige ursprungligen tänkts som ettåriga förberedande kurser — kommit att bli fleråriga. Dessa orsaker är dels anknytningen till lärlingsskolans två- eller fleråriga huvudkurser och dels arbetslöshetsperioden på 1930-talet.

De sakkunniga diskuterar härefter skälen för en ändrad målsättning för heltidskurserna. I samband med en vidgning av yrkesskolans uppgift till att avse även andra kategorier än de fullt kunniga yrkesarbetarna är det naturligt att även för industri och hantverk inrätta korta heltidskurser, som kan ge en grundläggande utbildning (motsvarande klass 9 y), avsedd att påbyggas och specialiseras genom mer eller mindre omfattande fortbildning i näringslivet, eventuellt i samarbete med yrkesskolorna.

De sakkunniga drar upp riktlinjerna för två olika typer av sådana kurser, system I och system II. (YS s. 187—190) Den förra kurstypen ger en *specialiserad grundutbildning* med sikte på bestämda arbetsuppgifter inom en viss industri, den senare ger en *allmän grundutbildning* avsedd att fullföljas genom fortsatt utbildning inom en valfri gren av ett större yrkesområde. Två exempel på studieplaner enligt system I och ett exempel, som utgör en mellanform av system I och system II, har bifogats de sakkunnigas betänkande. Undervisningen enligt system I förutsätter verkstäder med en rikhaltig och differentierad maskinuppsättning, som medger en relativt långt driven specialtrimning inom de olika arbetsmomenten. Den yrkesteoretiska undervisningen bör drivas ganska långt inom de områden, som behandlas. För de enskilda eleverna omfattar området för utbildningen endast vissa arbetsmoment, och möjligheterna till fortsatt utbildning begränsas i stort sett till dessa moment. Systemet torde emellertid möjliggöra ett rationellt utnyttjande av arbetskraften och en högt uppträdd produktionstakt. De sakkunniga förutsätter, att kurser enligt detta system i första hand organiseras i företagsskolor, knutna till enskilda industrier, och i större lokala eller centrala yrkesskolor, där man kan ha även två- eller fleråriga kurser och således har förutsättningar att mera helt utnyttja maskinuppsättningen.

Kurser enligt system II ger en bred, allmänt praktisk utbildning för ett visst yrkesområde. De liknar till sin uppläggning närmast de nuvarande relativt odifferentierade tvååriga verkstadsskolorna för vissa industriyrken. Tim- och undervisningsplaner för det första året i sådana kurser har utarbetats av överstyrelsen för yrkesutbildning, bland annat med sikte på klass 9y. Man bör i en 9y-kurs enligt system II behandla så många sidor av arbetet som möjligt för att på så sätt ge en översikt över arbetsområdet och visa på de olika möjligheter det erbjuder. Den yrkesteoretiska undervisningen bör ha starka inslag av orientering om näringsgrenen ifråga. Verkstäder och maskinutrustning kan vara enklare än för system I. Det är väsentligt, att lärarna är högt kvalificerade yrkeslärare med goda insikter på olika områden inom näringsgrenen. En utbildning enligt detta system ger möjligheter till vidareutbildning över ett större fält än enligt system I. Kurstypen lämpar sig enligt de sakkunniga särskilt väl för sådana mindre, lokala yrkesskolor, som i regel begränsar sin heltidsundervisning till ett år (9y).

De sakkunniga understryker, att »en grundutbildning enligt system II både för kommunerna (skoldistriktet) och eleverna öppnar vidare möjligheter än den mera specialiserade utbildningen enligt system I. Denna leder däremot fortare till bättre inkomster för eleverna och innebär också för företagen ett mera ekonomiskt utnyttjande av arbetskraften, förutsatt att man redan från början kan bilda sig en uppfattning om vilket eller vilka arbetsmoment eleven bör få specialisera sig på. System I skulle i varje fall för yrkesskolornas grundläggande undervisning vara en nyhet, under det att system II innebär en modifikation av den nu vanliga undervisningsformen och en anpassning av denna för ett vidare elevklientel.» (YS s. 190)

De föreslagna kortare grundläggande kurserna av ovan beskrivna slag lämpar sig bäst för utbildning av industripersonal, även om också blivande hantverkare, som icke redan från början kan placeras in i en regelrätt lärlingsutbildning för sitt speciella yrke, kan ha en viss nytta av att gå igenom en kurs enligt system II.

Med direkt sikte på utbildning av hantverkare föreslås centrala hantverkskurser. Undervisningen i sådana kurser skulle motsvara en treårig yrkeskurs (ungefär 600 timmar). Den centrala hantverkskursen är således en till heltidskurs koncentrerad längre deltidskurs, framhåller de sakkunniga, och eleverna kan under en tids avbrott i förvärvsarbetet delta i en hantverkskurs på annan ort. (YS s. 190)

Överstyrelsen för yrkesutbildning framlade 1947 ett detaljerat förslag till »hantverksskolor», som skulle ge en undervisning motsvarande den teoretiska utbildningen i tvååriga kurser vid centrala verkstadsskolor. Kurstiden beräknades uppgå till 20 veckor (600 timmar), fördelade över två eller tre år. Varje kurs skulle således omfatta en och en halv till två månader. Undervisningen skulle övervägande omfatta yrkestestetiska ämnen, men visst utrymme skulle ges också åt allmänbildande teoretiska ämnen, gymnastik och vissa praktiska övningar. Som huvudmän tänkte sig överstyrelsen i första hand hantverksorganisation eller landsting. Statsbidrag till driften av kurserna borde utgå efter samma grunder som till centrala verkstadsskolor men bidraget till anläggningen borde vara högre.

De sakkunniga föreslår, att hantverkskurser i huvudsak enligt överstyrelsens förslag inrättas. De sakkunniga vill dock icke komma med några detaljförslag utan anser, att utformningen bör bli beroende av de speciella behoven för varje särskilt yrke. Statsbidrag bör enligt de sakkunnigas mening utgå efter samma grunder som till teoretiska industri- och hantverkskurser. Om en hantverkskurs har riksskolkarakter, bör bidrag utgå som till riksskola.

B. Remissyttranden

I remissyttrandena har system II i allmänhet ansetts vara den lämpligaste kurstypen för en kortare, skolmässig utbildning av industrianställda. *Skolöverstyrelsen* uttalar sig i likhet med ett flertal av *folk-skolinspektörerna* till förmån för denna kurstyp och påpekar, att den pågående försöksverksamheten med förberedande yrkesutbildning i enhetsskolan helt domineras av system II. »Vid förberedande yrkesutbildning i yrkesskola torde bägge systemen ha sitt givna berättigande i skilda sammanhang», framhåller dock *överstyrelsen*. *Järnvägsstyrelsen* och *vattenfallsstyrelsen* finner system II vara en lämplig förutbildning för vissa anställningar inom verken. *Statens hantverksinstitut* anser, att kurser enligt system II kan vara av värde även för en förberedande utbildning av hantverkare, icke minst genom de möjligheter de bör kunna ge att pröva elevens lämplighet för det tilltänkta yrket. *SAF* och *LO* anser, att den föreslagna kurstypen i avsevärd grad är ägnad att öka effekten av näringslivets och yrkesskolornas gemensamma ansträngningar, och synes därvid närmast syfta på system II.

Åtskilliga *representanter för handeln* framhåller, att den ettåriga kurstypen blir huvudformen för handelsutbildningen. Man synes då avse en ettårig kurs efter klass 9y, vilken klass snarare betraktas som orientering.

Den husliga 9y-kursens lämplighet som form för den grundläggande husmodersutbildningen har över huvud taget icke diskuterats. *Socialstyrelsen* har dock framhållit, att praktisk barnavård — med hänsyn till barnens behov av ostördhet — icke bör förekomma i grundläggande husliga kurser annat än i den mån kurserna utgör underlag för en fortsatt specialutbildning för barnavårdande yrken. Enligt styrelsens uppfattning synes det närmast vara de husmoderskurser, som bygger på 9a eller 9g eller annan högre teoretisk skolunderbyggnad, som i så fall skulle komma i fråga. *Medicinalstyrelsen* föreslår, att utbildningen av sjukvårdsbiträden skall anknytas till yrkesskolornas husliga linje, dock utan att närmare ingå på hur man tänkt sig denna anknytning.

De centrala hantverkskurserna behandlas av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *SHSO* och *hantverksinstitutet*, som samtliga kraftigt påyrkar, att sådana kurser inrättas. Behovet av att de utformas och organiseras i nära anknytning till hantverkets organisationer understrykes också. *Överstyrelsen* återknyter till sitt tidigare förslag om centrala hantverkskurser och föreslår, att statsbidrag till inrättande av hantverkskurser och andra kurser, som har större rekryteringsunderlag än ett landstingsområde, skall utgå efter mera liberala grunder än till centrala verkstadsskolor.

C. Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter

Utbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter i Sverige har hittills skett huvudsakligen genom tvååriga kurser, förlagda till slöjdföreningens skola i Göteborg och anordnade försöksvis sedan 1949. Hittills har hållits tre kurser med var och en omkring 20 elever. Tillgången på utbildade terapeuter motsvarar emellertid enligt uppgift icke efterfrågan.

Med anledning av en motion till 1953 års riksdag uttalade statsutskottet, att kapaciteten för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter borde

ökas. Genom beslut den 17 juli 1953 uppdrog Kungl. Maj:t åt överstyrelsen för yrkesutbildning att inkomma med förslag till en ökning av utbildningsmöjligheterna.

I samråd med medicinalstyrelsen har *överstyrelsen för yrkesutbildning* den 29 oktober 1953 framlagt ett förslag beträffande utbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter. Förslaget går i huvudsak ut på att den avsedda utbildningen bör ske genom årligen återkommande kurser, förlagda till slöjdföreningens skola i Göteborg. Varje kurs föreslås omfatta ett år. Genom att utbildningstiden sålunda avkortas, blir det möjligt att varje år utbilda 20 elever i stället för som hittills 10. För att utbildningen skall kunna genomföras på ett år, måste den förberedande utbildning i olika slöjdtekniker, som nu ingår i terapeutkursen, inhämtas före inträdet i kursen. Förändringen motiveras dels av det stora behovet av terapeuter, dels av den höga standarden hos de antagna vid de hittills anordnade kurserna. Omläggningen innebär icke en reell förkortning av utbildningstiden, eftersom den erforderliga förutbildningen skulle komma att omfatta minst ett år. Snarare innebär omläggningen en fördelning av utbildningen mellan olika skolor. Utöver förberedande slöjdt teknisk utbildning föreslås också krävas minst 8 månaders tjänstgöring inom sinnessjukvård, annan sjukvård och som terapeut. Minimiåldern för inträde föreslås vara 19 år liksom hittills, och som erforderlig skolunderbyggnad föreslås realexamen, normalskolekompetens, två årskurser vid folkhögskola eller annan därmed jämförlig utbildning. Enligt en bestämmelse i samband med beviljande av anslag till de hittillsvarande kurserna bör tillträde till kurserna företrädesvis beviljas för terapeutverksamhet lämpliga skötare och sköterskor inom sinnessjukvården samt vissa andra kategorier. De sökandes lämplighet och meriter har dock hittills medfört, att kurserna rekryterats huvudsakligen med sökande av annat slag. Någon företrädesrätt för vissa kategorier av sökande skall enligt överstyrelsens förslag icke förekomma i fortsättningen.

Terapeutkursen föreslås ställd under överinseende av överstyrelsen för yrkesutbildning, medan den allmänna tillsynen över utbildningen bör utövas av en kursnämnd, utsedd av överstyrelsen. Vid sidan av rektorn för slöjdföreningens skola skall enligt förslaget finnas en deltidsanställd kursledare, förordnad av överstyrelsen.

Kostnaderna per kurs beräknas till 70 000 kronor, varav 13 000 kronor till studiehjälp.

Yttranden över överstyrelsens utbildningsförslag har inhämtats från statskontoret, riksräkenskapsverket, socialstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, 1952 års yrkesutbildningssakkunniga, svenska landstingsförbundet, Älvsborgs läns landstings förvaltningsutskott, styrelsen för slöjdföreningens skola i Göteborg och kursnämnden för pågående utbildning, sta-

tens sjukhuspersonals förbund, svenska läkaresällskapet, föreningen för sysselsättnings- och arbetsterapi samt direktionerna för ett antal sjukhus och vårdanstalter.

I samtliga yttranden utom ett tillstyrkes den föreslagna omläggningen om än i vissa fall med tvekan. Direktionen för Sidsjöns sjukhus avstyrker förslaget och förordar en utbildning omfattande tre terminer. En grupp reservanter inom föreningen för sysselsättnings- och arbetsterapi uttalar sig till förmån för den hittillsvarande tvååriga utbildningen.

Samtidigt med det här refererade förslaget till omläggning av den ordinarie terapeututbildningen framlade överstyrelsen för yrkesutbildning också förslag om kompletteringskurser för sysselsättnings- och arbetsterapeuter. I propositionen 1954: 82, vari sistnämnda förslag anmälades och anslag äskades för utbildningskurser för sysselsättnings- och arbetsterapeuter under budgetåret 1954/55, redovisades bland annat också det totala beräknade behovet av arbetsterapeuter samt föreslogs, att prövning av förslaget till omläggning av den ordinarie terapeututbildningen borde ske i samband med det väntade förslaget om yrkesutbildningens organisation.

4. Pedagogiska frågor

(YS kap. 16)

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunniga påvisar, hur yrkesundervisningens metodik vuxit fram under inflytande från två håll: den allmänbildande skolan och utbildningen i verkstäderna. Inflytandet från skolan, närmast från klassundervisningen, är särskilt påtagligt i handelsundervisningen, medan inflytandet från verkstäderna framför allt kommer till synes i utbildningen för industri och hantverk. De mest genomarbetade undervisningsmetoderna har man hunnit fram till inom den husliga yrkesutbildningen, där tillgången på enhetligt utbildade lärare och möjligheterna att utnyttja erfarenheterna från motsvarande undervisning inom den allmänbildande skolan varit av stor betydelse. (YS s. 196)

De sakkunniga framhåller, att yrkesundervisningen skall ge icke endast praktiska färdigheter och teoretiska kunskaper i yrket. Den skall också ge en allmän, medborgerlig bildning. Den skall grundlägga och utveckla förmågan till omdöme i arbetet samt ingjuta arbetsmoral och arbetsdisciplin (punktlighet, noggrannhet, ordning, förmåga till samarbete med kamrater och med över- och underordnade). Yrkesundervisningen har stora förutsättningar att utveckla personligheten, att inge den arbetsglädje, det intresse och den ansvarskänsla inför uppgiften, som skänker tillfredsställelse i arbetet. (YS s. 194—195)

De sakkunniga påpekar följande olika medel att utveckla och förbättra yrkesundervisningens metodik och göra den alltmera ägnad att motsvara de höga krav man bör ställa på den: val av lärare med hänsyn till personliga egenskaper och pedagogisk läggning; yrkesanalys i syfte att utröna de moment, som särskilt bör uppmärksammas och övas; samordnad planering av yrkespraktik och teori; åskådlighet i både den praktiska och den teoretiska undervisningen; lämpliga övningsuppgifter i det praktiska arbetet och helhetsövningar på sådana områden, där undervisningen i allmänhet sysslar med enskilda ämnen (t. ex. handeln); ökad användning av växelutbildning i lämpliga sammanhang i syfte att ge eleverna kännedom om arbetet i näringslivet; tillhandahållande av läroböcker och kompendier för eleverna, delvis utarbetade med bidrag av statsmedel, handledningar för lärarna, lämplig undervisnings- och demonstrationsmateriel, filmer och bildband; centralbibliotek, som kan stå till förfogande för landets yrkesskolor; sist men inte minst en effektiv och tillräckligt omfattande lärarutbildning och fortbildning och en ständigt fortgående yrkespedagogisk forskning och reformverksamhet.

De sakkunniga föreslår (YS s. 220)

»att överstyrelsen för yrkesutbildning får bemyndigande medgiva, att statsbidrag må utgå med belopp motsvarande hela avlöningen åt lärare, som erhåller överstyrelsens uppdrag att med tjänstledighet under högst ett arbetsår från ordinarie undervisning planera eller utföra yrkespedagogisk försöksverksamhet,

att anslaget för utbildning av lärare för yrkesundervisning ökas med 180 000 kronor från och med budgetåret 1955/56 för att möjliggöra ökad utbildning av yrkesskollärare,

att överstyrelsen får i uppdrag att överarbeta det förslag om inrättandet av en statlig övnings- och försöksskola för yrkesskollärarytutbildningen, som framlagts av överstyrelsen (SOU 1947: 55),

att ett årligt belopp av 50 000 kronor ställes till överstyrelsens förfogande från och med budgetåret 1955/56 för utarbetande av läroböcker och kompendier för yrkesundervisningen,

att för handhavande av överstyrelsens förlagsverksamhet från och med samma budgetår inrättas en tjänst i sådan lönegrad att till densamma kan förvärvas en för uppgiften fullt kvalificerad kraft,

att anslaget till överstyrelsens pedagogiska reformverksamhet från och med nyssnämnt budgetår höjes med 25 000 kronor till 75 000 kronor för att möjliggöra utarbetande av handledningar m. m. för yrkesundervisningen,

att överstyrelsen får i uppdrag att verkställa utredning och till Kungl. Maj:t avge förslag om utdelning av gratifikationer till lärare, som ställer yrkespedagogiska uppslag till överstyrelsens förfogande, samt

att frågan om organisationen av överstyrelsens specialbibliotek för yrkesundervisning upptages vid den översyn av överstyrelsens organisation, som förebådats.»

Av dessa olika förslag skall jag närmare redogöra endast för dem, som direkt berör utbildningen av lärare för yrkesundervisningen.

De sakkunniga förutsätter, att utbildningen av lärare för industri och hantverk samt handel skall ske i grundläggande, rent pedagogiska kurser om 15 veckor, följda av en termins assistentlärartjänstgöring, så som skett sedan 1949. Årligen har i dessa kurser utbildats ungefär 25 yrkeslärare för industri och hantverk och 10 handelslärare. Detta har hittills någorlunda motsvarat det årliga rekryteringsbehovet.

Den av de sakkunniga föreslagna utbyggnaden av heltidsundervisningen vid yrkesskolorna kommer att kräva ungefär 660 nya heltidsanställda lärare för industri och hantverk, 125 lärare i handelstekniska ämnen och 500 lärare i husligt arbete. Om utbyggnaden genomförs i snabbare takt under den första 10-årsperioden och man till nyrekryteringsbehovet också lägger ersättningsbehovet för avgången inom den nuvarande lärarkåren, blir det *årliga utbildningsbehovet* under de tio närmaste åren i runt tal 65 industri- och hantverkslärare samt 15 handelslärare. Utbildningen av lärare i husligt arbete förutsättes ske i seminarier efter de riktlinjer och till det antal, som kan komma att föreslås av den nu arbetande lärarinneutbildningskommittén.

Lärarkurserna bör även i fortsättningen förläggas till Stockholm. Två kurser bör anordnas per år. Den ena bör vara en industri- och hantverkslärarkurs med 35 deltagare och den andra en kombinerad kurs för industri- och hantverkslärare samt handelslärare med sammanlagt 45 deltagare, varav 30 för industri och hantverk och 15 för handel.

Kostnaderna beräknas till omkring 3 000 kronor per deltagare i de pedagogiska kurserna och omkring 1 900 kronor per assistentlärare för assistentlärarpraktiken. De sammanlagda kostnaderna för två kurser per år skulle uppgå till $(80 \times 3\,000 + 65 \times 1\,900 =)$ 363 500 kronor per år. Medel till en kurs disponeras redan av överstyrelsen för yrkesutbildning och kostnadsökningen med anledning av den utbyggda lärarutbildningen blir sålunda i runt tal 180 000 kronor per år.

Den praktiska lärarutbildningen (assistentlärartjänstgöringen) bör förläggas till en statlig övningsskola i enlighet med det förslag, som överstyrelsen för yrkesutbildning framlade i sitt betänkande om lärarutbildningen (SOU 1947: 55). Skolan skulle enligt detta förslag ha 17 avdelningar med sammanlagt 250 elever samt ett elevhem för 200 elever och lärare.

En överslagsberäkning av kostnaderna för en dylik skola, därest den *nu* skulle inrättas, har givit följande resultat: engångskostnader för skolan 5 100 000 kronor och för elevhemmet 2 600 000 kronor; driftkostnader för övningsskolan i runt tal 700 000 kronor per år.

Överstyrelsen för yrkesutbildning motiverade sitt förslag främst med följande synpunkter:

En lärarutbildning, förlagd till en eller flera vanliga yrkesskolor, är behäftad med väsentliga olägenheter. Den gör intrång i skolans ordinarie undervisning. Lärarutbildningen kan ej göras tillräckligt omfattande; öv-

ningslektionerna måste inskränkas till det minsta möjliga. Lärare vid yrkesskolor tillsättes utan hänsyn till lämplighet som pedagogiska handledare vid lärarutbildning. Då lärarutbildningen ej är en fast institution, kan i regel ej önskvärd intim samverkan utvecklas mellan ledningen för lärarutbildningen och yrkesskolans lärare; möjligheterna att utarbeta och pröva uppslag och nya metoder i undervisningen blir starkt begränsade.

Med hänvisning till de av överstyrelsen anförda motiven har nu yrkesutbildningssakkunniga i princip tillstyrkt, att en statlig övningsskola för den praktiska utbildningen av yrkeslärare skall inrättas, och hemställt, att överstyrelsen får i uppdrag att överarbeta den tidigare utredningen och till Kungl. Maj:t avge förslag om inrättande av en statlig övningsskola för yrkesskollärarutbildning.

B. Remissyttranden

De yrkespedagogiska förslag, som tillvunnit sig det största intresset hos remissinstanserna, är — utom lärarutbildningen, vilken givetvis betraktas som den viktigaste frågan — den yrkespedagogiska reformverksamheten, förlagsverksamhet inom överstyrelsen för yrkesutbildning i syfte att utge vissa läroböcker och kompendier samt växelutbildningen. Växelutbildningen har framkallat synnerligen positiva yttranden. Frågan är emellertid inte av den art att den för närvarande bör underställas riksdagens prövning och skall därför inte redovisas här. Jag vill endast anmäla, att *SHSO* ifrågasatt ersättning till företagare, som tar emot elever i växelutbildning. De övriga frågorna behandlar jag i omvänd ordning med förlagsverksamheten först och lärarutbildningen sist. Flertalet remissinstanser vitsordar i en eller annan form behovet av åtgärder, som kan stimulera yrkespedagogisk forskning, försöksverksamhet och reformer.

SAF, *LO* och *SHSO* tillstyrker en statlig förlagsverksamhet för att möjliggöra utgivandet av läroböcker, vilka inte kan förläggas affärs-mässigt. Tillgången på lämpliga läroböcker bör inventeras som bakgrund till utarbetande av behövliga nya böcker. *HAO m. fl. handelsorganisationer* anser, att överstyrelsen för yrkesutbildning icke direkt bör syssla med förlagsverksamhet men kan främja utgivningen av böcker på annat sätt, bland annat genom ersättning för mistad lön åt lärare, som sysslar med framställning av läroböcker.

Överstyrelsen för yrkesutbildning tillstyrker de sakkunnigas förslag om inrättande av en tjänst för handhavande av överstyrelsens förlagsverksamhet och föreslår, att tjänsten placeras i lönegrad Ce 29. Under förutsättning att tjänsten beviljas, tillstyrkes även de sakkunnigas förslag om ett årligt anslag av 50 000 kronor som bidrag till verksamheten med utgivande av sådana läroböcker och kompendier, för vilka inkomsterna inte beräknas täcka utgifterna. Beloppet bör föras till anslaget för yrkespedagogisk reformverksamhet.

Flera remissinstanser, bland dem *SHSO* och *industriförbundet*, anser att staten bör stödja och medverka i yrkespedagogisk forskning och reformverksamhet icke endast i den mån den bedrivs av lärare, knutna till statliga eller statsunderstödda skolor, utan också i sådan verksamhet, som bedrivs inom organisationerna. Särskilt bör detta gälla

i fråga om yrkesanalyser. *Överstyrelsen för yrkesutbildning, svenska facklärarförbundet och SHSO* understryker, att ersättning för mistad lön bör kunna utgå till lärare, som bedriver pedagogisk forskning eller sysslar med utarbetande av läroböcker och sammanställande av annan undervisningsmateriel, bland annat lämpliga övningsarbeten, som icke endast utgör färdighetsövningar utan också ger nyttoföremål. *Facklärarförbundet* anser, att ersättning för mistad lön bör kunna utgå för fortbildning under högst tre månader.

Bland dem som yttrat sig över lärarutbildningen märkes — utom de båda centrala skolmyndigheterna — *statskontoret, kommerskollegium, vattenfallsstyrelsen, statens hantverksinstitut, SAF, LO, SHSO, TCO, industriförbundet, teknologföreningen, yrkeskvinnors samarbetsförbund och handelsutbildningskommittén.*

Överstyrelsen för yrkesutbildning understryker, att en vidgad verksamhet vid yrkesskolorna kräver ökade resurser i fråga om lärarutbildningen, vilka inte kan tillgodoses utan att en övningsskola inrättas. *Skolöverstyrelsen* tillstyrker likaså förslaget om en översyn av det tidigare förslaget till statlig övningsskola och framhåller, att man därvid bland annat bör beakta de synpunkter, som framförts av seminarieläraryöreningen och som går ut på att yrkeslärarutbildningen skall förläggas delvis till folkskoleseminarierna och förstärkas med viss allmän undervisning samt ökad utbildning i psykologi och pedagogik. *Överstyrelsen* säger sig behöva öka den verksamhet, som *överstyrelsen* bedriver i syfte att ge fortbildning åt lärare i yrkesämnen i 9y, och framhåller, att den grundläggande utbildningen av sådana lärare i längden icke kan tillgodoses inom ramen för den verksamhet, som nu planeras för yrkesskolornas behov. *Skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen* bör i samråd föreslå och vidtaga erforderliga åtgärder i detta avseende liksom också, när det gäller den lämpliga fördelningen av tillgången på lärare i allmänbildande ämnen mellan de olika skolformerna.

Flertalet av de nyss nämnda remissinstanserna framhåller, att utbildning av yrkeslärare i tillräcklig omfattning och på lämpligt sätt samt tillfredsställande anställningsförhållanden för dessa lärare är grundförutsättningar för genomförandet av de sakkunnigas förslag i övrigt. Man understryker därvid, dels att en övningsskola bör inrättas, dels att yrkesläraernas löneställning bör jämföras både med andra lärarkategoriers och med arbetsledarnas. *SAF* och *LO* anser det önskvärt, att även industriens yrkeslärare får tillfälle till utbildning vid den statliga övningsskola, som enligt organisationernas mening bör inrättas. Organisationerna framhåller också, i likhet med *SHSO, hantverksinstitutet, industriförbundet* och *teknologföreningen* betydelsen av att yrkeslärarna håller kontinuerlig kontakt med arbetet inom den näringsgren eller det yrke, där de undervisar. Fortbildningen i detta avseende skulle kunna ske bland annat genom regionala informationskurser med välplanerade studiebesök i olika företag. *Hantverksinstitutet* förklarar sig vara berett att medverka bland annat i fortbildningen av lärare samt i utbildningen av lärare för de centrala hantverkskurserna. *SHSO* anser, att man måste finna en form för ersättning för inkomstbortfall åt skickliga yrkesmän, som vill utbilda sig till lärare. *Handelsutbildningskommittén* har en liknande inställning, när det gäller utbildningen av handelslärare. Kommittén föreslår, att ersättning skall utgå till handelslärare under utbildningstiden (den pedagogiska utbildningen)

efter samma grunder som till läroverkslärare, som genomgår praktisk lärarkurs. Kommittén beräknar kostnaden för ersättning till 12 handelslärare per år till omkring 45 000 kronor, vilket i jämförelse med för närvarande utgående traktamente m. m. skulle innebära en höjning med cirka 30 000 kronor per år. Kommittén tar icke ställning till hur detta skulle påverka kostnaderna för övriga yrkeslärarkategoriernas utbildning.

Vattenfallsstyrelsen, som intresserar sig framför allt för de inbyggda skolorna, finner den tänkta pedagogiska utbildningen alltför omfattande för lärare i sådana skolor. Kurser om 2—3 veckor av det slag, som anordnas av arbetsledarinstitutet, skulle enligt styrelsens uppfattning vara lämpligare. *Statskontoret*, slutligen, kan icke finna, att de sakkunniga framlagt tillräckliga skäl för en lärarutbildning av den omfattning, som föreslås. Behovet av sådan utbildning bör beräknas för varje år av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Vattenfallsstyrelsen och statskontoret är de enda, som framfört kritiska synpunkter på de sakkunnigas förslag beträffande lärarutbildningens omfattning och utformning.

5. Yrkesutbildningens stadiindelning. Allmänt teoretiska kompletteringskurser

(YS kap. 10)

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Vid behandlingen av frågan om stadiindelning och kompletteringskurser för de sakkunniga till en början följande allmänna resonemang.

För närvarande måste man på ett ganska tidigt stadium bestämma sig för om man vill skaffa sig en bredare teoretisk skolunderbyggnad, som öppnar olika fortbildningsmöjligheter, eller om man mera direkt vill inrikta sig på praktiskt förvärvsarbete. Väljer man den bredare allmänbildningen, är det ingenting som hindrar, att man ändå ägnar sig åt praktiskt arbete, om man småningom skulle föredra det. Men väljer man direkt den praktiska vägen, är det förenat med vissa svårigheter att senare gå över till ett område, som kräver högre teoretisk allmänbildning. I enhetsskolan inträffar det definitiva valet mellan en praktisk och en teoretisk studieväg senare än i folkskolan. Detta i förening med den mera omfattande yrkesvägledningen i enhetsskolan borde leda till att i framtiden färre ungdomar än nu skulle behöva bygga på sin skolunderbyggnad längre fram i livet. Men i 15—16-årsåldern längtar många både pojkar och flickor efter omväxling. De är trötta på det stillasittande arbetet i skolan och vill få rörligare och mera praktiskt betonade uppgifter. Kanske är de också angelägna om att så fort som möjligt förtjäna egna pengar. Kompletteringsbehovet för den, som väljer 9y och senare vill slå in på en mera teoretiskt betonad utbildningsväg, föreligger klart, även om det blir mindre än för de ungdomar, som nu vill göra motsvarande övergång efter folkskolan. Man har därför enligt yrkesutbildningssakkunniga anledning att räkna med ett behov av allmänt teoretiska kompletteringskurser såväl för elever,

som vill skaffa sig en bredare teoretisk allmänbildning än de fått i 9y, som för elever från folkskolan.

Ännu ett skäl till att behovet av teoretiska kompletteringskurser kan antas komma att kvarstå också efter enhetsskolans genomförande, är den fortgående ökningen av det relativa antalet personer i tjänstemanna- och motsvarande ställning i förhållande till antalet kroppsarbetande.

Ändamålsenligt ordnade möjligheter till kompletterande teoretiska studier för de ungdomar, som väljer 9y, kommer också att öka y-linjens dragningskraft. Den kan på så sätt leda lika långt som de teoretiska linjerna, om än på andra vägar, och riskerar inte att bli en återvändsgränd.

För närvarande tillgodoses behovet av komplettering huvudsakligen genom preparandkurser, t. ex. förberedande kurser för inträdessökande till högre tekniska läroverk, seminarier o. s. v., genom studier vid folkhögskolor eller per korrespondens eller genom studier vid i allmänhet privata kompletteringsskolor. Flertalet personer, som vill komplettera sin allmänna skolorunderbyggnad, är för närvarande hänvisade till att göra detta på privat väg.

I preparandkurserna med sikte på speciella utbildningsanstalter är studierna i allmänhet tillrättalagda med hänsyn till den efterföljande specialutbildningen. Kurserna blir på så sätt mera begränsade. Korrespondenskurserna och kompletteringsskolorna ger däremot i allmänhet hela kursen fram till realexamen eller studentexamen i de ämnen som läses. Bland annat i folkuniversitetets kompletteringsskolor kan de studerande välja ut de ämnen, som de behöver komplettera, och läsa endast dessa ämnen. Samma möjlighet står givetvis öppen för den som läser per korrespondens. I preparandkurserna däremot läser alla elever i regel samtliga ämnen, som ingår i kursen.

De sakkunniga redovisar det kompletteringsbehov, som man bör räkna med i olika ämnen för elever från 9y. Det visar sig, att behovet blir mindre men också mera varierande, än det är för elever från folkskolan. En elev kan ha läst engelska hela högstadiet, en annan kan ha läst engelska i klass 8 men ej i klass 9 och en tredje har endast läst språket till och med klass 7. Även i fråga om andra ämnen, bland annat modersmålet, kan förhållandena var likartade. (YS s. 136—139)

Med hänsyn dels till det skiftande kompletteringsbehovet hos olika elever, dels till 9y-elevernars intresse av att få en lika bred allmänbildningsgrund som övriga elever i de fortbildningsskolor, till vilka de kan komma att söka, synes de sakkunniga närmast vilja förlägga kompletteringsstudierna till *ä m n e s k u r s e r* anordnade gemensamt för personer från skilda arbetsområden och inriktade på olika fortbildningsskolor. Sådana kurser skulle kunna förläggas till enhetsskolor och allmänna gymnasier, där man redan har tillgång till lämpliga lärare, eller till fristående skolor för vuxna, till folkhögskolor och till folkuniversitetet, liksom till de yrkesskolor, som har resurser för det. (YS s. 142)

De sakkunniga anser emellertid, att det vid sidan av ämneskurser också bör finnas preparandkurser av den hittills förekommande typen med sikte på vissa fortbildningsskolor. Sådana kurser bör i första rummet anordnas i direkt anslutning till fortbildningsskolan eller till en yrkesskola, som samarbetar med denna. Fördelen med dessa kurser skulle vara, att de starkare än ämneskurserna anknyter till den kommande utbildningen och på så sätt blir ett direkt led i utbildningen för det yrke eleverna känner sig höra till. För ungdomar, som under sin tidigare utbildning haft kontakt med yrkesskolan, är denna skola en naturligare studieplats än de allmänbildande skolorna, som de lämnat för åtskilliga år sedan. (YS s. 141)

De sakkunniga ger således icke klart företräde åt vare sig ämneskurserna eller de yrkesinriktade preparandkurserna utan anser, att utrymme bör finnas för båda typerna. Korrespondensstudier bör utnyttjas i kompletteringskurserna, dels i form av vanliga korrespondenskurser för de elever, som är lämpade för ett sådant studiesätt, dels i form av kombinerade kurser förlagda t. ex. till folkhögskolor, där man har tillgång till lärare, som kan fungera som handledare även om de inte har ämneskompetens.

Efter genomgångna kompletteringskurser av vilket slag det vara må bör tillfälle ges till prövning av kompetensen inför en tentator, som är auktoriserad att avge betyg av samma slag och med samma värde som betygen i de allmänbildande skolorna.

Slutligen föreslår de sakkunniga, att man vid de högre yrkesutbildande skolorna skall undersöka, i vad mån även andra elevgrupper än de nu vanliga skulle kunna tas emot och vilka omläggningar av kurserna detta skulle kunna medföra.

B. Remissyttranden

Av dem, som avgivit remissyttranden, har bland andra SAF, LO, TCO, SHSO, yrkeskvinnors samarbetsförbund, teknologföreningen, några av kommunikationsverken och de båda centrala skolmyndigheterna understrukit vikten av kontinuitet mellan den praktiska utbildningen för övervägande manuella arbetsuppgifter inom ett område och den mera teoretiskt betonade utbildningen för arbetsledar- och andra mera krävande uppgifter inom samma område. RLF har framfört liknande synpunkter.

Flera remissinstanser anser, att de sakkunniga klarare än som skett borde ha angett, hur mycket allmänbildande undervisning man kan ge utrymme för i den fortsatta yrkesutbildningen efter klass 9y. Andra befarar, att kvaliteten på den högre utbildningen kan komma att försvagas, om man på det sätt, som de sakkunniga föreslagit, öppnar vägen till denna utbildning för elever från 9y. I synnerhet ställer man sig på flera håll, bland annat inom TCO och handelskamrarna, tvivlande inför yrkesskolornas möjligheter att svara för kompletteringsstudierna. TCO ifrågasätter direkt, om sådana kurser hör hemma i yrkesskolorna. Organisationen har

också den uppfattningen, att övergång från en praktisk till en teoretisk studieväg blir mindre vanlig, om yrkesvägledningen ordnas effektivt.

Skolöverstyrelsen preciserar problemet om fortsatt yrkesutbildning för enhetsskolans elever på följande sätt:

»Det är i huvudsak frågan om tre elevgrupper, var och en med speciella problem vid övergången till fortsatt utbildning. Det är dels de elever, som efter genomgången av enhetsskolans klass 9 y önskar fortsatt praktisk yrkesutbildning vid yrkesskola, dels de elever, som efter genomgången av yrkesskolan eller enhetsskolans klass 9y i och för fortsatt mera kvalificerad yrkesutbildning eller eventuellt rent teoretisk utbildning behöver komplettera sina teoretiska kunskaper, dels slutligen de elever, som efter genomgången av enhetsskolans klass 9a eller g önskar övergå till yrkesutbildning.

Den sista elevgruppen erbjuder minst problem. Utbildningsvägar finns tillgängliga, och överstyrelsen kan endast bekräfta det i och för sig önskvärda i att åtskilliga ungdomar skaffar sig en fylligare allmänbildning före övergången till yrkesutbildning. En fråga, värd ett närmare samråd mellan de berörda verken, synes därvid vara, på vilka yrkesområden en sådan fylligare allmänbildning är särskilt önskvärd, även om den inte utgör ett direkt krav.

De bägge första gruppernas problem är allvarligare. Onödig tidsspillan måste här undvikas och ungdomarna få erforderlig hjälp. Överstyrelsen, som delvis löst den första gruppens problem i försöksverksamheten genom en provisorisk överenskommelse med överstyrelsen för yrkesutbildning, finner över huvud de föreliggande problemen vara av den art, att de bör utredas i samråd mellan de bägge verken med sikte på omedelbara åtgärder. Denna gemensamma utredning bör givetvis utgå från de sakkunnigas förslag om kompletteringskurser och de yttranden häröver, som inkommit.»

Överstyrelsen för yrkesutbildning och 1948 års tekniska skolutredning finner tanken på kompletteringskurser i enhetsskolan tilltalande. Man pekar emellertid på den tidsvinst, som kan följa av att kurserna inriktas speciellt med sikte på den efterföljande utbildningen, och kommer till den slutsatsen, att kompletteringskurserna för de elever, som från en praktisk utbildning inom ett visst yrkesområde vill gå över till mera teoretiskt betonat utbildning inom samma område, bör läggas upp med särskild hänsyn till yrkesområdet och knytas till yrkesskolorna. Bortsett från de två nyssnämnda remissinstanserna och *TCO* uttalar man sig i allmänhet inte om vid vilka skolor kompletteringskurserna bör ordnas.

Flera av folkskolinspektörerna samt *medicinalstyrelsen* anser, att de sakkunniga underskattat den tid, som kommer att krävas för de behövliga kompletteringarna. Medicinalstyrelsen tar bestämt avstånd från tanken att vidga rekryteringsbasen för sjuksköterskeskolorna genom en omläggning av kurserna, så att även elever utan realexamen eller motsvarande kunskaper skulle kunna tas emot.

C. Förberedande kurs för inträdessökande till handelsgymnasium

I mars 1954 gjorde *överstyrelsen för yrkesutbildning* framställning till Kungl. Maj:t om rätt att vid yrkesskolor få inrätta förberedande kurser för inträdessökande till handelsgymnasier av samma slag som de förberedande kurserna för inträdessökande till tekniska gymnasier och fackskolor.

I 2 § kungörelsen angående statsunderstödda handelsgymnasier (SFS 1953: 528) föreskrives, att undervisningen vid de tvååriga och fyraåriga kurserna skall bygga på realexamen (allmän eller praktisk på handelslinje) eller däremot svarande kunskapsmätt. Inträdessökande, som icke avlagt realexamen eller har normalskolekompetens eller på annat sätt kan styrka sig ha inhämtat motsvarande kunskapsmätt, provas i ämnena svenska, tyska, engelska och matematik samt vid ett gymnasium även i geografi.

Överstyrelsen anser sig ha de bästa erfarenheter av de förberedande kurserna för inträdessökande till de högre tekniska läroverken och håller före, att liknande kurser för inträdessökande till handelsgymnasierna skulle kunna tillföra gymnasierna ett värdefullt elevmaterial. Kurserna skulle ha en uppgift att fylla icke endast som kompletteringskurser utan också som repetitionskurser.

Över framställningen har *yttrande* inhämtats från statskontoret, som avstyrker bifall till framställningen med hänvisning till de ökade kompletteringsmöjligheterna, icke minst efter beslutet om inrättande av kompletteringsgymnasier. Statskontoret framhåller också, att inrättande av de ifrågasatta kurserna i varje fall icke torde kunna ske utan riksdagens medgivande.

6. Departementschefen

Yrkesskolornas *heltidskurser* bör enligt min uppfattning vända sig till elever med studiemål, som varierar såväl när det gäller yrke eller yrkesområde som när det gäller graden och arten av utbildning. Dessa kurser bör ge utbildning dels åt ungdomar, som via en flerårig skolmässig studiegång inriktar sig på ett bestämt yrke, dels åt ungdomar, som genom i regel högst ettåriga, i vissa fall dock längre kurser önskar förbereda sig för arbete och eventuellt fortsatt utbildning inom ett större yrkesområde, dels slutligen åt personer, som önskar fortbilda sig inom ett yrke, som de redan tillhör, eller skaffa sig grundläggande utbildning för ett nytt yrke.

Yrkesskolan har hittills svarat för endast en ganska obetydlig del av den grundläggande heltidsundervisningen. Jag förutser, att dess insatser i framtiden i detta avseende kommer att bli avsevärt större. Men jag vill ännu en gång understryka vad jag framhöll i avsnittet om yrkesutbildningens utbyggnad: frågan om var yrkesutbildning utanför produktionen skall ordnas — i yrkesskola, företagsskola eller enhetsskola — måste lösas på det lokala planet.

Fler och fler ungdomar kommer redan inom skolpliktstidens ram att gå över till yrkesskola. Det behövs därför allmängiltiga bestämmelser, som underlättar övergången och samarbetet mellan skolorna.

Både med hänsyn till eleverna och lärarna och med hänsyn till de statsbidragsgrunder, som jag kommer att föreslå i det följande, är det nödvändigt med mera enhetliga regler för läsår, termin och arbetsvecka än som hittills tillämpats inom yrkesundervisningen. Yrkesutbildningssakkunnigas förslag förefaller mig i dessa avseenden på ett lyckligt sätt förena enkelhet och fasthet med den anpassningsbarhet, som lokala förhållanden, behov och önskemål kräver. Jag anser, att man vid utarbetande av nya undervisningsplaner eller vid omarbetning av redan tillämpade planer bör söka hålla sig till läsår om 39—42 veckor, terminer om 17—22 veckor och arbetsveckor om 37—45 timmar. Jag förstår emellertid, att det kan uppkomma tillfällen, då det är motiverat att frånga de regelmässiga tiderna. Jag har därför ingenting emot, att tillsynsmyndigheten, då det framstår som motiverat, med högst två veckor underskrider resp. överskrider de fastslagna intervallerna för läsår och termin. Men jag förutsätter, att detta icke skall ske i kurser för nybörjare. En kortare arbetsvecka än 37 timmar bör likaså tillämpas med största sparsamhet och endast i teoretiska kurser med särskilt mycket hemarbete. Det synes mig i fortsättningen icke finnas anledning att begränsa den yrkesteoretiska undervisningen till en viss del av arbetsåret. I varje fall bör denna undervisning, liksom i förekommande fall undervisningen i allmänbildande ämnen, omfatta minst 39 veckor av läsåret. Vid de centrala verkstadsskolorna bör dock tills vidare tillämpas de nu gällande bestämmelserna, vilka legat till grund för den vid årets riksdag beslutade löneregleringen.

Att man, trots de möjligheter till anpassning av läsåret efter skilda behov, som jag funnit lämpligt att medge, i fråga om vissa specialkurser kan behöva gå helt utanför de normala lästiderna anser jag rimligt och jag har ingenting att invända mot att så sker.

Frågan om den allmänbildande undervisningens förläggning till yrkesskola eller enhetsskola för skolpliktiga elever, som får yrkesutbildning i yrkesskola, måste enligt min uppfattning i det enskilda fallet lösas med hänsynstagande inte endast till ekonomiska och organisatoriska förhållanden utan också till elevernas intressen. Därvid tänker jag främst på vikten av att elevernas avgångsbetyg efter fullgjord skolplikt grundas på vitsord avgivna av lärare, som haft tillfälle att grundligt lära känna eleverna och bilda sig en uppfattning om deras prestationsförmåga i olika avseenden. Avgångsbetyget är för eleverna en viktig handling under de första åren efter skolan, och det måste ge ett så initierat och rättvist omdöme som möjligt. Jag förutsätter därför, att man icke förlägger den allmänbildande undervisningen till yrkesskola i de fall, då den utan olägenheter kan ske i enhetsskolan. Den allmänbildande undervisning, som eleverna enligt tim- och kursplanerna för enhetsskolan skall åtnjuta under det sista skolåret, anser jag böra avslutas under det år, som motsvarar 9y, oavsett i vilket slag av skola undervisningen sker. I mitt ställningstagande har

jag tagit fasta på önskvärdheten av att alla elever kommer i åtnjutande av denna undervisning, vare sig de fullföljer en påbörjad yrkesutbildning eller ej.

På orter, där enhetsskola ej är införd, synes lämpligt, att viss allmänbildande undervisning kan ges eleverna i de grundläggande kurserna i yrkesskolan. Denna undervisning bör lämpligen motsvara den teoretiska undervisning i allmänna ämnen, som ges i klass 9 y. I första rummet gäller det sagda sådana kurser, som tar emot skolpliktiga elever. Men det kan också vara motiverat att i viss utsträckning meddela allmänbildande undervisning även i andra yrkesskolkurser. I senare fallet bör det dock i regel ske utan extra kostnad för statsverket. Jag återkommer längre fram till statsbidragsfrågan.

Fritt valt arbete ger eleverna möjlighet att ägna sig åt studier, som de har speciellt intresse för och som kan bli av betydelse för deras personliga utveckling eller i deras kommande yrkesutövning. Jag anser det därför angeläget, att denna förmån i största möjliga utsträckning erbjuds också yrkesskolornas skolpliktiga elever. Givetvis har jag ingenting emot, att de elever, som så önskar, använder tiden till praktiskt arbete i yrket. När så sker, bör det dock motiveras av elevernas val hellre än av bristande förutsättningar hos skolan att erbjuda annan undervisning.

Elever i yrkesskolkurser med övervägande praktiskt arbete har kanske icke samma behov av gymnastik och liknande avbrott i arbetet som elever i de allmänbildande skolorna. I åtskilliga av yrkesskolornas kurser, t. ex. handelskurserna, är arbetet dock lika stillasittande som i de allmänbildande skolorna. Det kunde därför ur vissa synpunkter finnas skäl för att undervisning i gymnastik förekom i alla heltidskurser med elever under 20 år. Tills vidare kan jag emellertid icke medge, att gymnastikövningar anordnas i yrkesskolornas heltidskurser annat än i den utsträckning, som är möjlig med hänsyn till den aktuella tillgången på lokaler för sådana övningar.

Svenska yrkesskolföreningens önskemål om friluftsdagar för yrkesskolornas yngre elever finner jag rimligt. Jag har ingenting att invända mot att skolstyrelserna får möjlighet att där de så finner påkallat i viss utsträckning anordna friluftsdagar för heltidskursernas elever. Med hänsyn till att detta är en nyhet för yrkesskolorna, anser jag dock, att högsta medgivna antal friluftsdagar per läsår tills vidare bör vara sex.

Jag finner ingen anledning att föreslå några ändringar i de nu gällande bestämmelserna om minsta antalet elever i statsbidragsberättigade kurser vid kommunala yrkesskolor. (Gällande bestämmelser är meddelade i kungl. brev av den 20 juni 1945 med senare ändringar). Jag har dock för avsikt att föreslå särskilda bestämmelser om statsbidrag till kurser, vari ingår allmänbildande undervisning motsvarande klass 9y. Mitt förslag i

detta hänseende kommer att ansluta sig till de bestämmelser som gäller för enhetsskolans försöksdistrikt.

Beträffande *avgångsbetyg* för elever i enhetsskolans klass 9 y får jag uttala följande. Får eleven såväl den allmänbildande undervisningen som yrkesteori och yrkespraktik i en yrkesskola, talar rätt starka praktiska skäl för att denna skola, vars lärare är de enda, som undervisat eleven i 9 y, utfärdar avgångsbetyget. Emellertid synes det mig mycket viktigt, att småningom *alla* enhetsskolans elever får avgångsbetyg från denna skola. Under en lång övergångstid kommer så inte att vara fallet. Många av enhetsskolans elever övergår frivilligt till annan skolform med lika högt eller högre allmänbildande syfte. Detta kan icke nu ändras. Då det gäller *betyget* från 9 y, synes mig dock viktigt, att redan nu sådana åtgärder vidtagas, som främjar den framtida enhetligheten. Jag föreslår därför, att avgångsbetyg för elev i 9 y efter fullgjord skolplikt alltid skall utfärdas av enhetsskolan. Har undervisningen helt eller delvis åtnjutits i yrkesskola, skall avgångsbetygets vitsord i denna del grundas på omdömen, som avgivits av vederbörande lärare eller handledare i yrkesskolan.

Yrkesutbildningssakkunniga har diskuterat de pedagogiska möjligheterna att *avkorta utbildningstiden* i yrkesskola, främst när det gäller yrken inom industri och hantverk. Allteftersom yrkesundervisningens metodik förbättras, bör det bli möjligt att på kortare tid uppnå ett lika gott eller kanske till och med bättre resultat än det man med en mindre utvecklade metodik behöver längre tid för. Så många ungdomar som möjligt bör beredas tillgång till utbildning i yrkesskola. Ett medel att öka skolornas kapacitet utan att försvaga utbildningsresultatet är en avkortning av studietiden, föranledd av en effektiviserad och intensifierad undervisning.

Jag delar helt de sakkunnigas uppfattning, att heltidskurser i yrkesskola, omfattande mer än två år, i allmänhet bör förekomma endast i den mån eleverna icke kan få tillfälle att fullfölja sin utbildning i näringslivet. I vissa delar av vårt land kan det emellertid också av andra skäl — t. ex. svårigheten att i hemtrakten finna lämplig anställning — vara motiverat att anordna fleråriga kurser i yrkesskola. Jag vill i likhet med de sakkunniga understryka vikten av anknytning till produktivt arbete i en flerårig skolmässig utbildning, bland annat genom växelutbildning. När det gäller längden av en utbildning, som endast delvis sker i yrkesskola, kan jag icke komma med några förslag eller önskemål. Men jag hyser en förhoppning, att de organisationer, som har att ta ställning till utbildningen för de olika yrkena, skall finna det möjligt att uppnå en viss avkortning av den sammanlagda utbildningstiden. En förutsättning härför är givetvis, att den skolmässiga utbildningen blir verkligt effektiv.

Yrkesutbildningssakkunniga anser, att deltidkundervisningen vid yrkesskolorna skall kunna omfatta både egentlig yrkesutbildning och yrkesbetonad kursverksamhet. Jag ansluter mig till denna uppfattning och har full förståelse för det mindre preciserade utbildningsbehovet hos en betydande del av yrkesskolornas elevklientel, i synnerhet bland de äldre eleverna och bland husmödrarna. Men jag vill i detta sammanhang understryka, att yrkesskolornas huvuduppgift är att medverka i den egentliga yrkesutbildningen. Ju större ekonomiskt stöd staten ger åt verksamheten, desto nödvändigare blir det, att medlen används på ett ändamålsenligt sätt. Jag anser det därför önskvärt, att man iakttar stor varsamhet, när det gäller att bevilja statsbidrag till kurser, som kan få karaktären av hobbyverksamhet. Bland annat bör man för de olika kurserna uppställa och iaktta inträdesvillkor, som garanterar, att undervisningen kan hållas på avsedd nivå.

De sakkunnigas förslag till omläggning av deltidskursernas organisation finner jag välmotiverade. En uppdelning i yrkeskurser, som genom en mångsidig undervisning ger utbildning för ett visst yrke, motsvarande i huvudsak den yrkesteoretiska undervisningen i en grundläggande två- eller flerårig heltidskurs, och ämneskurser, som behandlar ett begränsat ämne, bör underlätta både för inträdessökande och för arbetsgivare att bedöma kursernas syfte, omfattning och värde.

Jag finner det ur redovisnings- och granskningssynpunkt lämpligt, att statsbidrag utgår för 100 timmar, 200 timmar o. s. v., men att skolan skall ha rätt att genomföra kursen på en tid av 90—110 timmar, 180—220 timmar o. s. v. i enlighet med de sakkunnigas förslag. Ett sådant arrangemang gör det bland annat möjligt för lärarna att anpassa undervisningen efter elevernas förutsättningar.

Föreläsningar bör liksom hittills i viss utsträckning kunna ingå i yrkesskolornas verksamhet. I regel blir väl föreläsningarna fristående. Men jag har ingenting emot att man någon gång, då det anses lämpligt med hänsyn till kursinnehållet, byter ut enstaka kurslektioner mot föreläsningar. Detta bör dock givetvis endast ske i kurser, där eleverna har tillräcklig mognad för att tillgodogöra sig undervisning i föreläsningsform, således huvudsakligen på ett högre stadium. I de fall, då föreläsningar ersätter lektioner, kan statsbidrag givetvis också utgå endast med skillnaden mellan bidraget till föreläsning och det utgående bidraget per lektionstimme. Jag återkommer till statsbidragsfrågan i det följande.

Jag kommer så till de sakkunnigas förslag beträffande några nya kurs-typer. De av yrkesutbildningssakkunniga föreslagna ettåriga (9y) kurserna med heltidsundervisning för industri- och hantverksyrken finner jag vara ett värdefullt tillskott till yrkesskolornas verksamhet. De exempel på undervisningsplaner för sådana kurser, som de sakkunniga lagt fram

i bilaga till betänkandet, synes mig värda att provas i lämpligt sammanhang. Överstyrelsen för yrkesutbildning bör stimulera kunniga och intresserade lärare att utarbeta ytterligare planer för sådana kurser. I synnerhet finner jag det angeläget, att särskilt vid de mindre yrkesskolorna kurser för huvudyrkena kan anordnas i anslutning till de sakkunnigas system II. Vid utformningen av dessa och andra kurser för nybörjare bör man ta fasta på övningsuppgifter och teoretiska kunskaper, som kan bli av omedelbar nytta för eleverna, när de börjar sitt yrkesarbete, och som vidgar deras förståelse för yrkesområdet och dettas betydelse i samhället. Kanske kan man också ur en del kurser gallra bort stoff, som eleverna lättare kan tillgodogöra sig på ett mera framskridet stadium.

Möjligheter har hittills saknats för många lärlingar, som får praktisk utbildning hos en hantverksmästare, att få kompletterande undervisning i yrkesskola. Centrala hantverksskurser av det slag, som de sakkunniga i likhet med överstyrelsen för yrkesutbildning föreslagit, synes mig vara en ändamålsenlig lösning av problemet. Jag vill därför föreslå, att sådana kurser får anordnas efter de föreslagna riktlinjerna. Då kurserna anordnas av landsting, bör statsbidrag utgå i relation till bidraget till teoretiska industri- och hantverksskurser vid centrala yrkesskolor. Även till andra huvudmän bör motsvarande statsbidrag kunna utgå. Dock anser jag det i senare fallet nödvändigt att i varje fall tills vidare förbehålla Kungl. Maj:t avgörandet.

I detta sammanhang vill jag också ta upp frågan om en omläggning av utbildningen för sysselsättnings- och arbetsterapeuter. Jag finner det lämpligt att i enlighet med överstyrelsens för yrkesutbildning förslag från och med hösten 1955 inordna denna utbildning som ett regelmässigt led i verksamheten vid slöjdföreningens skola i Göteborg. Kursen bör utformas på det sätt, som överstyrelsen i samråd med medicinalstyrelsen föreslagit. Den bör således omfatta ett år och ta emot ungefär 20 elever per år. Under förutsättning att riksdagen anslår medel till kursen, kommer jag att uppdraga åt överstyrelsen för yrkesutbildning att utforma kursplan med inträdesfordringar, utse kursnämnd och förordna kursledare samt ha överinseende över utbildningen. Vid elevintagningen torde i görligaste mån böra beaktas det stora behovet av sysselsättnings- och arbetsterapeuter inom den statliga sinnessjukvården. Till medelsbehovet återkommer jag i det följande.

Yrkesutbildningssakkunniga har framlagt flera olika förslag, som alla syftar till utveckling och förbättring av den yrkespedagogiska verksamheten. Jag har här anledning att redogöra endast för de förslag, som förutsätter nya eller höjda statsanslag.

Vad först beträffar de sakkunnigas förslag, att ersättning av statsmedel skall kunna utgå för mistad lön åt lärare, som vill samla och bearbeta erfarenheterna av yrkespedagogisk försöksverksamhet, utarbeta övningsserier, göra jämförande metodiska försök o. s. v. finner jag förslaget beaktansvärt. Den vidgning av yrkesskolornas uppgifter, som kan förutses, och den ökning av kapaciteten vid dessa skolor, som bör ske, måste bygga på ständigt förbättrade undervisningsmetoder. Jag finner det angeläget, att intresserade och för uppgiften lämpliga lärare får tillfälle att genomarbeta och redovisa sina erfarenheter och försök under lärarverksamheten. Jag tillstyrker därför att Kungl. Maj:t inhämtar bemyndigande av riksdagen att efter prövning av förhållandena i varje särskilt fall medge ersättning för mistad lön under högst ett år till lärare, som bedriver yrkespedagogisk försöksverksamhet. Lärare tillerkänd ersättning bör, alltefter lärarens anställning, tas från förslagsanslaget till driften av centrala resp. lokala yrkesskolor. Högst fem lärare samtidigt bör kunna åtnjuta sådan ersättning.

En ökning av kapaciteten i yrkesskolornas heltidskurser av den omfattning, som jag i likhet med yrkesutbildningssakkunniga föreslagit, förutsätter givetvis en kraftig ökning också av antalet lärare. De sakkunniga har beräknat, att 1955—1970 cirka 65 lärare för industri-hantverk och cirka 15 för handel skulle behöva utbildas årligen. Läraraspiranterna skulle enligt de sakkunnigas förslag kunna uppdelas på två kurser per år. Det är enligt min mening svårt att redan nu förutse det aktuella behovet av nya lärare för varje år under utbyggnadstiden. För det närmast kommande budgetåret föreslår jag, att överstyrelsen för yrkesutbildning får medel till dels två grundläggande yrkespedagogiska kurser om vardera 15 veckor för sammanlagt 50—60 lärare i industri-hantverk, dels ock två kurser av samma längd för sammanlagt 25—30 lärare i handelsämnen. Beträffande den behövliga omfattningen i fortsättningen av såväl den nu angivna kursverksamheten som övrig yrkeslärarutbildning bör överstyrelsen för varje år komma med förslag. Jag vill dock förutskicka, att man för de närmaste åren i regel torde ha anledning att räkna med ungefär samma omfattning, som föreslås för det kommande budgetåret.

De grundläggande yrkespedagogiska kurserna för lärare i industri-hantverk och handel tar dels emot personer, som icke tidigare verkat som lärare, dels personer, som under något eller några år varit anställda som lärare vid yrkesskola. Allteftersom fler och fler lärare vid skolorna har fått en grundläggande lärarutbildning, blir kursernas uppgift mer och mer den att utbilda personer utan tidigare erfarenhet av lärarverksamhet. Med anledning av vad handelsutbildningskommittén anfört vill jag framhålla, att det icke är de grundläggande yrkespedagogiska kurserna utan assistentlärartjänstgöringen, som är närmast jämförbar med de praktiska lärarkurserna för läroverkslärarna. Jag kan därför icke tillstyrka, att ersättning får utgå under den pedagogiska utbildningen i vidare mån än nu sker.

Yrkesutbildningssakkunniga har framhållit, att det i längden icke är möjligt att bedriva en tillfredsställande utbildning av yrkeslärare utan tillgång till en särskild övningsskola för ändamålet. De sakkunniga föreslår, under instämmande från åtskilliga remissinstanser, att en sådan övningsskola snarast inrättas efter detaljutredning av överstyrelsen för yrkesutbildning. Jag inser, att en dylik övningsskola i och för sig skulle innebära en förbättring av yrkeslärarutbildningen, men ser för närvarande ingen möjlighet att föreslå inrättande av en dylik skola. Överstyrelsen för yrkesutbildning bör därför inrikta sig på andra lösningar av yrkesläraraspiranternas övningsundervisning. Hittills har de grundläggande yrkespedagogiska kurserna varit förlagda till Stockholm. Överstyrelsen bör komma med förslag till de åtgärder, som kan påkallas om en yrkeslärarutbildning bör förläggas även till annan ort.

Den skolmässiga yrkesutbildningen för vissa yrken har liten omfattning. Det är knappast möjligt att intressera affärsmässigt drivna förlag att utge behövliga läroböcker för undervisningen inom just dessa yrken. Överstyrelsen för yrkesutbildning bör ha möjlighet att bedriva en viss förlagsverksamhet för att fylla bristen på läroböcker i dylika fall. Av den anledningen vill jag i likhet med yrkesutbildningssakkunniga föreslå, att till överstyrelsens förfogande för budgetåret 1955/56 ställs ett belopp av 50 000 kronor för utarbetande av läroböcker och kompendier för yrkesundervisningen. Beloppet bör anvisas under anslaget till yrkespedagogisk reformverksamhet. För att överstyrelsen skall kunna bedriva en dylik förlagsverksamhet och även i övrigt medverka i inventeringen och framställningen av behövliga läroböcker krävs, att en särskild tjänst inrättas. Jag vill därför i enlighet med de sakkunnigas förslag, sådant det närmare utformats i överstyrelsens remissyttrande, föreslå, att för handhavande av överstyrelsens förlagsverksamhet från och med budgetåret 1955/56 inrättas en konsulenttjänst i lönegrad Ce 29.

Vid sidan av den yrkespedagogiska försöksverksamhet, vartill mitt nyss framställda förslag om ersättning i vissa fall av statsmedel för mistad lön till lärare kan komma att leda, behövs överstyrelsens medverkan också i annan yrkespedagogisk reformverksamhet. Bland annat finns ett stort behov av handledningar för yrkeslärare samt av på yrkesanalyser grundade undervisningsplaner för de viktigaste yrkena och yrkesområdena. För sådan verksamhet har yrkesutbildningssakkunniga föreslagit en höjning med 25 000 kronor årligen av det nuvarande anslaget till överstyrelsens yrkespedagogiska reformverksamhet. Ehuru denna verksamhet är av stort värde, kan jag icke nu tillstyrka någon ytterligare höjning av anslaget därtill.

Ur anslaget till yrkespedagogisk reformverksamhet bör även kunna utgå gratifikationer till lärare, som ställer yrkespedagogiska uppslag till överstyrelsens förfogande. Innan sådana gratifikationer utdelas, bör överstyrel-

sen dock utreda och till Kungl. Maj:t avge förslag om formerna för och den lämpliga storleken av sådana erkännanden.

Frågan om organisationen av överstyrelsens för yrkesutbildning specialbibliotek föranleder inga förslag från min sida.

Beträffande yrkesutbildningens stadiindelning och behovet av allmänt teoretiska kompletteringskurser ansluter jag mig helt till yrkesutbildningssakkunnigas allmänna synpunkter. De högre yrkesutbildande skolorna bör så långt möjligt bygga på de kunskaper, som ges i de grundläggande skolorna. Den praktiska och yrketeoretiska undervisningen i dessa skolor bör gå jämsides med en viss allmänbildande undervisning. Men den allmänbildande undervisningen får inte ges så stor omfattning, att den blir till förfång för yrkesutbildningen i stället för att vara ett stöd för denna. Det är uppenbart, att en tillfredsställande rekrytering till 9y och yrkesskolorna underlättas, om eleverna vet med sig att de på ett så litet tids- och kostnadskrävande sätt som möjligt senare kan komplettera sin allmänt teoretiska underbyggnad. De sakkunnigas utredning om kompletteringsbehovet efter enhetsskolans klass 9y klarlägger den betydande skillnaden mellan kompletteringar efter 7- eller 8-årig folkskola och efter enhetsskolan. Studiebegåvade elever, som gått i folkskola, har tämligen lika förutsättningar för fortsatta studier, under det att sådana elever, som gått i enhetsskola, kan ha läst inte bara olika kurser utan också olika ämnen.

De sakkunnigas förslag till dels preparandkurser, omfattande ett flertal ämnen och tillrättalagda med sikte på ett visst slag av fortbildningsskolor, dels ämneskurser, omfattande hela kursinnehållet i ett enskilt ämne för en eller flera klasser på enhetsskolans högstadium, synes mig båda vara möjliga lösningar av kompletteringsproblemet. Jag delar dock skolöverstyrelsens uppfattning, att frågan om dessa kompletteringskursers utformning och organisation kräver närmare utredning. Denna fråga finner jag vara en lämplig och angelägen uppgift för samarbetsnämnden mellan de båda centrala skolmyndigheterna och arbetsmarknadsstyrelsen. Till samarbetsnämnden återkommer jag längre fram i mitt anförande. Jag har för avsikt att föreslå Kungl. Maj:t att uppdraga åt verken att snarast komma med de förslag, som samarbetsnämndens utredning av frågan kan föranleda. Jag förutsätter, att man i denna utredning beaktar den bristande tillgången på lärare i allmänt teoretiska ämnen och de krav man med anledning därav — liksom också av ekonomiska skäl — måste ställa på ett relativt högt elevantal i kurserna. Detta kan bland annat leda till att preparandkurser, tillrättalagda med sikte på ett visst slag av fortbildningsskolor, icke kan få komma till stånd i den utsträckning, som överstyrelsen för yrkesutbildning förordat. Med hänsyn till att jag ansett frågan böra ytterligare utredas och övervägas inom de berörda verken, är jag ej för närvarande beredd att ta ställning till överstyrelsens för yrkesutbildning

framställning om rätt att anordna preparandkurser för inträdessökande till handelsgymnasierna. Jag är emellertid icke främmande för överstyrelsens synpunkt, att tillrättalagda preparandkurser för eleverna kan medföra en önskvärd tidsvinst. I varje fall gäller detta säkerligen för elever från folkskolan. Däremot förefaller det mig sannolikt, att ämneskompletteringar för många elever från enhetsskolan kan vara en smidigare väg att bredda den allmänna skolunderbyggnaden.

Slutligen vill jag i likhet med yrkesutbildningssakkunniga uttrycka en önskan om att yrkesskolmyndigheterna och övriga ansvariga myndigheter undersöker möjligheterna att i vissa kurser, som nu formellt kräver real-examen eller motsvarande kunskaper, ta emot elever, som gått i 9y och sedan skaffat sig praktiska erfarenheter inom ett område. Säkerligen kan man på det sättet fånga in ett värdefullt elevmaterial, vars väg till fortsatt utbildning och avancemang bör underlättas, i den mån det är möjligt. I kurser med sikte på bestämt avgränsade yrken eller arbetsuppgifter, som ofta snarare kräver omdöme och erfarenhet än djupgående teoretiska kunskaper, torde det vara möjligt att mot bakgrunden av 9y och en omfattande praktik meddela de erforderliga kunskaperna.

IV. Samarbete mellan skola och näringsliv

(YS kap. 7)

1. Förslag och yttranden

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Den nuvarande yrkesskolstadgan bygger på samarbete mellan skola och näringsliv. Den praktiska yrkesutbildningen förutsättes till allra största delen ske i näringslivet, medan skolan skall svara för en kompletterande teoretisk eller i vissa fall praktisk-teoretisk undervisning. Redan på ett tidigt stadium gjorde man vissa modifikationer i detta program. Skolorna utrustades på sina håll så, att de kunde ge en grundläggande både praktisk och teoretisk utbildning i heltidskurser. Sådana kurser har blivit allt vanligare och anordnas numera både för industri-hantverk, handel och husligt arbete samt för en del närbesläktade yrkesområden, t. ex. sjöfolk och restaurangpersonal. Småningom har yrkesskolornas heltidskurser alltmer kommit att ge en viss grundläggande påbörjad utbildning som förberedelse för utträdet i förvärsarbetet, där den slutliga utbildningen och specialiseringen sker. I några fall, t. ex. i fråga om vissa hantverksyrken, ger skolorna en fullständig lärlingsutbildning. Man söker då så långt möjligt tillämpa växelutbildning under de senare åren av utbildningstiden. Också i den utbildning, som sker i näringslivet, kan man finna motsvarande tendens att föra sam-

man yrkespraktik och teori. Många företag har startat fullständiga egna yrkesskolor för lärlingsutbildning och andra kompletterar den praktiska utbildningen i produktionen med kombinerade korrespondens- och muntliga kurser under ledning av tjänstemän inom företaget, när man inte har tillgång till en yrkesskola, som kan ta hand om denna undervisning. Den skisserade utvecklingen innebär en strävan till bättre anpassning mellan yrkespraktik och yrkesteor. När de sakkunniga så starkt betonar yrkesskolornas uppgift i fråga om den grundläggande yrkesutbildningen på heltid, innebär detta endast, att man dragit ut konsekvenserna av den utveckling, som skett och alltjämt sker.

Men en yrkesutbildning, som helt förlägges till skola, kan aldrig bli en fullständig utbildning. På olika sätt måste skolutbildningen fullföljas och kompletteras genom utbildning på arbetsplatserna. I många fall kan den fortsatta utbildningen i näringslivet med fördel kompletteras med undervisning i yrkesskola. Ett samarbete mellan skola och företag kan emellertid inte begränsas till den fortsatta utbildningen. Också i den grundläggande nybörjarutbildningen måste skola och företag alltjämt hjälpas åt för att utbildningen skall bli den bästa möjliga.

För att samarbetet mellan skola och näringsliv skall kunna bli effektivt fordras, att man på båda hållen har lämpliga kontaktorgan. »Överstyrelsen för yrkesutbildning är genom sin sammansättning — med representanter för olika organisationer inom näringsliv och arbetsmarknad — ett sådant kontaktorgan. Även organisationerna har upprättat särskilda organ för yrkesutbildning.» (YS s. 81) De sakkunniga pekar bland annat på SAF:s och LO:s gemensamma arbetsmarknadens yrkesråd och SHSO:s centrala yrkesnämnd samt de yrkesutbildningsexperter, som anställts av vissa industri- och hantverksbranscher.

Ett vidgat och effektiviserat samarbete måste omfatta en utveckling och förstärkning av de befintliga kontaktmöjligheterna. Både överstyrelsen för yrkesutbildning och organisationerna måste i större utsträckning få tillgång till fack- och utbildningsexperter. De sakkunniga pekar särskilt på »yrkesöverstyrelsens bristande resurser att ägna tillräcklig tid åt det pedagogiska arbetet ute på fältet och åt kontakter och initiativskapande åtgärder på olika håll i landet» (YS s. 82) som en av de främsta orsakerna till att yrkesskolorna icke helt lyckats med sin uppgift att anpassa den kompletterande deltidsundervisningen till den praktiska utbildningen i företagen. En uppgift för utbildningsexperterna (och konsulenterna) blir att *inom företagen* undersöka utbildningsbehovet och på grundval av yrkesanalyser arbeta ut normalplaner för den praktiska utbildningen samt att *vid yrkesskolorna* medverka till att kurser anordnas, som ansluter sig till elevernas praktiska arbete. Som lärare i skolornas kompletterande undervisning bör fungera personer, som är direkt engagerade i förvärvsarbete på det område undervisningen gäller. Utbildningsexperterna bör kunna intressera

därtill lämpliga personer att åtaga sig undervisning. Den pedagogiska skolorning, som dessa personer behöver, bör vara de centrala skolmyndigheternas sak att svara för. Ytterligare ett led i arbetet att effektivisera den kompletterande skolundervisningen är, att denna förläggs till ordinarie arbetstid. Så har redan nu skett på en del orter eller för vissa yrken. De sakkunniga uppställer som princip, att den kompletterande yrkesskolundervisning, som ingår i den grundläggande utbildningen, bör ske helt under betald arbetstid. För att göra även den fortsatta kompletterande undervisningen i yrkesskola tillräckligt effektiv och efterfrågad bör också denna undervisning med minst hälften förläggas till betald arbetstid och högst hälften på fritid. Överenskommelser härom bör liksom hittills träffas avtalsvägen. (YS s. 83—84)

Tyngdpunkten i samarbetet mellan skola och företag kan komma att ligga på olika former i fråga om olika näringsgrenar. För industri, handel och husligt arbete blir grundutbildningen på heltid i skola allt viktigare och den kompletterande skolundervisningen förskjuts mer och mer att avse den fortsatta utbildningen. För hantverket har den så kallade »mästarläran» alltjämt stor betydelse redan i nybörjarutbildningen, men skolornas uppgift kan dock inte begränsas enbart till en kompletterande undervisning. De sakkunniga sammanfattar de viktigaste samarbetsformerna för hela området industri-hantverk, handel och husligt förvärvsarbete i följande punkter. (YS s. 94—95)

1. Enskilda företag ger i skolmässiga former hela utbildningen, både praktik och teori. I de flesta fall sker då i varje fall en del av den praktiska utbildningen i särskild skolavdelning. Denna form är och torde även i fortsättningen komma att förbli relativt sällsynt, om skolan skall drivas utan bidrag av statsmedel. Däremot bör inbyggda företagsskolor, som drivs med statsbidrag, kunna inrättas i ökad utsträckning för såväl påbörjad som mera fullständig grundläggande utbildning.

2. Den tills vidare vanligaste utbildningsformen för såväl grundläggande utbildning som fortbildning — senare i varje fall för fortbildningen — torde komma att vara praktik i näringslivet och kompletterande undervisning i skola jämsides med praktiken. Praktiken bör ske efter viss plan och den kompletterande undervisningen genom yrkeskurser direkt anpassade till praktiken.

För att denna utbildningsform skall ge bästa möjliga resultat företas vissa åtgärder.

- a. Yrkesöverstyrelsens personal för pedagogiskt och kontaktskapande fältarbete förstärkes. Dessutom är det önskvärt, att utbildningsexperten i ökad utsträckning engageras hos arbetsmarknadsorganisationerna och deras yrkesutbildningsorgan. Fackexperterna (eller konsulenterna), såväl de statliga som de enskilda, skall verka bland annat för en planmässig praktisk utbildning i företagen och för en närmare anknytning av den komplette-

rande undervisningen i skola till den praktiska utbildningen på arbetsplatserna.

b. Företagare och anställda informeras genom fackpress och utbildningsexperter (konsulenter) om möjligheterna till kompletterande undervisning i skola, så att dessa möjligheter blir utnyttjade på bästa sätt.

c. Företagare och personal inom företagen stimuleras att medverka som lärare i skolans kompletterande undervisning. De bör ges tillfälle till pedagogisk skolning genom försorg av de centrala skolmyndigheterna eller eventuell organisation, som bedriver kursverksamhet.

d. Genom överenskommelser mellan arbetsgivarorganisationerna och skolans myndigheter söker man åstadkomma en lämplig förläggning av den kompletterande undervisningen i skola, så att kvällsundervisning i möjligaste mån undviks. Den kompletterande yrkesskolundervisning, som anknyter till en grundläggande utbildning, d. v. s. i regel de två första, eventuellt också det tredje utbildningsåret, bör — givetvis efter avtalsmässig uppgörelse — förläggas helt till betald arbetstid. I övrigt bör minst hälften av en kurs vid yrkesskola ske under betald arbetstid och högst hälften på fritid.

e. Genom ökat statsbidrag till lärlingsutbildning stimuleras hantverksmästare att åta sig lärlingsutbildning och tillse att lärlingen får även allmän och yrksteoretisk undervisning.

3. Skolan svarar till en tid i princip för hela utbildningen, både praktik och teori. Detta kan ske antingen genom kortare grundkurser om ett halvt till ett år eller genom två- eller fleråriga grundläggande kurser. Denna utbildningsform kan modifieras på olika sätt så att den, då det är lämpligt, kan ges under mera produktionsmässiga former än skolan ensam kan åstadkomma, nämligen

a. den praktiska utbildningen utformas med växelundervisning under senare delen av utbildningen;

b. utbildningen förlägges till inbyggd företagsskola.

Utom ovannämnda tre former, där man kan dra en klar gräns mellan skolans och arbetslivets uppgifter, finns det andra former, där ibland skolan, ibland ett företag eller en organisation svarar för en del av utbildningen.

4. Koncentrerade kurser av typ hantverksskolor anordnas som ett led i den grundläggande utbildningen för hantverk, handel och i vissa fall husligt arbete. Kurserna kan knytas till yrkesskolor eller förläggas till särskilda centrala branschskolor. Liknande kurser kan också anordnas för industri, framför allt i form av centrala branschskolor.

5. Specialkurser för fortbildning anordnas genom samarbete mellan enskilda företag och branschorganisationer eller yrkesskolor. Kurserna förläggs antingen till skolor eller till enskilda företag.

B. Remissyttranden

De viktigaste yttrandena över samarbetet mellan skola och näringsliv i fråga om yrkesutbildningen kommer från *de centrala skolmyndigheterna*,

arbetsmarknadsstyrelsen, de stora arbetsmarknadsorganisationerna (SAF, LO, SHSO, HAO med flera handelsorganisationer), huvudmannarepresentanter såsom landstingsförbundet och stadsförbundet samt representanter för statens affärsdrivande verk såsom telestyrelsen, järnvägsstyrelsen och vattenfallsstyrelsen.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har icke särskilt behandlat frågan om samarbetet, men hela yttrandet understryker vikten av organiserade former för ett sådant samarbete. Överstyrelsen betonar starkt näringslivets behov av utbildning som utgångspunkt för planeringen av yrkesskolväsendet och vikten av att kunna anpassa skolornas verksamhet till det lokala behovet. Undervisningsplanerna bör liksom hittills utarbetas i nära samarbete med berörda näringslivsorganisationer, och dessa planer måste sedan omarbetas och anpassas till ständigt skiftande förutsättningar och behov.

Skolöverstyrelsen understryker betydelsen av samarbete på det lokala planet, när det gäller planeringen och genomförandet av yrkesvägledningen och den förberedande yrkesutbildningen i enhetsskolan och folkskolan. *Arbetsmarknadsstyrelsen* finner de sakkunnigas utgångspunkter för arbetsfördelningen riktiga och understryker yrkesskolornas uppgift i den grundläggande nybörjarutbildningen.

SAF och *LO* utgår från att yrkesutbildningen måste bygga på samarbete mellan skola och näringsliv och framhåller de åtgärder, som under senare år vidtagits av organisationerna för att stärka utbildningen och som bland annat tagit sig uttryck i att ett relativt stort antal utbildningskonsulenter numera är i verksamhet. Vidare betonar man den ökande betydelsen av skolans grundläggande utbildning och understryker särskilt, att denna måste byggas på och differentieras genom fortsatt utbildning i näringslivet. I fråga om deltidsovervisningens förläggning intar man den principiella ståndpunkten, att kompletterande undervisning för den grundläggande yrkesutbildningen (lärlingsstadiet) i så stor utsträckning som möjligt bör ske helt under ordinarie arbetstid. I den mån detta inte går att ordna, finner man det rimligt att mot kvällsundervisningen svarande ledighet ges under dagtid. Man pekar också på tendensen att — trots frånvaron av avtal om saken — i allt större utsträckning inom företag med systematisk utbildning förlägga teoriundervisningen till ordinarie arbetstid. När det gäller den kompletterande undervisningen ovanför lärlingsstadiet anser man det i och för sig önskvärt, att också den förläggas till arbetstid, men pekar på svårigheterna att frigöra utbildad arbetskraft och drar därför den slutsatsen, att sådana studier må kunna förläggas helt till fritid. Man inser till fullo betydelsen av näringslivets medverkan i form av lärarkrafter och förutsätter att näringslivet, liksom hittills skett, kommer att ställa sig positivt till detta samarbete. Men om man utgår från att deltidsovervisningen skall förläggas till ordinarie arbetstid måste, reellt sett, under sådana omständigheter större svårigheter uppstå att frigöra teknisk och annan personal för lärartjänster.

Man förordar därför, att deltidsundervisningen i den mån det är möjligt kombineras till heltidstjänster för lärarna.

HAO, *grossistförbundet* och *köpmannaförbundet* betonar i sitt gemensamma yttrande vikten av ett gott lokalt samarbete mellan skolan och näringslivet och uttalar, att organisationerna är beredda att på allt sätt främja ett sådant samarbete, inte minst när det gäller anskaffning av praktikplatser och medverkan i form av lärare.

SHSO framhåller »mästarlärans» betydelse, inte minst genom den personkontakt den ger eleverna. Man instämmer i de sakkunnigas uttalande, att en yrkesutbildning helt förlagd till skola inte kan bli fullständig. Organisationen anser det nödvändigt att här etableras ett intimt samarbete, där de praktiska yrkesmännen får tillfälle att delge eleverna sina praktiska färdigheter, medan den teoretiska undervisningen, som till stor del icke kan meddelas av dessa yrkesmän, förlägges till skolor. I detta sammanhang trycker man särskilt på behovet av en förstärkning av överstyrelsens personal och inrättandet av konsulentbefattningar för näringslivets olika organisationer. *SHSO* anser, att sådana konsulenter bör utses och avlönas av staten men tjänstgöra hos organisationerna. Organisationen ställer sig inte avvisande till tanken, att den kompletterande undervisningen förlägges till arbetstid, men anser, att en del av den dock bör kunna förläggas till fritid.

Det riktiga i den av de sakkunniga förutsatta arbetsfördelningen mellan skola och arbetsliv har understrukits av åtskilliga remissinstanser, bland annat *representanter för skolornas huvudmän* samt *de statliga affärsdrivande verken*. De senare finner i allmänhet, att den tänkta arbetsfördelningen i hög grad underlättar verkens egen utbildningsverksamhet och gör det möjligt att grunda denna på relativt likartade förutsättningar hos eleverna. *Vattenfallsstyrelsen* är dock kritisk mot de sakkunnigas förslag och anser, att de långtgående kraven på praktikplatser och annan medverkan från företagets sida inte kommer att kunna tillfredsställas i den utsträckning de sakkunniga räknat med. *Stadsförbundet* finner det anmärkningsvärt, att de sakkunniga så bestämt tagit ställning till spørgsmålet om den kompletterande undervisningens förläggning till ordinarie arbetstid, då detta ändå är en fråga, som måste lösas förhandlingsvägen. *Kommerskollegium* och flera av *handelskamrarna* samt *industriförbundet* anser, att en del av den kompletterande undervisningen »av psykologiska skäl» bör förläggas till fritid. *Teknologföreningen* framhåller de betydande anspråk, som ett genomförande av de sakkunnigas program kommer att ställa både på industrin och på de organ, som skall utbilda tekniker med flera till instruktörer och yrkeslärare. På detta område (lärarutbildningens) behövs experimentverksamhet. Föreningen förutser att, utöver av de sakkunniga föreslagna åtgärder, även kommer att behövas pedagogiska konsulenter i större städer och industricentra för handledning av ingenjörer och arbetsledare

verksamma inom yrkesundervisningen samt som sammanhållande krafter mellan yrkesutbildningen och andra skolformer. Också *yrkesskolföreningen* understryker konsulenternas betydelse och anser, att de bör tillsättas omedelbart utan att avvakta en kommande utredning om överstyrelsens organisation. *Facklärarförbundet* anser, att de inbyggda företagsskolorna, som förordas av de sakkunniga, bör noggrant planläggas under tillsynsmyndighetens ledning för att motverka ensidighet till företagets förmån.

2. Departementschefen

De frågor, som behandlas i yrkesutbildningssakkunnigas kapitel om samarbetet mellan skola och näringsliv, föranleder icke några egentliga förslag från min sida.

I det följande kommer jag att föreslå en viss förstärkning av överstyrelsens för yrkesutbildning personal, som jag hoppas skall underlätta ämbetsverkets arbete med organisatoriska och pedagogiska problem inom yrkesundervisningen i samarbete med andra berörda instanser.

Jag vill icke lämna detta avsnitt utan att först uttala min tillfredsställelse över den positiva inställning, som man på alla håll och i synnerhet hos arbetsmarknadens huvudorganisationer intagit till samarbetsfrågorna. De sakkunnigas synpunkter på arbetsfördelningen mellan skola och näringsliv, anpassningen av skolarbetet till den praktiska utbildningen i företagen, lärarekryteringen och den lämpliga förläggningen av skolarbetet under dagen och veckan syns mig helt riktiga. Men det ställer stora krav inte bara på skolan utan också på näringslivets organisationer och de enskilda företagen, om utbildningsverksamheten skall kunna genomföras efter de riktlinjer, som de sakkunniga uppdragit. Det är därför med stor glädje jag tagit del av de mycket positiva uttalanden i dessa frågor, som gjorts av näringslivets olika organisationer med arbetsgivareföreningen och landsorganisationen i spetsen.

V. Yrkesutbildningens ledning och administration

(YS kap. 17)

1. Förslag och yttranden

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunniga betonar *sambandet* mellan de olika formerna för yrkesförberedelse, framför allt den förberedande yrkesutbildningen i klass 9y i enhetsskolan och den egentliga yrkesutbildningen i yrkesskolorna och i näringslivet. Det fordras ett ingående samarbete mellan berörda skolmyndigheter på skilda plan, lokalt och regionalt såväl som centralt,

för att åtgärderna för yrkesutbildningen på bästa sätt skall kunna samordnas och sambandet mellan yrkesutbildningens olika led tillvaratagas.

De sakkunnigas uppdrag har icke omfattat frågan om yrkesutbildningens lokala och regionala ledning — dessa frågor utreds av 1951 års skolstyrelseutredning — och ej heller frågan om den centrala ledningen, som skall utredas i ett senare sammanhang. De sakkunniga har därför begränsat sig till att dels framhålla de förstärkningar av överstyrelsens personal, som bör bli en direkt följd av yrkesskolväsendets utbyggnad, dels anlägga vissa principiella synpunkter på frågan om yrkesutbildningens ledning på olika plan samt på de förenklingar i administrationen, som de sakkunniga finner lämpliga och möjliga att genomföra.

Mycket starkt understryker de sakkunniga behovet av samarbete och samordning på olika plan i fråga om yrkesutbildningens ledning, planläggning och genomförande samt vikten av tillfredsställande yrkesutbildnings- och arbetsmarknadsexpertis i de myndigheter, som är engagerade i den av samhället bedrivna eller understödda yrkesutbildningen. De sakkunniga s a m m a n f a t t a r sina synpunkter sålunda (YS s. 240—243):

Allmänna förutsättningar. Enhetsskolans yrkeslinje ställer frågan om yrkesutbildningens ledning — lokalt, regionalt och centralt — i ett annat läge än hittills. Den nuvarande gränsdragningen mellan allmänbildande skola och yrkesutbildning synes böra ersättas av en långtgående samordning mellan den praktiska undervisningen inom enhetsskolan och arbetet i olika slag av yrkesutbildande skolor.

Lokal ledning. Beträffande den lokala ledningen förutsätter de sakkunniga en fortsatt tillämpning av den särskilda skolstyrelselagen (SFS 1952: 434), innan definitiva bestämmelser utfärdas. Behovet av prövning i varje särskilt fall av lämpligheten av gemensam styrelse för enhetsskola och yrkesskola understrykes särskilt liksom också vikten av tillfredsställande yrkesutbildnings- och arbetsmarknadsexpertis inom och vid sidan av skolstyrelsen.

Regional ledning. Om en mellaninstans för det allmänna skolväsendet inrättas, bör vissa frågor även beträffande yrkesutbildningen uppdras åt denna. Verksamhetsområdet för en mellaninstans, som sysslar med yrkesutbildningsfrågor, bör omfatta ett län. Bland annat ur samordnings-synpunkt bör man sikta till att mellaninstansens arbetsuppgifter blir så likartade som möjligt beträffande de olika skolformer, som kommer att ligga inom dess verksamhetsfält. Under lång tid framåt kommer emellertid såväl organisation och administration som omfattning att vara mycket olika för de olika skolformerna och några generella regler för arbetet i mellaninstansen torde därför på nuvarande stadium knappast kunna uppställas.

Med hänsyn till dels en bebadad översyn av yrkesutbildningens centrala ledning och överstyrelsens organisation, dels yrkesskolväsendets ännu så länge relativt begränsade omfattning anser de sakkunniga det lämpligast att nu endast uppdraga vissa mera allmänna principfrågor beträffande yrkesundervisningen åt mellaninstansen. De sakkunniga föreslår, att *mellaninstansens arbetsuppgifter* i fråga om yrkesutbildningen i varje fall tills vidare begränsas till planering av utbyggnaden i framför allt heltidskurserna

och därmed sammanhängande frågor beträffande lokaler, utnyttjandet av tillgängliga lärarkrafter samt skolsociala anordningar. Allteftersom yrkeskolväsendet växer ut och allteftersom man får erfarenhet av hur mellaninstansen arbetar, kan fördelningen av ärenden mellan lokal, regional och central ledning prövas om. Det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bestämma den lämpliga tidpunkten för överlämnandet av ev. nya ärenden åt mellaninstansen. De sakkunniga förutsätter, att man vid en översyn av överstyrelsens organisation tar hänsyn till den lämpliga fördelningen av arbetsuppgifterna mellan dessa tre instanser.

En särskild tjänsteman, tills vidare i regel deltidсанställd, bör fungera som föredragande i yrkesutbildningsfrågor vid mellaninstansen. Vederbörande bör utses i första hand bland lärare och rektorer för yrkesskolorna, bland utbildningsledare inom enskilda företag eller bland länsarbetsnämndens personal.

Bland mellaninstansens ledamöter bör finnas minst en särskild representant för yrkesutbildningen, utsedd av överstyrelsen för yrkesutbildning med hänsyn till sin allmänna kännedom och helst också praktiska erfarenhet av yrkesutbildning i skola eller näringsliv. Behovet av särskild arbetsmarknads- och yrkesutbildningsexpertis bör kunna tillgodoses genom ett expertråd av liknande slag som det lokala expertrådet för yrkesutbildningen.

Den centrala ledningen av yrkesutbildningens olika grenar. Den princip, som kom till uttryck då överstyrelsen för yrkesutbildning inrättades och som innebär, att frågor rörande yrkesutbildningen för olika områden brytes ut från fackämbetsverken och lägges under ett särskild utbildningsverk, bör ges en mera vidsträckt tillämpning. De olika slagen av yrkesutbildning bör så långt möjligt samlas inom ett centralt ämbetsverk. Sålunda bör bland annat utbildningen för jordbruk, skogsbruk, sjöfart och fiske samt viss huslig utbildning, som nu ligger under andra ämbetsverk, läggas under överstyrelsen för yrkesutbildning. Denna måste då byggas ut, bland annat med experter representerande även dessa områden såväl bland överstyrelsens ledamöter som bland dess tjänstemän. Frågan om en omfördelning av yrkesutbildningsärendena mellan de centrala ämbetsverken bör snarast upptagas till behandling.

Överstyrelsens personal bör förstärkas också inom den nuvarande organisationen. Befattningshavare, kompetenta att medverka i informations- och rådgivningsverksamhet ute i skolorna, behövs framför allt inom byråerna för industri och hantverk samt för handel. Byrån för industri och hantverk bör, utöver nuvarande personal, förstärkas med två konsulenter, en för metallyrken och en för trä- och byggnadsyrken. Inom byrån för handel bör den pedagogiska verksamheten fördelas mellan byråchefen (handels-tekniska ämnen) och en konsulent för främmande språk, den senare således en nytillkommande befattningshavare. Vidare bör sektionen för arbetsmarknadsärenden och statistik utrustas med ytterligare personal, så att det centrala utrednings- och planeringsarbete beträffande yrkesskolväsendets utbyggnad, som kommer att krävas vare sig en mellaninstans inrättas eller ej, kan tillgodoses på bästa sätt. De sakkunniga framhåller, att deras synpunkter beträffande personalbehovet inom överstyrelsen bör beaktas vid den bebadade översynen av verkets organisation.

Inom ecklesiastikdepartementet bör yrkesutbildningsfrågorna uppdras åt en särskild tjänsteman med kansliråds ställning, inte som nu delas på olika råd, som huvudsakligen handlägger andra frågor.

Enhetsskolans yrkeslinje och den centrala ledningen. Utformningen av enhetsskolans yrkeslinje kommer att kräva en samordning inte bara mellan tillsynsmyndigheterna för yrkesutbildningens olika grenar utan också mellan ledningen av yrkesutbildningen och ledningen för den allmänbildande skolan. Denna sistnämnda samordning kan ske på två sätt, antingen inom ramen för den nuvarande organisationen med två skilda ämbetsverk eller genom en sammansmältning av alla de olika tillsynsmyndigheterna inom skolväsendet.

Om man har skilda tillsynsmyndigheter för yrkesutbildningen och för den allmänbildande skolan, kan samarbetet mellan dessa ske på olika sätt. Hittills har huvudsakligen förekommit informella underhandskontakter mellan ämbetsverken i frågor som rör 9 y. Dessa kontakter kan ges en fastare organisation, dels genom att respektive föredragande inom tillsynsmyndigheten (myndigheterna) för yrkesutbildningen tillkallas och deltar i behandlingen av yrkesutbildningsärenden inom skolöverstyrelsen, dels genom att man inrättar en för överstyrelsen för yrkesutbildning och skolöverstyrelsen gemensam tjänst av liknande slag som konsulenttjänsterna för yrkesvägledningen men knuten till överstyrelsens för yrkesutbildning administrativa byrå. I längden torde emellertid en samordning böra ske även på annat sätt, antingen i form av en för båda verken gemensam styrelse, vilket dock torde kunna medföra olägenheter, när det gäller två så stora ämbetsverk, eller också genom för båda verken gemensamma ledamöter.

En sammansmältning av de olika tillsynsmyndigheterna för yrkesutbildningen och den allmänbildande skolan förutsätter ingående och omfattande utredningar. De sakkunniga förordar därför i varje fall tills vidare en organisation efter samma principer som den nuvarande men med största möjliga samling av yrkesutbildningens olika grenar till ett ämbetsverk och mera organiserade former för samarbetet mellan tillsynsmyndigheterna för den allmänbildande skolan och för yrkesundervisningen.

Administration. I anslutning till skolkommissionens förslag om statsbidrag till yrkesskolväsendet (SOU 1950:44) föreslår de sakkunniga vissa förenklingar i yrkesutbildningens administration, bland annat beträffande statsbidragsrekvisitioner, lärarbehörighet, redovisning av antal lärartimmar, fastställande av undervisningsplaner och upprättande av årsredogörelser. Närmare utredning av dessa frågor föreslås.

B. Remissyttranden

Beträffande den lokala ledningen av yrkesutbildningen understryks från flera håll behovet av näringslivets medverkan. Bland annat önskar man se representanter för olika företag som medlemmar i de lokala skolstyrelserna. I övrigt finner man det lämpligt att, som de sakkunniga föreslagit, avvakta erfarenheterna från försöksverksamheten samt de förslag, som kan komma att framställas av skolstyrelseutredningen, innan definitivt beslut om den lokala skolledningens organisation fattas.

Den regionala ledningen och de arbetsuppgifter, som en eventuell mellaninstans skulle kunna ha i fråga om yrkesutbildningen behandlas av bland andra skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen, landstingsför-

bundet, SAF, LO, SHSO och RLF. Skolöverstyrelsen stannar framför allt för de möjligheter till samordning av planeringen av yrkesutbildningens utbyggnad inom olika skolformer, som en mellaninstans skulle kunna erbjuda. Landstingsförbundet tillstyrker en mellaninstans på länsplanet och anser, att en sådan skulle ha uppgifter att fylla även beträffande yrkesutbildningen. RLF vill ha en fristående mellaninstans för yrkesutbildningen, skild från den allmänbildande skolans och gärna knuten till landstingen. Arbetsmarknadsstyrelsen, SAF, LO och SHSO ställer sig positiva till tanken på en för skolväsendets olika grenar gemensam mellaninstans. Man vill dock ännu starkare än de sakkunniga framhäva vikten av arbetsmarknads-expertis i alla instanser, som sysslar med yrkesutbildningens planläggning och genomförande.

Det största intresset har remissinstanserna ägnat åt den centrala ledningen. En hel rad remissinstanser med skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning i spetsen trycker på behovet av en starkare samordning mellan de båda centrala skolmyndigheterna när det gäller den förberedande yrkesutbildningen i den allmänbildande skolan. Skolöverstyrelsen understryker i detta sammanhang, att man inte får göra någon skillnad mellan enhetsskolan och folkskolan på den punkten. Skolöverstyrelsen betonar också, att samarbetet måste utsträckas att gälla inte endast skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning utan även arbetsmarknadsstyrelsen. Bland de former för vidgat samarbete, som de sakkunniga nämnt, har skolöverstyrelsen »särskilt fäst sig vid förslaget om en för yrkesöverstyrelsen och skolöverstyrelsen gemensam tjänst för 9y-frågor». Överstyrelsen anser sig ha positiva erfarenheter av de för arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen gemensamma tjänsterna för yrkesvägledningen. Förslaget är värdefullt och välkommet, »i synnerhet om en sådan tjänst kan inordnas i ett planmässigt vidgat samarbete omfattande hela det gemensamma intresseområdet och tjänsten kan få en innehavare med grundlig erfarenhet av och god överblick över yrkesutbildning i skilda former och sammanhang». Det synes nämligen överstyrelsen uppenbart, att de föreliggande samarbetsuppgifterna är så omfattande, att en ny konsulent-tjänst ej räcker för att täcka det växande behovet, utan att även andra åtgärder måste övervägas. Skolöverstyrelsen fortsätter med att påpeka flera för skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen gemensamma intresseområden och avslutar resonemanget med följande ord:

»Överstyrelsen är ej beredd att föreslå de former, som kan vara de lämpligaste för ett organiserat samarbete i vidgad utsträckning mellan de tre verken. Denna fråga måste bli föremål för närmare överväganden inom de tre verken och ett ingående samråd.

Efter sådant samråd synes det böra ankomma på de tre verken att föreslå åtgärder, som kan finnas erforderliga för att stärka deras inbördes

samarbete och utbygga detta samarbete till att omfatta all inom landet förekommande yrkesvägledning och förberedande yrkesutbildning för skolpliktig ungdom.»

När det gäller yrkesutbildningens ledning och administration anser sig *överstyrelsen för yrkesutbildning* ha anledning att ingå endast på frågorna om förstärkning av överstyrelsens personal, viss samordning samt vissa administrativa spörsmål. Överstyrelsen vitsordar sålunda riktigheten i de sakkunnigas uppfattning om behovet av ytterligare fackkompetent personal på byråerna för industri-hantverk och för handel samt behovet av ökade personalresurser för utrednings- och planeringsarbete. Det sistnämnda behovet har understrukits även av *arbetsmarknadsstyrelsen*, medan det förstnämnda betonats särskilt av *SAF*, *LO*, *SHSO* och *yrkesskolföreningen*. *SAF* och *LO* anser, att de sakkunniga underskattat behovet av fackkompetent personal för industri-hantverk, när man endast räknat med två konsulenter för överstyrelsens andra byrå. I motsats till de sakkunniga finner *överstyrelsen för yrkesutbildning* en förstärkning behövlig även på byrån för husligt arbete och hänvisar på den punkten liksom när det gäller övrig begärd personalförstärkning till *petita* för 1955/56, som dock endast innebär ett bedömande av personalbehovet för det nämnda året. Liksom skolöverstyrelsen har överstyrelsen för yrkesutbildning fäst sig vid förslaget om en för de båda överstyrelserna gemensam tjänst. Efter att ha erinrat om ett tidigare förslag till en byrådirektörsbefattning placerad på överstyrelsens för yrkesutbildning andra byrå men omfattande arbetsuppgifter även inom skolöverstyrelsens försöksavdelning, säger överstyrelsen: »Av de av de sakkunniga diskuterade möjligheterna till organisatorisk kontakt torde närmast frågan om inrättandet gemensamt för de båda överstyrelserna av en tjänst av liknande slag som konsulenttjänsterna för yrkesvägledningen och med tjänsten knuten till överstyrelsen för yrkesutbildning böra övervägas.» *Åtskilliga av remissinstanserna* har begagnat tillfället att framföra sina synpunkter på en närmare samordning av yrkesutbildningens, i vissa fall hela skolväsendets, centrala ledning. Bland dem som påyrkar snar utredning om andra former för yrkesutbildningens centrala ledning är *kommerskollegium*, *domänstyrelsen*, *lantbruksstyrelsen*, *socialstyrelsen*, *skogsstyrelsen*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *fiskeristyrelsen* samt *landstingsförbundet*, *SAF*, *LO*, *SHSO*, *RLF*, *KF*, *flertalet av handelskammarna* och *yrkesskolföreningen*. I flera av de nämnda yttrandena understrykes dock, att utredningen bör vara fullständigt förutsättningslös och inte direkt ta sikte på att föra samman ytterligare grenar av yrkesutbildningen under överstyrelsen för yrkesutbildning utan snarare syfta till att finna de ur olika synpunkter effektivaste formerna för yrkesutbildningens ledning under hänsynstagande till största möjliga enhetlighet. Andra åter uttalar, att utredningen bör ta sikte på en gemensam ledning för yrkesutbildningens samtliga grenar. Bland de senare märks framför allt *domänstyrelsen*,

arbetsmarknadsstyrelsen och representanterna för arbetsmarknadens olika grenar.

RLF har i en särskild promemoria preciserat sina önskemål i fråga om utredningen av yrkesutbildningens centrala ledning. Man förordar, att ledningen av utbildningen för olika yrkesområden sammanföres till ett enda ämbetsverk. På det regionala planet tänker man sig en motsvarande samordning av yrkesutbildningen, i detta fall med landstinget som dels huvudman för en stor del av utbildningen, dels planerande och administrerande organ. Den förberedande yrkesutbildningen i 9y skulle enligt förbundets uppfattning centralt sortera under skolöverstyrelsen men regionalt under samma organ som yrkesutbildningen i övrigt. Samarbetet mellan skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning måste förstärkas.

Det dominerande intrycket av yttrandena beträffande yrkesutbildningens ledning är, att man på alla håll efterlyser en starkare samordning och ett intensivare samarbete mellan olika berörda myndigheter i fråga om yrkesutbildning av olika slag och i skilda skolformer, allt i syfte att säkra en gemensam planering av yrkesutbildningens utbyggnad samt tillfredsställande arbetsmarknadsexpertis och pedagogisk kompetens i planeringen och den fortlöpande lokala, regionala och centrala ledningen av yrkesutbildningen.

2. Hittillsvarande och planerat fortsatt samarbete mellan skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen

I sitt remissyttrande över skolkommissionens principbetänkande föreslog skolöverstyrelsen, att en samsarbetskommitté med representanter för skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen skulle tillsättas för att närmare utreda frågan om yrkesvägledningens organisation och samarbetet mellan skola och arbetsförmedling på området.

Efter förhandlingar under hand sommaren 1949 mellan skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen tillsattes hösten 1949 en »samsarbetskommitté för utredning rörande yrkesvägledningens organisation för framtiden». Kommittén bestod av två representanter för vardera skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen samt en representant för överstyrelsen för yrkesutbildning. Senare inbjöds också skolkommissionen att delta med en representant för yrkesutbildningsdelegationen. Kommitténs främsta uppgifter var arbetsfördelningen mellan skola och arbetsförmedling i fråga om yrkesvägledningen, yrkesvägledningens metoder och organisation i skolan samt det lokala samarbetet mellan skolans och arbetsförmedlingens representanter.

I april 1952 överlämnade kommittén till sina uppdragsgivare ett betänkande om »Yrkesvägledningen och skolan», som senare trycktes (SOU 1952: 42). Utom förslag beträffande yrkesvägledningens organisation och metoder, vilket blivit vägledande för den fortsatta verksamheten både i folkskolor, högre skolor och försöksskolor, innehöll betänkandet också vissa synpunkter på det fortsatta samarbetet mellan verken. Kontakten mellan de berörda verken kunde enligt kommittén bäst upprätthållas genom ett centralt samarbetsorgan, vari borde ingå en representant för vart och ett av de tre verken under ledning av en av de tre verkscheferna gemensamt utsedd ordförande. Samarbetsorganet borde även få tillgång till sekreterarhjälp. En nämnd tillsattes också och ett fåtal sammanträden har hållits.

Under år 1954 aktualiserades frågan om ett intensifierat och effektiviserat samarbete mellan skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen av två företeelser, dels erfarenheterna från enhetsskolans yrkesvägledning och förberedande yrkesutbildning, dels de växande ungdomsårskullarna och en befarad ungdomsarbetslöshet. De tre verken gjorde en gemensam framställning till Kungl. Maj:t, som resulterade i ett uppdrag till verken att verkställa utredning till motverkande av befarad ungdomsarbetslöshet.

I november 1954 hölls ett sammanträde mellan cheferna för de tre verken, varvid behandlades bl. a. samarbetet mellan verken i frågor av gemensamt intresse (främst enhetsskolans organisation och utbyggnad) samt åtgärder till motverkande av en befarad ungdomsarbetslöshet. Verkschefernas synpunkter och beslut beträffande dessa båda frågor återgavs i protokoll från sammanträdet på följande sätt.

§ 3.

Samarbetet mellan verken i frågor om enhetsskolans konstruktion och utbyggande och andra frågor av gemensamt intresse. Erinrades att skolöverstyrelsen och arbetsmarknadsstyrelsen i konsulenterna för yrkesvägledning hade ett värdefullt kontaktorgan. Vidare erinrades att skolöverstyrelsen i sitt yttrande över yrkesutbildningssakkunnigas betänkande förordat inrättandet av en för verken gemensam konsulenttjänst, vars innehavare kunde förmedla kontakten mellan de båda verken. Även denna anordning befanns vara av den största betydelse för att trygga ett effektivt samarbete.

Efter överläggning beslöts följande:

1. För behandling av frågor av större vikt och gemensamt intresse för de tre verken bör de tre verkscheferna då och då sammanträffa för överläggning i närvaro av de experter i verken, som behöver medverka i varje särskilt fall. Sammanträdena organiseras på samma sätt som de överläggningar, vilka äger rum mellan cheferna för medicinalstyrelsen, socialstyrelsen och skolöverstyrelsen.

2. Till förberedande av verkschefsmötena och för handläggning av vissa viktigare löpande frågor av gemensam natur inrättas ett samarbetsorgan, samarbetsnämnden för yrkesutbildning och arbetsförmedling, sammansatt

av de befattningshavare, som för varje verk utses av verkschefen. Detta organ sammanträder så ofta så erfordras och har till första uppgift att kartlägga de närmast aktuella samarbetsfrågorna och föreslå ev. åtgärder till samordning av verkens arbete i dessa frågor. Detaljarbete utföres på vanligt sätt inom de olika verken.

I nämndens sammanträden deltaga de experter från de skilda verken, som behövs för frågornas bedömning. Som ordförande tjänstgör den i tjänsten äldste ledamoten. Sekreterare i nämnden utses av denne.

3. Det löpande samarbetet i övrigt mellan de tre verken — vid sidan av den kontakt, som även i fortsättningen sker mellan verkens chefer och befattningshavare — ombesörjes av förutnämnda konsulenter.

Det anmälades, att som ledamöter i nämnden komme att för skolöverstyrelsen ingå undervisningsrådet Beskow, för arbetsmarknadsstyrelsen överdirektören Curtman, så länge denne vore i tjänst, och byråchefen Neymark samt för överstyrelsen för yrkesutbildning byrådirektören Gårdstedt.

§ 4.

Behandlades frågan om verkens åtgärder i anledning av Kungl. Maj:ts uppdrag till verken att verkställa *utredning till motverkande av befarad ungdomsarbetslöshet*.

Det beslöts, att kontakt mellan verken i denna fråga borde ombesörjas av den förutnämnda nämnden, i vilken vid handläggningen av dessa frågor komme att från skolöverstyrelsen som ledamöter ingå ytterligare två undervisningsråd.

Nämnden skulle omedelbart verkställa en inventering av arbetsuppgifterna på detta område och överväga närmast ifrågakommande åtgärder.

— — — — —

3. Departementschefen

Genom införandet av yrkesutbildning som ett led i den obligatoriska skolans undervisning har, som yrkesutbildningssakkunniga påpekar, frågan om yrkesutbildningens ledning lokalt, regionalt och centralt kommit i ett annat läge än hittills. Den framväxande 9-åriga skolan gör det nödvändigt med nya eller ändrade bestämmelser i mer än ett avseende. Ännu har man emellertid alltför begränsad erfarenhet av de organisatoriska och administrativa problem, som skolreformen och den närmare anknytningen mellan allmänbildande skola och yrkesskola kommer att medföra, för att några definitiva åtgärder skulle kunna vidtagas. De förslag, jag nu framlägger i dessa frågor, gäller åtgärder, som jag i det aktuella läget anser lämpliga för åstadkommande av nödvändiga förbättringar och förstärkningar. De innebär emellertid inte, att jag på någon punkt tagit slutlig ställning till frågan om yrkesutbildningens ledning eller samarbetet mellan de berörda ämbetsverken.

I fråga om den lokala ledningen av främst enhetsskolan och yrkesskolan vill jag erinra om att jag redan till årets riksdag framlagt proposition om förlängd giltighet till och med den 30 juni 1957 av den särskilda skolstyrelselagen (SFS 1952: 434). När skolstyrelseutredningen avslutat

sitt arbete, har jag för avsikt att lägga fram mera definitiva förslag om skolväsendets lokala ledning, varvid också yrkesskolans ledning kommer att behandlas.

Även till yrkesskolväsendets regionala ledning får jag anledning återkomma i samband med skolstyrelseutredningens väntade betänkande.

Yrkesutbildningens centrala ledning är, som yrkesutbildnings-sakkunniga framhåller, för närvarande splittrad på ett stort antal olika ämbetsverk, som i sin tur sorterar under skilda departement. De sakkunniga förordar en starkare koncentration enligt den princip, som kom till uttryck, då överstyrelsen för yrkesutbildning inrättades. Principen innebär som bekant, att ledningen av yrkesutbildningen för olika näringsgrenar förs samman i ett gemensamt ämbetsverk.

Ett mycket stort antal remissinstanser har påyrkat snar utredning av yrkesutbildningens centrala ledning i syfte att åstadkomma större enhetlighet och bättre samarbete. 1952 års riksdag begärde också en dylik utredning. Enligt min mening är tiden nu inne för en förutsättningslös utredning av frågan om den centrala ledningen av hela yrkesutbildningen. Vid denna bör undersökas fördelar och nackdelar med en koncentration till ett ämbetsverk av den centrala ledningen av alla yrkesutbildningens olika grenar. Befinnes fördelarna härav överväga, bör den lämpligaste organisationen av detta ämbetsverk och dess nödvändiga personalbehov utredas. Befinnes den centrala ledningen alltför böra vara uppdelad på flera ämbetsverk, bör undersökas, hur denna uppdelning lämpligast bör göras. Även vid detta alternativ kan nämligen en viss koncentration vara lämplig. Vilketdera alternativet, som än befinnes ha de största fördelarna, blir dock en viktig fråga för utredningen att beakta, hur samarbetet mellan å ena sidan tillsynsmyndigheten eller tillsynsmyndigheterna för yrkesutbildningen och å den andra de berörda fackämbetsverken och skolöverstyrelsen skall ordnas. Jag ämnar med det snaraste anhålla om Kungl. Maj:ts tillstånd att tillkalla särskilda sakkunniga för att verkställa denna utredning. Skulle — såsom i annat sammanhang ifrågasatts — en särskild sakkunnigutredning igångsättas rörande vissa yrkesutbildningsproblem på jordbrukets område, förutsätter jag, att ett erforderligt samarbete och samråd skall ske mellan de båda utredningarna på de områden, som kan vara gemensamma.

Med hänsyn till den kommande utredningen liksom till de ännu mycket begränsade erfarenheterna av försöksverksamheten anser jag det för närvarande icke möjligt att föreslå några mera betydande förändringar inom överstyrelsen för yrkesutbildning. Yrkesskolväsendets utveckling under de år som förflutit sedan tillkomsten av en särskild överstyrelse för yrkesutbildningen har emellertid medfört en avsevärd ökning av överstyrelsens åligganden och det ansvar, som verkschefen har att bära. Jag anser det

därför nödvändigt att redan från och med budgetåret 1955/56 föreslå vissa förstärkningar inom verket. Till detaljbehandlingen av dessa förslag återkommer jag i samband med mina anslagsäskanden för nästa budgetår.

Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit, att yrkesutbildningsfrågorna skulle uppdras åt en *särskild föredragande inom departementet*. Jag är icke beredd att tillstyrka detta förslag.

Samarbetet i fråga om yrkesförberedelsen i och efter enhetsskolan mellan skolöverstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning är en fråga, som icke kan ställas på framtiden. Försöken med den 9-åriga enhetsskolan och den även i andra sammanhang allt vanligare anknytningen mellan yrkesskola och allmänbildande skola kräver med nödvändighet fastare former än hittills för samarbetet mellan de tre verken.

De åtgärder, som cheferna för skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen vidtagit för att organisera ett kontinuerligt samarbete mellan de tre verken och som jag tidigare redogjort för, synes mig väl värda att ta fasta på. Jag är för min del beredd att stödja och underlätta detta samarbete genom att föreslå inrättande av en tjänst av det slag, som yrkesutbildningssakkunniga förordat, alltså en gemensam tjänst för överstyrelsen för yrkesutbildning och skolöverstyrelsen med tjänsten placerad i det förstnämnda verket. Jag anser det nödvändigt, att innehavaren av tjänsten får en sådan ställning, att vederbörande i skilda sammanhang kan delta i plena och andra överläggningar inom de båda verken. Jag föreslår, att för ändamålet inrättas en tjänst som förste byråsekreterare i Ce 29. Tjänsten bör knytas till överstyrelsens för yrkesutbildning första (administrativa) byrå. Innehavaren av tjänsten bör ha allsidig kännedom om skol- och yrkesutbildningsfrågor samt grundlig erfarenhet av administrativt arbete. Vederbörandes främsta uppgift bör vara att enligt direktiv av vederbörande verkschefer utföra det praktiska arbetet med samordningen av de tre verkens åtgärder i fråga om yrkesvägledning och förberedande yrkesutbildning i enhetsskolan och folkskolan samt den egentliga yrkesutbildningen efter den obligatoriska skolans slut. Jag har icke ansett det nödvändigt att föreskriva någon viss formell kompetens för tjänstens innehavare. Men genom placeringen på överstyrelsens första byrå har jag önskat understryka, att större avseende bör fästas vid administrativa än vid tekniska meriter. Bland de åtgärder, som verkscheferna vidtagit för att stärka samarbetet mellan verken, är tillsättandet av en nämnd bestående av en ledamot från vardera av de tre verken. Jag anser det lämpligt, att i den föreslagne förste byråsekreterarens tjänsteäliganden ingår uppdraget som sekreterare i denna nämnd.

VI. Statsbidrag till yrkesutbildningen

(YS kap. 18)

Gällande bestämmelser

I korthet kan om statens nuvarande bidrag till yrkesutbildningen sägas, att staten i allmänhet ger bidrag till årliga driftkostnader men mera begränsat till investeringar. Driftbidrag ges huvudsakligen i form av bidrag till lärarlöner och bidrag till undervisningsmateriel. Driftbidragen varierar betydligt mellan de olika skolformerna. Investeringsbidrag förekommer i två former, nämligen dels byggnadsbidrag och dels bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Det sistnämnda bidraget förekommer i yrkesutbildningens alla skolformer. Det förstnämnda — byggnadsbidraget — ges endast vid de centrala verkstadsskolorna och sjömansskolorna. Vid dessa skolor ges byggnadsbidrag till anskaffande av undervisnings- och administrationslokaler samt elevhem. Till byggnader för kommunala och enskilda yrkesskolor utgår således inga bidrag av statsmedel.

Härutöver ger staten bidrag till vissa speciella slag av yrkesutbildning.

Statens bidrag till de olika slagen av yrkesutbildning framgår närmare av följande redogörelse.

Till den *kommunala yrkesundervisningen* utgår nu statsbidrag till driften dels med 78 procent på lärarlönerna, dock högst 5:75 kronor per lärartimme, dels med 50 procent av de godkända kostnaderna för underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel. I vissa fall kan bidraget till lärarlöner utgå med i princip 100 procent, dock högst 8:63 kronor per lärartimme, och till materiel med $\frac{2}{3}$ av de godkända kostnaderna. Dessa bidragsgrunder gäller såväl heltidsundervisning och deltidundervisning som de olika näringsgrenarna (industri och hantverk, handel och husligt arbete). Dessutom utgår statsbidrag till fristående föreläsningar med 12:50 kronor då föreläsaren icke uppbär rese- och traktamentsersättning, och 25 kronor, då föreläsaren har rese- och traktamentsersättning. Slutligen utgår i investeringsbidrag 50 procent (i vissa fall $\frac{2}{3}$) av de godkända kostnaderna för första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Vid *inbyggda verkstadsskolor* utgår statsbidrag endast till lärarlöner, varvid de kommunala grunderna tillämpas.

Vid de *centrala verkstadsskolorna* betalar staten som bidrag till driften dels hela lärarlönen, dels 70 kronor per elev och år i materielbidrag jämte visst tilläggsbidrag till svetsundervisning, 150 kronor per elev och år till övriga kostnader, vissa bidrag till sjukvård samt hela kostnaden för olycksfallsförsäkring. Vidare utgår statsbidrag till investeringar med hälften av de godkända kostnaderna för lokaler och inredning samt $\frac{9}{10}$ av kostnaderna för första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Till elevhem vid centrala verkstadsskolor utgår statsbidrag med 50 procent av de godkända kostnaderna. Till *riksskolor* utgår statsbidrag i vissa fall efter de grunder, som gäller för kommunala eller centrala yrkesskolor, i andra fall efter särskilda av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

Till statsbidragsberättigade *enskilda skolor* utgår statsbidrag i vissa fall efter samma grunder, som gäller för kommunala yrkesskolor. I andra fall utgår statsbidrag efter särskilda av Kungl. Maj:t fastställda grunder.

Statsbidrag till *främjande av praktisk utbildning av lärlingar hos hantverksmästare* utgår med 900 kronor per lärling, utbetalade med 400 kronor efter första utbildningsåret, med 200 kronor efter andra utbildningsåret och med 300 kronor efter utbildningstidens slut. Under innevarande budgetår får beviljas högst 375 bidrag. Statsbidrag kan också på vissa villkor utgå till mästare, som antar lärling vilken fått utbildning vid verkstads-skola under högst två år. Vidare utgår statsbidrag till lärlingsombud för kontroll av lärlingens utbildning med 20 kronor per lärling och år. Om ombudet är bosatt på annan ort utgår även reseersättning samt traktement med 10 kronor per dag för resor i den omfattning överstyrelsen för yrkesutbildning bestämmer.

I synnerhet de gällande grunderna för statsbidrag till lärarlöner och undervisningsmateriel är komplicerade att tillämpa. Härom anför yrkesutbildningssakkunniga bland annat:

De rent administrativa nackdelarna med systemet är uppenbara. De kommunala yrkesskolorna måste noggrant dels ange första antalet beräknade och sedan antalet fullgjorda lärartimmar, dels varje stycke undervisningsmateriel. Förhandsuppgifter granskas av överstyrelsen för yrkesutbildning. Slutredovisningen måste granskas både av skolans inspektor och av länsstyrelserna, eftersom statsbidraget utgår på de *fullgjorda* lärartimmarerna och de *godkända* kostnaderna för undervisningsmateriel. Från och med den 1 juli 1953 kan överstyrelsen dock bevilja statsbidrag till anskaffning av undervisningsmateriel i viss utsträckning att fritt disponeras av skolan. Medgivandet är avsett att tillämpas ifråga om den mindre och billigare materielen. (YS sid. 245.)

Genom att huvudparten av statsbidraget till den kommunala och enskilda yrkesundervisningen utgår med ett likformigt belopp per undervisningstimme till lärarlöner, blir det procentuella bidraget till kurser för olika näringsgrenar mycket olika. Yrkesutbildningssakkunniga har för de senare åren beräknat det genomsnittliga statsbidraget till yrkesundervisningen till cirka 35 procent. I kurser för handel stannar det emellertid enligt de sakkunnigas beräkningar vid omkring 15 procent, medan det i kurser för husligt arbete uppgår till över 50 procent.

Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit en betydande höjning av statsbidraget till yrkesutbildningen och i samband därmed en omläggning av statsbidragssystemet i syfte att uppnå större enkelhet i administrationen och större rättvisa mellan kurser för olika näringsgrenar.

De sakkunnigas förslag går i korthet ut på att samla de skilda bidragen till driften av skolor och kurser till enhetliga klumpbidrag, att fritt disponeras av huvudmannen. I fråga om *investeringsbidrag* till byggnader anknyter man till de bestämmelser, som gäller eller kan komma

att gälla för folkskolväsendet, och föreslår, att samma villkor skall gälla för statsbidrag till byggnader för yrkesskolväsendet. I fråga om statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel anknyter de sakkunniga till för yrkesskolväsendet nu gällande system men föreslår vissa ändringar i bidragsprocenten.

De sakkunniga framhåller, att ett statligt avlöningsreglemente för yrkeslärare skulle bidra att höja kraven på lärarnas kompetens och därmed förbättra undervisningen vid yrkesskolorna. Man hemställer därför, att Kungl. Maj:t snarast måtte uppdraga åt särskilda sakkunniga att utarbeta ett statligt avlöningsreglemente för lärare inom yrkesskolväsendet. (YS sid. 246.)

I avsaknad av ett avlöningsreglemente bygger de sakkunniga sina förslag till statsbidrag på en samlad kostnad per avdelning för heltidskurserna, per timme för deltidskurserna.

Syftet med de av yrkesutbildningssakkunniga föreslagna statsbidragsgrunderna är enligt uttalanden av de sakkunniga att

a) ge yrkesskolorna i möjligaste mån samma ekonomiska villkor som de allmänbildande skolorna;

b) stimulera till en normalisering av yrkeslärarnas löner, som småningom skall kunna leda fram till ett statligt avlöningsreglemente — redan nu tillämpas på åtskilliga orter kommunala avlöningsreglementen för yrkeslärare;

c) åstadkomma i möjligaste mån samma driftskostnader för huvudmannen oavsett vilket slag av kurs som inrättas, detta för att främja en ändamålsenlig utbyggnad av yrkesundervisningen med hänsyn till behovet utan sidoblickar på kostnaderna för det ena eller det andra slaget av utbildning;

d) förenkla bidragssystemet och minska såväl huvudmännens som tillsynsmyndighetens och övriga berörda myndigheters arbete med rekvisition, beviljande och kontroll av statsbidragen.

De sakkunniga föreslår statsbidrag enligt nedanstående.

1. Statsbidrag till driften av heltidskurser vid lokala och centrala yrkesskolor med viss procent på en för varje näringsgren beräknad normalkostnad enligt följande:

a) industri och hantverk (kurser med övervägande praktiskt yrkesarbete) 70 procent av 40 000 kr., dvs. 28 000 kr. per år och avdelning;

b) handel och andra övervägande teoretiskt betonade kurser 60 procent av 30 000 kr., dvs. 18 000 kr. per år och avdelning;

c) husligt arbete 52 procent av 25 000 kr., dvs. 13 000 kr. per år och avdelning;

d) specialkurser, terminskurser och hantverkskurser med viss proportionell del $\left(\frac{x}{42} \text{ resp. } \frac{x}{39}\right)$ av statsbidraget till heltidskurser.

Bidraget avses i samtliga fall gälla såväl lärarlöner som materiel, administration och andra omkostnader och föreslås utgå lika för lokala och centrala skolor. Överstyrelsen för yrkesutbildning skall kunna fastställa lägre

statsbidragsbelopp än de föreslagna, om de verkliga kostnaderna väsentligt understiger den beräknade normalkostnaden. Statsbidrag efter de grunder, som gäller för heltidskurser, skall också kunna utgå till deltidskurser, som anordnas så att de för läraren medför full tjänstgöring av samma slag och omfattning som i heltidskurs. Normalkostnaden skall varje år fastställas av Kungl. Maj:t medan procenttalen anges i statsbidragskungörelsen. (YS sid. 252—254.)

2. Statsbidrag till driften av deltidskurser med 8 resp. 12 kr. per timme. Det högre bidraget avses främst utgå för kurser med adjunktskompetenta lärare eller kurser med särskilt höga materielkostnader, t. ex. svetskurser. Tillsynsmyndigheten skall äga avgöra om det högre eller lägre bidraget skall utgå. Tillsynsmyndigheten skall också kunna fastställa lägre statsbidrag än 8 kr., om de verkliga kostnaderna vid någon skola skulle komma att bli särskilt låga. Bidragsbeloppen skall ändras av Kungl. Maj:t i samband med ändring av normalkostnaderna för heltidskurser. (YS sid. 256.)

3. Statsbidrag till driften av riksskolor med 80 procent eller mera av de godkända kostnaderna. (YS sid. 257)

4. Statsbidrag till driften av inbyggda företagsskolor med för

a) industri och hantverk samt handel 15 000 respektive 12 000 kr. per år och avdelning beroende på om skolan svarar för både praktisk och teoretisk undervisning eller endast för den praktiska;

b) husligt arbete 11 000 resp. 9 000 kr. per år och avdelning beroende på om skolan svarar för både praktisk och teoretisk undervisning eller endast för den praktiska. (YS sid. 258.)

5. Statsbidrag till lärlingsutbildning hos hantverksmästare med 2 500 kr., utbetalade med 1 200 kr. efter första utbildningsåret, 800 kr. efter andra och 500 kr. efter sista utbildningsåret. Bidraget förknippas med skyldighet för mästaren att ge ledighet för deltagande i skola under betald arbetstid lägst 320, högst 480 timmar (eller lägst 40, högst 60 arbetsdagar) under loppet av de tre första utbildningsåren eller också på annat sätt, t. ex. genom handledning vid korrespondensstudier, ombesörja att lärlingen inhämtar den till yrket hörande teorikursen. (YS sid. 259—260.)

6. Studiebidrag till lärlingar, som får utbildning hos hantverksmästare utom lärlingens hemort, med 50 kr. per månad under det första utbildningsåret. Studiebidraget föreslås utgå på samma sätt som sådant bidrag till elever i yrkesskolor och således icke behovsprövas. Det är ej avsett som en löneförmån utan som ett bidrag till de merkostnader lärlingen åsamkas genom att han inte kan bo hemma. (YS sid. 261.)

7. Statsbidrag till undervisnings- och administrationslokaler för yrkesskolväsendet samt till inredning och inventarier i sådana lokaler enligt samma grunder som för folkskolväsendet, alltså beräknat efter skatteunderlag. Samma bidragsgrunder föreslås gälla centrala och lokala skolor. (YS sid. 261—262.)

8. Statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel med 75 procent av de godkända kostnaderna, lika för centrala och lokala skolor. (YS sid. 262.)

9. Statsbidrag till inrättande av elevhem med 6 500 kr. per elevplats, dock högst 50 procent av de verkliga kostnaderna. (YS sid. 263.)

Remissyttranden

De sakkunnigas hemställan om utarbetande av ett statligt avlöningsreglemente understryks av åtskilliga remissinstanser, bl. a. *stadsförbundet*, *landstingsförbundet*, *SAF*, *LO*, *SHSO*, *facklärarförbundet*, *yrkesskolföreningen*, *handelsutbildningskommittén* och *överstyrelsen för yrkesutbildning*. Flera av yttrandena går ut på att det av de sakkunniga föreslagna bidragssystemet endast borde tillämpas som ett provisorium i väntan på ett statligt avlöningsreglemente. *SAF* och *LO* framhåller vikten av att yrkeslärares löner avvägs så, att skolorna kan konkurrera med näringslivet om kvalificerad personal. *SHSO* uttalar, att »det är ett klart önskemål från näringslivets sida, att man till yrkesutbildningen får kompetenta, högt kvalificerade lärare». *Handelsutbildningskommittén* anser, att handelslärares löneförhållanden redan nu borde kunna regleras, även om det skulle visa sig nödvändigt att vänta med övriga lärarbefattningar vid yrkesskolorna. En liknande inställning torde enligt underhandsmeddelande vara att vänta från tekniska skolutredningen i fråga om de tekniska skolornas lärarpersonal. Med hänvisning till de praktiska realskolornas handelsundervisning säger handelsutbildningskommittén: »Det synes icke rimligt, att den egentliga yrkesundervisningen för handel med sin betydligt större bredd och sin differentiering på skilda utbildningsstadier och yrkesområden skall beredas sämre utvecklingsmöjligheter än den i och för sig visserligen värdefulla men dock i sagda avseenden mer begränsade handelsundervisningen inom den allmänna skolan.» Kommittén hemställer, att direktiven för de särskilda sakkunniga utarbetas med hänsynstagande till den särställning, som handelsundervisningen intager.

De av yrkesutbildningssakkunniga föreslagna statsbidragsgrunderna och bidragsbeloppen har mötts med intresse och instämmanden från flertalet remissinstanser. Man finner det nödvändigt, att staten i en helt annan utsträckning än hittills stimulerar inrättandet av yrkesskolor och bidrar till driften av sådana skolor.

En negativ inställning till hela förslaget intar endast *statskontoret* och *sakrevisionen*. *Statskontoret* avstyrker praktiskt taget alla av de sakkunniga framlagda förslag avseende statsbidrag och förordar ett bibehållande av det nuvarande systemet, dock i vissa fall med en höjning av bidraget per timme. *Sakrevisionen* säger sig likaså föredra det nuvarande systemet för statsbidrag till driften av yrkesskolorna och vill inte ta ställning till frågan om en eventuell höjning av detta bidrag. *Sakrevisionen* pekar på önskvärdheten av ett starkt lokalt intresse i yrkesundervisningen och statskontoret anser, att det stöter på tekniska svårigheter att genomföra förslaget.

Från andra håll åter, bl. a. *stadsförbundet, landskommunernas förbund, överstyrelsen för yrkesutbildning och riksräkenskapsverket*, understryker man de fördelar, som ett enkelt bidragssystem i enlighet med det föreslagna medför. *Arbetsmarknadsstyrelsen* vill — utan att ta ställning till avvägningen mellan statens och kommunernas samlade kostnader för yrkesutbildningsväsendet — »kraftigt understryka grundtanken i de sakkunnigas förslag».

Ett stort antal remissinstanser, bl. a. *arbetsmarknadsstyrelsen, yrkesskolföreningen, stadsförbundet, landskommunernas förbund, landstingsförbundet och skolbidragssakkunniga*, reagerar mot den sänkning av bidragen till centrala verkstadsskolor, som vissa av de sakkunnigas förslag i fråga om heltidskurserna befaras medföra. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* avstyrker förslaget för de centrala verkstadsskolornas del och föreslår, att nu gällande grunder för dessa skolor alltjämt skall tillämpas i fråga om såväl driftsbidrag som investeringsbidrag. Från vissa håll, bl. a. *stadsförbundet, landstingsförbundet och landskommunernas förbund*, föreslås, att statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel för alla yrkesskolor, alltså både lokala och centrala, skall utgå med den procent, som nu gäller för de centrala verkstadsskolorna, dvs. 90.

Överstyrelsen för yrkesutbildning och tekniska skolutredningen befarar, att nyanskaffning och komplettering av undervisningsmateriel kan bli eftersatt genom att statsbidraget till dessa utgifter inarbetas i en samlad bidragssumma.

Stadsförbundet och landstingsförbundet understryker, att de föreslagna bidragsgrunderna icke får förknippas med villkor om viss minimilön. Lönesättningen bör liksom hittills vara föremål för avtal mellan huvudmännen och lärarna.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner, att, om den av de sakkunniga åsyftade enkelheten skall uppnås, en prövning av skolornas verkliga kostnader för att företa en eventuell jämkning i statsbidraget icke bör komma i fråga. Bestämmelser om en sådan prövning bör alltså ej meddelas.

Beträffande statsbidragets storlek har några egentliga invändningar icke rests i fråga om heltidskurserna. Från enstaka håll befaras dock, att normalkostnaden för handel skulle vara för lågt beräknad, och en husmodersskola med internat påpekar, att den beräknade normalkostnaden för husligt arbete för denna skolas vidkommande är för låg.

När det gäller bidraget till deltidskurser har det föreslagna systemet accepterats av alla, som yttrat sig i frågan, utom en skola i Norrland, som hellre vill ha kvar det gamla systemet med särskilt bidrag till undervisningsmateriel. Däremot har från flera håll invändningar rests mot bidragsbeloppets storlek. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* framhåller, att de föreslagna beloppen borde varit högre, men motsätter sig dock ej ett genomförande av förslaget och kommer icke med något alternativförslag.

Överstyrelsen föreslår dock, att det högre bidragsbeloppet skall utgå till ambulerande kurser med hänsyn till de dryga transport- och resekostnader, som är förknippade med sådana kurser. Vidare motsätter sig överstyrelsen bestämt en prövning av skolornas kostnader i syfte att i vissa fall utbetala lägre statsbidrag.

Representanter för handelsundervisningen, bl. a. *handelsutbildningskommittén* och *HAO* vill ha högre bidrag än de sakkunniga föreslagit. Handelsutbildningskommittén föreslår ett med hänsyn till lärarkompetensen differentierat bidrag med i princip 78 procent av timlönen enligt TC 21, TC 25 och TC 27. *Facklärarförbundet* är inne på liknande tankegångar beträffande deltidsundervisningen i dess helhet, medan *yrkesskolföreningen* föreslår, att statsbidraget till deltidskurser skall utgå med 12 resp. 16 kronor enligt de principer, som framlagts av de sakkunniga.

Statskontoret, som förordat att nuvarande statsbidragsgrunder skall bibehållas för såväl heltidskurser som deltidskurser och centrala verkstadsskolor, finner en viss höjning av bidraget per timme möjlig och föreslår, att denna höjning skall förknippas med en differentiering dels med hänsyn till ämnets art, dels med hänsyn till lärarnas kompetens. Sålunda föreslås nuvarande bidrag utgå till undervisning i yrkesarbete medan till gymnastik och yrkesteori för industri och hantverk bidraget enligt statskontorets uppfattning skulle kunna höjas till 6 kronor 50 öre. För övriga teoriämnen och allmänbildande ämnen skulle bidraget kunna utgå med 7 kronor 50 öre resp. 9 kronor, beroende på om läraren har adjunktskompetens eller ej.

De sakkunnigas förslag till statsbidrag till riksskolor diskuteras i allmänhet ej i remissyttrandena. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker dock uttryckligen förslaget och tillägger, att samma grunder bör kunna tillämpas också på centrala hantverksskolor. Vidare föreslår överstyrelsen, att för riksskolor skall kunna utgå högre statsbidrag till skolbyggnader, elevhem och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel än de sakkunniga föreslagit. *Statskontoret* finner, att Kungl. Maj:t liksom hittills i varje särskilt fall bör fastställa statsbidraget till riksskola.

De sakkunnigas förslag om statsbidrag till inbyggda företagskolor och kurser kommenteras endast av *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *SHSO*, *statskontoret*, *arbetsmarknadsstyrelsen* och *skolbidrags-sakkunniga*, de båda sistnämnda endast genom ett allmänt instämmande. *Statskontoret* avstyrker den föreslagna höjningen med hänvisning till att förslag om höjning har prövats vid såväl 1952 som 1953 och 1954 års riksdagar utan att vinna statsmakternas bifall. *SHSO* ifrågasätter, om inte möjligheterna till lärlingsutbildning inom industrien skulle kunna förbättras också genom att systemet med bidrag per lärling tillämpades vid industri-företag, då elevantalet är för litet för att en regelrätt företagsskola skall kunna inrättas. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* påpekar, att de sakkunnigas förslag innebär nyheter. Dels skulle enskilda skolor (i detta fall =

företagsskolor, som själva anordnar både yrkespraktik och allmänbildande undervisning) bli berättigade till statsbidrag efter vissa bestämda normer och icke som hittills efter prövning i varje särskilt fall. Vidare skulle inbyggda kurser och företagsskolor utom i industriföretag också kunna förekomma i företag inom handel och husligt arbete. Överstyrelsen har ingenting att invända mot att de sakkunnigas förslag genomföres. Man understryker dock, att den hittills tillämpade reduktionsregeln vid elevantal under 8 vid kursens igångsättande bör tillämpas även i fortsättningen. Överstyrelsen anser också, att frågan om statsbidrag till enskilda företag, som utan medverkan av en lokal yrkesskola vill anordna en företagsskola, bör prövas i varje särskilt fall. De av de sakkunniga föreslagna bidragsbeloppen bör tillämpas i de fall, då företagsskolans organisation överensstämmer med organisationen av närmast motsvarande kurser vid lokala eller centrala yrkesskolor. Bidragsbeloppen till företagsskolor bör, liksom bidragsbeloppen till deltidskurser vid yrkesskolorna och normalkostnaden för heltidskurserna fastställas att gälla tills vidare, dock högst ett visst antal år.

Icke heller *lärlingsbidraget till hantverksmästare* har av remissinstanserna nämnvärt diskuterats. Undantag utgör *överstyrelsen för yrkesutbildning, SHSO, statens hantverksinstitut och skolbidragssakkunniga*. De sistnämnda tillstyrker i princip de sakkunnigas förslag men ifrågasätter, om icke bidraget borde differentieras för olika slag av utbildning. Överstyrelsen för yrkesutbildning, SHSO och hantverksinstitutet ifrågasätter, om de sakkunnigas förslag, vilket innebär att mästaren skall ha ansvar för lärlingens yrkesteoretiska undervisning, är förenligt med gällande praxis att avtal mellan parterna avgör löneförmånerna. Överstyrelsen understryker vikten av »arbetsmarknadsparternas medverkan och fulla förståelse» och finner det med hänsyn till de olika bestämmelserna för olika yrken inte möjligt att generalisera. Överstyrelsen har ingenting att invända mot att lärlingens deltagande i kompletterande skolundervisning ställes som villkor för statsbidrag i de fall, då tillfredsställande möjligheter till sådan undervisning finnes. En bestämmelse om att undervisningen skall ske under betald arbetstid finner överstyrelsen för närvarande knappast vara av större praktisk betydelse. Så långt möjligt är sker skolundervisningen redan nu under arbetstid. Vad beträffar lönen, bör den bestämmas genom avtal. Överstyrelsen påtalar också de svårigheter, som skulle kunna uppstå när det gäller att kontrollera, att teorikursen inhämtats, i de fall då den yrkesteoretiska undervisningen ej skett i skola utan per korrespondens eller på annat sätt. *SIISO* ifrågasätter, om icke ett lönebortfall för lärlingen skulle kunna kompenseras genom stipendier, avvägda med hänsyn till lönen. Genom ett dylikt förfaringssätt skulle mästarerna få behålla lärlingsbidraget på 2 500 kronor ograverat, framhålls det. Vidare framhåller man, att den av de sakkunniga föreslagna ledigheten är för lång för

vissa yrken och för kort för andra. I senare fallet borde eventuellt ett högre bidrag kunna utgå. Beslut om sådant bidrag borde dock fattas för varje särskilt yrke. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* upprepar i samband med behandlingen av lärlingsbidragen sin tidigare framställda begäran om en höjning av ersättningen till lärlingsombuden från 20 till 50 kronor per lärling och år.

Yrkesutbildningssakkunnigas förslag om icke behovsprövat studiebidrag för kontraktsbunden lärling hos hantverksmästare behandlas av *statskontoret*, *arbetsmarknadsstyrelsen*, *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *studiehjälpsnämnden*, den sistnämnda endast genom ett tillstyrkande. *Statskontoret* avstyrker förslaget helt med motivering, att lärlingens lön överstiger summan av studiebidrag och arbetspremier för elever vid verkstadsskolor. *Arbetsmarknadsstyrelsen* däremot finner, att bidraget bör gälla även andra lärlingar än hantverkslärlingar samt att kontrakt icke bör stå som villkor för studiebidrag. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* har samma uppfattning som arbetsmarknadsstyrelsen på den första punkten. Man anser, att alla lärlingar i företag utanför hemorten bör ha rätt till ett icke behovsprövat studiebidrag, på villkor att skriftlig överenskommelse om planmässig utbildning föreligger mellan parterna. *Överstyrelsen* föreslår också, att, eftersom det i samtliga fall blir fråga om en flerårig utbildning, studiebidraget skall utgå med 60 kronor per månad under det första utbildningsåret för att i enlighet med de sakkunnigas förslag sedan helt upphöra. *Överstyrelsen* uppskattar antalet studiebidragsberättigade lärlingar under det första anslagsåret till 300 och beräknar en summa av 225 000 kronor för ändamålet. I detta belopp ingår då också ersättning för lärlingens resa till arbetsplatsen för att tillträda anställningen.

Frågan om statsbidrag till byggnader för yrkesskolor och elever hem behandlas av bl. a. *överstyrelsen för yrkesutbildning*, *skolöverstyrelsen*, *statskontoret*, *sakrevisionen* och *skolbidragssakkunniga*. De sistnämnda ansluter sig allmänt till yrkesutbildningssakkunnigas förslag. *Sakrevisionen* framhåller, utan att vare sig till- eller avstyrka förslaget, de svårigheter, som hittills rått att få tillräckliga bidrag till byggnader för det allmänbildande skolväsendet. *Statskontoret* avstyrker med hänvisning till att byggnadsbidrag f. n. icke utgår till högre kommunala skolor. *Skolöverstyrelsen* finner den föreslagna principen, dvs. att folkskolegrunderna skall tillämpas för statsbidrag till byggnader för yrkesskolorna, både rimlig och välmotiverad. I sammanhanget anser sig *överstyrelsen* dock skyldig att påpeka vikten av ej blott en lokal och central planering och utredning utan även en regional prövning i likhet med den, som nu verkställs av folkskolinspektörerna i fråga om folkskolebyggnaderna. Några motsvarande anordningar synes *överstyrelsen* behövliga även vid beredning och prövning av byggnadsärenden inom yrkesskolväsendet. — Den regionala pröv-

ningen bör också enligt skolöverstyrelsens mening kunna genomföras av de nya mellaninstanserna för skolväsendet, om och när dessa kommer till stånd. Dessförinnan synes ett interimistiskt regionalt prövningsförfarande böra övervägas, t. ex. under medverkan av länsarbetsnämnderna, folkskolinspektörerna och särskilda av överstyrelsen för yrkesutbildning utsedda representanter för yrkesskolväsendet. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* tillstyrker i princip de sakkunnigas förslag utom i fråga om centrala verkstadsskolor, för vilka nu gällande bidrag om 50 procent förordas. Överstyrelsen har dock vissa erinringar på några punkter. Sålunda finner överstyrelsen den av de sakkunniga föreslagna maximeringen av bidraget till elevhem till 6 500 kronor per elevplats, dock högst 50 procent av de verkliga kostnaderna, böra utgå. Bidraget bör, såsom nu är fallet beträffande centrala verkstadsskolor, uppgå till 50 procent av de i varje särskilt fall godkända kostnaderna. Överstyrelsen finner vidare, att högre statsbidrag än de sakkunniga föreslagit bör kunna utgå till byggnader för riksskolor och centrala hantverksskolor. I fråga om den senare skoltypen erinras om att överstyrelsen tidigare föreslagit ett nittioprocentigt bidrag till investeringar vid sådana skolor. I samband med behandlingen av statsbidrag till byggnader tillstyrker överstyrelsen statsbidrag till förhyrande av såväl skollokaler som elevhemslokaler.

Frågan om statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel har behandlats i den inledande redogörelsen för remissinstansernas principiella inställning till de sakkunnigas förslag i dess helhet. Därvid framhölls särskilt de yttranden, vari anses att de centrala verkstadsskolorna liksom hittills bör få bidrag med 90 procent av kostnaderna för dylik materiel, samt de yttranden, vari föreslås det högre bidraget inte endast till centrala utan också till lokala yrkesskolor. *Statskontoret* har avstyrkt höjning av det nu ifrågavarande bidraget.

I ett par fall har remissinstanserna tagit upp frågor, som endast mera flyktigt berörts av de sakkunniga. *Statskontoret*, *skolöverstyrelsen* och *överstyrelsen för yrkesutbildning* framhåller, att huvudmännen icke bör förorsakas förhållandevis större utgifter för *enhetsskolelever*, som fullgör det sista skolåret i yrkesskola, än man skulle ha haft, om undervisningen skett i enhetsskolan. Kompensation bör därför utgå till avdelningar i yrkesskola, som besöks övervägande av elever från klass 9 y i enhetsskola. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* föreslår i detta sammanhang, att frågan om statsbidrag till allmänbildande undervisning bör lösas i överensstämmelse med yrkesskolföreningens förslag, vilket innebär, att yrkesskolorna i detta hänseende bör jämföras med de högre kommunala skolorna. *Skolöverstyrelsen* framhåller slutligen rent allmänt, att de båda skolformerna — enhetsskolan och yrkesskolan — måste få arbeta under fullt likvärdiga ekonomiska villkor när det gäller klass 9 y och förordar en ömsesidig anpassning av bestämmelserna om statsbidrag till förberedande

yrkesutbildning i samtliga berörda skolformer. Frågan kräver i första rummet beaktande vid den slutliga utformningen av dels kungörelsen angående statsbidrag till yrkesskolor, dels de särskilda bestämmelser beträffande försöksverksamhet med nioårig enhetsskola, som skall gälla från och med budgetåret 1955/56, framhåller skolöverstyrelsen. Om de utfärdade bidragsbestämmelserna i fråga om 9 y skulle visa sig gynna den ena skolformen framför den andra, bör det ankomma på de båda överstyrelserna att göra erforderliga framställningar om rättelse till större likhet.

Yttranden över övriga av yrkesutbildningssakkunniga framlagda förslag, som utmynnar i anslagsäskanden, bl.a. lärarutbildningen, den yrkespedagogiska reformverksamheten och förstärkningen av överstyrelsens för yrkesutbildning personal, behandlas under de avsnitt, vartill de hör, främst kapitlet om yrkesskolans arbetsformer samt kapitlet om yrkesutbildningens ledning och administration.

Departementschefen.

I korthet kan yrkesutbildningssakkunnigas huvudförslag i fråga om statens bidrag till yrkesutbildningen karakteriseras så: 1. väsentligt ökat statsbidrag till driftkostnader; 2. införande av byggnadsbidrag i samtliga skolformer inom yrkesutbildningen; 3. betydande förenkling av statsbidragssystemet när det gäller driftbidrag.

I fråga om byggnadsbidragen innebär de sakkunnigas förslag en direkt jämställdhet med folkskoleväsendet. I fråga om driftbidragen innebär förslaget för de lokala skolorna i stort en fördubbling av statens bidrag, så att detta skulle komma att täcka ungefär två tredjedelar av driftkostnaderna i heltidskurserna mot för närvarande ungefär en tredjedel.

Jag är ense med de sakkunniga om att staten i större utsträckning än för närvarande bör stödja yrkesutbildningen. Denna utbildningsgrens betydelse har vuxit kraftigt under de sistförflutna decennierna och kommer att växa än kraftigare under det närmast kommande. Då yrkesutbildningen icke är och ej heller avses bli obligatorisk, och då den yrkesutbildning, varom nu är fråga, icke föreslås bli statlig till någon del, har staten här icke samma reglerande möjligheter som inom det allmänbildande skolväsendet. På yrkesutbildningens område verkar staten främst genom sin bidragsgivning. Jag förordar, att denna bidragsgivning från och med nästa budgetår ökas i betydande omfattning.

Som jag nyss erinrat innebär de sakkunnigas förslag dels väsentlig ökning av gällande driftbidrag i samband med omläggning av bidragssystemet och dels en nyhet i form av byggnadsbidrag till alla yrkesskolor. Jag är medveten om att vissa skäl talar för att staten skall deltaga i de engångsutgifter som byggandet av nya yrkesskolor medför. Staten ger för närvarande bidrag till byggandet av centrala verkstadsskolor och sjömansskolor. Dessutom

utgår statsbidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel inom hela yrkesutbildningen. Att märka är å andra sidan, att staten hittills icke medgivit statsbidrag till primärkommuner för skolbyggnader i skolformer, som ligger ovanför folkskolan. Jag har vidare vid mitt övervägande av de sakkunnigas förslag icke kunnat undgå att finna, att den föreslagna väsentliga ökningen av driftbidragen i det långa loppet måste verka mer befrämjande på yrkesutbildningen och även i de flesta fall vara av väsentligt större finansiell betydelse för huvudmännen än engångsbidrag till byggnader. I nuvarande läge med stark expansion av kommunernas byggnadsinvesteringar inom en mångfald områden synes man ej heller böra överskatta behovet av statsbidrag för att önskvärda investeringar skall göras också på yrkesutbildningens område. Jag är efter dessa överväganden beredd tillstyrka en höjning av de statliga driftbidragen till yrkesutbildningen till i huvudsak den av de sakkunniga föreslagna nivån, men anser mig icke kunna tillstyrka införande av nya former av investeringsbidrag. Hittills gällande regler för statliga byggnadsbidrag till yrkeskolor bör alltså gälla även i fortsättningen.

I likhet med yrkesutbildningssakkunniga finner jag en förenkling av statsbidragssystemet, i vad det gäller driftbidragen till yrkesutbildningen, synnerligen önskvärd. Jag finner en dylik förenkling i längden nödvändig, om icke den centrala förvaltningen av yrkesutbildningen skall bli alltför tung. Även med det statsbidrag, som jag i det följande kommer att föreslå, blir huvudmännens ekonomiska åtagande så betydande, att de borgar för en ändamålsenlig användning av tilldelade medel och en grundlig prövning av eventuella nya åtaganden i form av nya eller utökade kurser.

Som jag nyss anført kan jag beträffande storleken av statens engagemang i huvudsak ansluta mig till det av de sakkunniga föreslagna systemet för statliga driftbidrag. Jag anser dock, att vissa invändningar, som framkommit i remissyttrandena, är av den art, att hänsyn bör tas till dem. I synnerhet gäller detta de betänkligheter, som anförts mot förslaget att frångå det nu tillämpade systemet med särskilt statsbidrag till lärarlöner vid de centrala verkstadsskolorna. Mina överväganden har lett till att jag för heltidsundervisning vid såväl lokala som centrala yrkesskolor vill föreslå ett bidragssystem, som utgör en kombination av det som nu tillämpas vid de centrala verkstadsskolorna och det som de sakkunniga föreslagit.

Sedan jag nu angivit min principiella inställning till de sakkunnigas huvudförslag, vill jag i det följande punkt för punkt redovisa mitt ställningstagande till de sakkunnigas olika förslag och börjar därvid med de två största driftbidragsposterna, nämligen bidrag till driften av centrala och lokala yrkesskolor.

Till driften av heltidsavdelningar vid *c e n t r a l a y r k e s s k o l o r* föreslår jag i princip statsbidrag med dels 100 procent av lönerna till lärare,

dels ett visst belopp till övriga kostnader. Detta senare bidrag bör, i den mån avdelningar inrättas för andra områden än industri-hantverk, bli olika för olika näringsgrenar. Bidraget till övriga kostnader skall ersätta de skilda bidrag, som nu utgår till centrala verkstadsskolor och sjömansskolor för nyanskaffning och komplettering av undervisningsmateriel, underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel, förbrukning av svetsmateriel, sjukvård, olycksfallsförsäkring och övriga kostnader. Bidraget har beräknats med ledning av de verkliga kostnaderna vid ett antal skolor. Det bör för de centrala verkstadsskolornas del utgå med ett sådant belopp, att de hittills inrättade skolorna icke skall komma att tillerkännas lägre bidrag än enligt de nu gällande grunderna, så som de kan verka i gynnsammaste fall. Härigenom kan vissa skolor ibland få högre bidrag än de nu i allmänhet har. Vid centrala verkstadsskolor bör statsbidrag utom till lärarlöner också, såsom nu är fallet, utgå till rektorslön. Till centrala yrkesskolor för andra näringsgrenar än industri och hantverk synes med hänsyn till skolornas storlek statsbidrag till hel rektorslön ej böra utgå. För att dessa skolor skall få något bidrag till anställande av rektor, har jag emellertid i bidraget till övriga kostnader räknat in ett visst belopp till arvode åt rektor. Bidrag till sjömansskolor bör utgå efter grunderna för centrala industri- och hantverkskurser av verkstadsskoltyp, dock att bidrag ej bör utgå till rektorslön annat än i den mån rektor bestrider undervisning vid skolan.

I detta sammanhang vill jag också ta upp en fråga, som icke berörts av de sakkunniga. För närvarande finns vid två centrala verkstadsskolor anställda särskilda ämneslärare, som bestrider viss del av den yrkesteoretiska undervisningen. Statsbidrag till dessa lärares lön utgår med samma belopp som till yrkeslärare, men ämneslärarna tjänstgör endast 35 veckor mot yrkeslärarnas 46. Deras tjänstgöringsskyldighet per vecka är omräknad efter de grunder, som gäller för omräkning av yrkespraktik till yrkesteori, dvs. en timme yrkesteoretisk undervisning motsvarar $1\frac{1}{2}$ timme yrkespraktik. Ifrågavarande ämneslärare har således 30 timmars tjänstgöringsskyldighet per vecka. I maj 1954 gjorde överstyrelsen för yrkesutbildning en framställning om rätt för centrala verkstadsskolan i Karlskrona att få anställa särskilda ämneslärare för yrkesteoretisk undervisning. Ämneslärare av detta slag har ej kunnat anställas utan riksdagens medgivande. Frågan står därför ännu öppen för Karlskronaskolans del. Jag har redan föreslagit, att samma läsår i regel skall gälla för yrkesteori och yrkespraktik. Som en konsekvens härav vill jag föreslå, att centrala verkstadsskolor, som så önskar, skall ha rätt att anställa särskilda lärare för den del av den yrkesteoretiska undervisningen, som icke kan bestridas av yrkeslärare. Sådana särskilda ämneslärare skall ha minst 39 veckors arbetsår och samma tjänstgöringsskyldighet per vecka som yrkeslärare, dock att en timme yrkesteoretisk undervisning skall anses motsvara $1\frac{1}{2}$ timme yrkespraktik, varför de skall anses ha full tjänstgöring, då deras undervisning omfattar 30 vecko-

timmar yrkesteori. Statsbidrag till ämneslärarnas lön bör utgå efter samma löneklasser, som gäller för yrkeslärare vid centrala verkstadsskolor.

Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit, att förmånligare grunder skulle kunna tillämpas för vissa övervägande teoretiska industri- och hantverksgrenar, t. ex. de så kallade kommunala tekniska skolorna med heltidsundervisning (Hässleholm, Katrineholm och Örnsköldsvik). Dessa skolor fungerar som centrala skolor och har i regel ett avsevärt större rekryteringsområde än de centrala verkstadsskolorna. Till Hässleholms tekniska skola utgår redan nu ett högre bidrag än det som i regel gäller för kommunala yrkesskolor. Jag föreslår, att Kungl. Maj:t inhämtar riksdagens medgivande att i avbidan på de förslag, som tekniska skolutredningen kan komma att framlägga, meddela statsbidrag till heltidskurser vid kommunala tekniska skolor efter de grunder, som föreslås gälla för centrala handelskurser och andra övervägande teoretiska heltidskurser. I avsaknad av lönebestämmelser för lärare vid de tekniska skolorna bör statsbidrag till lärarlöner tills vidare beräknas efter löneklasse 26 för $1\frac{1}{3}$ lärare per avdelning. Detta förslag bygger på samma beräkningsgrund som jag på grundval av de sakkunnigas förslag kommit fram till för handelskurser vid lokala yrkesskolor. Om riksdagen bifaller Kungl. Maj:ts förslag, har jag för avsikt att uppdraga åt överstyrelsen för yrkesutbildning att ompröva elevavgifterna vid ifrågavarande tekniska skolor i syfte att om möjligt fastställa lägre avgifter än de nu gällande. — Jag har redan tidigare framhållit, att centrala bidragsgrunder bör gälla för centrala hantverksskurser. Också i detta fall bör utgångspunkten — i enlighet med de sakkunnigas förslag — vara det årliga bidraget till teoretiska heltidskurser. Lönekostnaden bör beräknas efter $1\frac{1}{3}$ lärare per avdelning i löneklasse 26. Bidraget bör utgå med det antal 39-delar av årsbidraget, som hantverksskursen omfattar veckor.

Till heltidsavdelningar vid lokala yrkesskolor föreslår jag statsbidrag med dels 78 procent av en beräknad normallönekostnad, dels visst belopp till övriga kostnader, olika för olika näringsgrenar. Jag vill ej ta ställning till eller söka påverka lönerna vid yrkesskolorna. Det statsbidragssystem, som jag — bland annat med ledning av rådande bestämmelser vid de centrala verkstadsskolorna — nu föreslår, bygger på en viss normallönekostnad per avdelning. Vid beräkningen av denna normallön utgår jag från i stort sett samma löneklasser, som de sakkunniga ansett sig böra göra, men vill betona att jag icke därigenom tagit någon ställning till vilka lönegrader, som bör anses rimliga för olika lärarkategorier. De sakkunniga räknade med $1\frac{1}{2}$ lärare per avdelning. Undersökningar och uppskattningar, som företagits inom departementet, leder emellertid till $1\frac{1}{3}$ lärare som en mera korrekt avrundning än $1\frac{1}{2}$ lärare. I vissa avdelningar kan visserligen detta tal bli väl lågt genom elevernas uppdelning på skilda ämnen eller i grupper. Men felet torde till stor del uppvägas av möjligheterna till samundervisning i andra fall. I avdelningar för industri

och hantverk beräknar jag lönen efter löneklass 23. För handel och andra övervägande teoretiska heltidskurser har jag stannat för löneklass 26 som ett lämpligt medeltal vid beräkningen av normallönekostnaden. För lärare i husligt arbete beräknar jag, med utgångspunkt från de löneklasser, som gäller för ordinarie lärare i hushållsgöromål i olika skolformer, löneklass 22. Den *beräknade normallönekostnaden* per avdelning utgör således för industri och hantverkskurser av verkstadsskoltyp $1\frac{1}{3} \times$ löneklass 23, för handelskurser och andra övervägande teoretiska heltidskurser $1\frac{1}{3} \times$ löneklass 26 och för husligt arbete $1\frac{1}{3} \times$ löneklass 22. Lönebidraget bör ortsgruppsgraderas.

Bidraget till övriga kostnader beräknar jag med ledning av de nuvarande kostnaderna för undervisningsmateriel. Det bör dels ersätta de nuvarande bidragen till stadigvarande undervisningsmateriel samt till underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel, dels utgöra bidrag till vissa administrationskostnader.

Mina förslag till statsbidragsgrunder för heltidskurser vid centrala och lokala yrkesskolor kan sammanfattas på följande sätt.

a) Centrala yrkesskolor:

kurser för industri och hantverk av verkstadsskoltyp m. m.

lärare	} 100 % av utgående löner
rektor	
övriga kostnader	8 000 kronor per år

kurser för handel och andra övervägande teoretiska kurser

lärare	100 % av utgående löner
övriga kostnader	1 500 kronor per år

kurser för husligt arbete

lärare	100 % av utgående löner
övriga kostnader	2 000 kronor per år

I ortsgrupp 3 kommer de utgående bidragen per år och avdelning att bli i avrundade tal för

industri och hantverk m. m. 28 000 kronor

handel och andra övervägande

teoretiska kurser	23 000	»
-------------------------	--------	---

husligt arbete	19 000	»
----------------------	--------	---

b) Lokala yrkesskolor:

kurser för industri och hantverk av verkstadsskoltyp

lärare	78 % av lönen för $1\frac{1}{3}$ lärare i löneklass 23
övriga kostnader	8 000 kronor per år

kurser för handel och andra övervägande

teoretiska kurser

lärare	78 % av lönen för 1½
	lärare i löneklass 26

övriga kostnader	1 000 kronor per år
------------------------	---------------------

kurser för husligt arbete

lärare	78 % av lönen för 1½
	lärare i löneklass 22

övriga kostnader	1 500 kronor per år
------------------------	---------------------

I ortsgrupp 3 kommer de utgående bidragen per år och avdelning att bli i avrundade tal för

industri och hantverk	22 000 kronor
-----------------------------	---------------

handel och andra övervägande

teoretiska kurser	18 000	»
-------------------------	--------	---

husligt arbete	15 000	»
----------------------	--------	---

Statsbidraget till specialkurser och terminskurser bör i enlighet med de sakkunnigas förslag utgå med det antal 39-delar eller 42-delar av statsbidraget till heltidskurs, som kursen omfattar veckor. Huruvida man vid beräkningen av statsbidraget skall utgå från 39 eller 42 veckors läsår, får avgöras av tillsynsmyndigheten med hänsyn till kursens karaktär av övervägande praktisk eller övervägande teoretisk utbildning.

Det framgår av det anförda, att de föreslagna driftbidragen är avsedda att ersätta samtliga nu utgående bidrag till driften av centrala verkstads-skolor och kommunala yrkesskolor. Övriga statsbidrag gäller investeringar vid inrättande av nya avdelningar. Jag återkommer senare till dessa bidrag. I detta sammanhang vill jag dock anförda, att jag i likhet med de sakkunniga anser, att bidrag efter samma grunder, som nu gäller för inköp av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel, skall kunna utgå vid inköp av ny materiel till redan befintliga avdelningar, då inköpet för-anleds av en omläggning eller utvidgning av undervisningen. Det bör ankomma på tillsynsmyndigheten att inom ramen för förslagsanslaget till bidrag till byggnadsarbeten m.m. vid yrkesskolor bevilja bidrag till nyss nämnda inköp, dock med för nästa budgetår sammanlagt högst 100 000 kronor.

Vid den årliga ekonomiska redovisningen måste de lokala yrkesskolorna i fortsättningen som en särskild post redovisa löner till lärare i heltidskurser. Om statsbidraget till lärarlöner i samtliga heltidsavdelningar vid en skola sammanlagt skulle överstiga 78 procent av de verkligen utbetalade lönerna, skall bidraget justeras så, att det kommer att motsvara 78 procent av lönekostnaderna i heltidsavdelningarna. Bidraget till övriga kostnader behöver enligt min mening ej granskas eller justeras i efterhand.

Som villkor för att statsbidrag till heltidsavdelningar efter de grunder jag nu föreslagit skall kunna utgå bör — utöver de allmänna villkoren beträffande undervisningens ordnande, lärarnas kompetens samt beskaffenheten av lokaler och undervisningsmateriel — gälla, dels att de regler för läsår och arbetsvecka tillämpas, som jag i det föregående föreslagit, dels att vederbörande avdelning vid igångsättandet har lägst det antal elever, som angivits i kungl. brev den 20 juni 1945 med senare ändringar.

Om de föreslagna grunderna för statsbidrag till heltidskurser vid lokala yrkesskolor vinner riksdagens bifall, kommer statsbidraget till sådana enskilda skolor, som åtnjuter statsbidrag efter samma grunder som kommunala yrkesskolor, automatiskt att utgå efter de nya grunderna. Jag vill föreslå Kungl. Maj:t att begära riksdagens bemyndigande att företa en motsvarande höjning av statsbidraget till de enskilda yrkesskolor, vilka åtnjuter statsbidrag efter särskilda av Kungl. Maj:t fastställda grunder. Statsbidrag till samtliga enskilda yrkesskolor skall utgå ur förslagsanslaget till bidrag till driften av lokala yrkesskolor.

Jag anser i likhet med de sakkunniga, att ett visst *tilläggsbidrag* bör kunna utgå, då *allmänbildande undervisning* av det slag, som meddelas i klass 9y, anordnas för skolpliktiga elever från enhetsskolan, vilka fullgör det nionde skolåret helt i yrkesskola. Detta bidrag bör avvägas så att det täcker skillnaden mellan det till avdelningen regelmässigt utgående bidraget, beräknat per veckotimme efter timtaxan, och 100 procent av timarvodet efter TA 21. Detta tilläggsbidrag bör vara så enkelt beräknat som möjligt. Jag föreslår därför, att det icke ortsgruppsgraderas utan utgår med ett fast belopp, motsvarande medelskillnaden mellan normallönebidraget i ortsgrupp 3 och timarvodet efter TA 21 i samma ortsgrupp. Med utgångspunkt i vad jag sålunda förordat föreslår jag, att för allmänbildande undervisning av nyssnämnt slag i kurser för industri-hantverk och husligt arbete vid centrala yrkesskolor samt i andra fall, då bidrag i kurser av nu nämnt slag utgår till hela lönekostnaden, tilläggsbidrag skall utgå med 60 kronor per veckotimme. I handelskurser och andra övervägande teoretiska kurser vid centrala yrkesskolor och eljest, då bidrag till lärarlöner i sådana kurser utgår med 100 procent, erfordras icke tilläggsbidrag. Vid lokala yrkesskolor bör — då statsbidrag till lärarlöner utgår med 78 procent av kostnaden — i kurser för industri-hantverk och husligt arbete utgå ett tilläggsbidrag om 160 kronor per veckotimme för allmänbildande undervisning åt skolpliktiga enhetsskolelever och i kurser för handel samt andra övervägande teoretiska heltidskurser ett tilläggsbidrag om 110 kronor per veckotimme för sådan undervisning. En förutsättning för att tilläggsbidrag av detta slag skall kunna utgå bör vara, att antalet elever i kursen är minst 12.

Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit, att statsbidrag till driften av inbyggda företagsskolor och -kurser skall kunna utgå ej

endast såsom nu är fallet till sådana skolor för industri-hantverk utan också till skolor för handel och för husligt arbete. Jag anser mig på denna punkt ej kunna följa de sakkunnigas förslag. Även i fortsättningen synes statsbidrag endast böra utgå till inbyggda företagsskolor inom industri- och hantverksområdet. I den mån sådana skolor anordnas som helt enskilda skolor och företaget således svarar för både praktisk och yrkesteoretisk undervisning anser jag, att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att bevilja statsbidrag. Om företaget svarar endast för den praktiska utbildningen medan den yrkesteoretiska undervisningen förläggs till en kommunal yrkesskola, bör överstyrelsen för yrkesutbildning såsom hittills ha rätt att medge statsbidrag. Jag har ingenting att invända mot att man därvid tillämpar det av de sakkunniga föreslagna systemet med ett avrundat bidragsbelopp per avdelning, huvudsakligen avseende lärarlönen. Jag föreslår, att statsbidrag till enskilda företagsskolor, som anordnar såväl praktisk som yrkesteoretisk undervisning, efter Kungl. Maj:ts bestämmande i varje särskilt fall må utgå med högst 13 000 kronor per år och avdelning, under förutsättning att elevantalet i avdelningen uppgår till minst åtta. Om elevantalet understiger åtta, skall bidraget utgå med det antal åttondelar, vartill elevantalet uppgår. Denna reduktionsregel tillämpas för närvarande vid inbyggda verkstadsskolor. Om företaget anordnar endast praktisk utbildning under det att den yrkesteoretiska undervisningen förläggs till en kommunal yrkesskola, bör statsbidrag utgå med 11 500 kronor per år och avdelning. Nyss angivna villkor beträffande elevantal och regel för reduktion av bidragsbeloppet bör gälla även i detta fall.

Till driften av riksskolor har yrkesutbildningssakkunniga föreslagit statsbidrag med 80 procent av de godkända kostnaderna. Jag anser det ej möjligt eller lämpligt att föreslå en generellt verkande regel, innebärande ett så kraftigt bidrag till en grupp av skolor, beträffande vilka erfarenheten hittills är så begränsad. Det bör enligt min mening liksom hittills ankomma på Kungl. Maj:t att efter riksdagens hörande i varje särskilt fall besluta om statsbidrag till riksskolor. För nästa budgetår, beträffande vilket någon särskild undersökning av de nuvarande riksskolornas ekonomi med utgångspunkt i de av mig nu föreslagna nya statsbidragsgrunderna ej kunnat verkställas, torde Kungl. Maj:t få meddela erforderliga beslut om jämkningar i hittills tillämpade grunder.

Statsbidrag till driften av deltidskurser vid såväl kommunala som enskilda yrkesskolor utgår nu med dels ett visst belopp per timme till lärarlöner, dels i regel 50 procent av kostnaderna för underhåll och förbrukning samt nyanskaffning av undervisningsmateriel. Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit, att dessa båda skilda bidrag skall sammanslås till ett samlat bidrag per undervisningstimme. Jag finner förslaget lämpligt och ägnat att medföra en önskvärd förenkling. I likhet med de sakkunniga

föreslår jag, att statsbidrag till deltidskurser vid centrala, kommunala och enskilda yrkesskolor under överstyrelsens för yrkesutbildning inseende skall utgå med i regel 8 kronor per undervisningstimme. Överstyrelsen bör dock erhålla rätt att efter noggrann prövning medge statsbidrag med högst 12 kronor per undervisningstimme till sådana kurser, som medför särskilt dryga kostnader. Sistnämnda slag av kurser kan vara antingen mera kvalificerade teoretiska kurser, som kräver lärare med adjunktskompetens eller högre kompetens, eller kurser, som medför speciellt höga materiellkostnader, t. ex. svetskurser, samt behörighetskurser för elektriska installatörer. I likhet med överstyrelsen för yrkesutbildning anser jag, att någon prövning för eventuellt utbetalande av lägre statsbidrag icke skall behöva komma ifråga. Jag är ej beredd att tillstyrka överstyrelsens förslag, att det högre bidraget under alla förhållanden skall utgå till landstingens ambulerande kursverksamhet. Tills vidare anser jag det lämpligare med transportbidrag efter de grunder som medgivits i kungl. brev den 21 maj 1954, alltså med i regel 50 procent av kostnaderna.

Med någon avvikelse från de sakkunnigas förslag föreslår jag, att statsbidrag till föreläsningar vid centrala och lokala yrkesskolor skall utgå med 75 procent av de verkliga kostnaderna, dock högst 25 kronor per föreläsning, då föreläsaren ej uppbär rese- eller traktamentsersättning, och högst 50 kronor per föreläsning, då rese- och traktamentsersättning utgår. Som jag redan framhållit, anser jag, att föreläsningar i regel bör anordnas endast i påbyggnads- och fortsättningskurser. Föreläsningar i nybörjarkurser bör således förekomma endast i undantagsfall. Fristående föreläsningar skall kunna anordnas på samma sätt som nu sker.

För studiehjälpen föreslår jag oförändrade statsbidragsgrunder.

Utbildningen av egentliga hantverkare bör i så stor utsträckning som är möjligt ske i hantverksföretagen. Det är emellertid förenat med betydande kostnader för de i allmänhet små företagen inom hantverket att åta sig att utbilda en lärling. Det är också för närvarande mycket svårt att finna lärlingsplatser hos lämpliga hantverksmästare, trots att staten beviljar statsbidrag till hantverksmästare, som utbildar lärlingar. Statsbidraget per lärling uppgår sedan 1948 till 900 kronor för en minst treårig utbildningstid. Under innevarande budgetår kan 375 bidragsrum beviljas. En av anledningarna till svårigheterna att placera lärlingar för utbildning hos hantverksmästare är med all säkerhet, att de nu utgående bidragen icke anses motsvara de kostnader, som utbildningen medför för mästaren.

Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit, att statsbidraget till hantverksmästare, som utbildar lärlingar, skall höjas till 2 500 kronor per lärling för en minst treårig utbildningstid. De sakkunniga har vidare föreslagit, att antalet bidragsrum skall höjas till 1 000 per år. Som ett villkor för bidraget

skall enligt de sakkunniga gälla, att mästaren medger lärlingen ledighet med bibehållen lärlingslön ett visst antal dagar eller timmar. Överstyrelsen för yrkesutbildning synes mig på ett övertygande sätt ha visat på svårigheterna att för närvarande upprätthålla ett sådant villkor. I likhet med överstyrelsen är jag förvissad om att man inom ansvariga hantverksskretsar kommer att fortsätta arbetet på att utarbeta tillfredsställande läroplaner, som bygger på ett samspel mellan praktik och yrkesteori. Därigenom kommer de sakkunnigas syfte att uppnås, utan att statsmakterna går in på frågor, som helst bör lösas genom avtal mellan parterna. Jag avstyrker därför förslaget beträffande det särskilda villkoret. En del av det bidragsbelopp, som de sakkunniga föreslagit, har avsetts skola täcka mästarens utgifter för lön åt lärlingen under ledighet för yrkesteoretisk undervisning. I och med att detta villkor för bidraget bortfaller, finns icke längre anledning att inräkna en sådan kompensation i bidragssumman. Mot bakgrunden av vad jag nu anfört föreslår jag, att statsbidrag till hantverksmästare, som åtar sig att utbilda lärlingar, skall utgå med 1 500 kronor per lärling för en minst treårig utbildningstid. Bidraget bör utbetalas med 800 kronor efter det första utbildningsåret, 400 kronor efter det andra året och 300 kronor efter utbildningstidens slut. I likhet med yrkesutbildningssakkunniga anser jag, att antalet bidragsrum bör ökas. Jag är emellertid icke beredd att omedelbart öka antalet så mycket, som de sakkunniga föreslagit, utan vill hellre avvakta och se, vilken efterfrågan bidragen kommer att röna efter en höjning av beloppet. Jag föreslår, att antalet bidragsrum för nästa budgetår ökas med 125 till sammanlagt 500. Höjningen av bidragssumman bör gälla endast de bidrag, som beviljas från och med nästa budgetår.

Yrkesutbildningssakkunniga har föreslagit, att studiebidrag efter samma grunder, som gäller för elever i fleråriga kurser vid yrkesskolor, skulle kunna utgå till lärling hos hantverksmästare utanför lärlingens hemort under det första utbildningsåret. Studiehjälp av statsmedel utgår för närvarande inte på något område till elever, som åtnjuter lön under utbildningstiden. Jag anser det därför icke möjligt att lägga fram ett dylikt förslag, vars konsekvenser på andra områden man nu svårigen kan överblicka.

Statsbidrag till utbildning av lärare för yrkesundervisningen bör i enlighet med de sakkunnigas förslag tills vidare utgå efter nu gällande grunder. Detta innebär bl. a., att utbildningskapaciteten blir direkt beroende av storleken av det reservationsanslag för ändamålet, som anvisas för varje budgetår. Jag tillstyrker för nästa budgetår det anslag, som överstyrelsen för yrkesutbildning begärt och som i runt tal överensstämmer med de sakkunnigas förslag.

Yrkésutbildningssakkunniga har slutligen föreslagit vissa förändringar ifråga om statsbidragen till investeringar i yrkesskolbyggnader, elevhem och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Den väsentliga nyheten är här, att statsbidrag föreslås utgå till undervisnings- och administrationslokaler inte endast vid centrala utan också vid lokala yrkesskolor. Jag har tidigare i detta avsnitt anmält, att jag icke kan tillstyrka några nya byggnadsbidrag. Samtliga nuvarande statliga investeringsbidrag bör tills vidare bibehållas oförändrade.

Vid anmälan i detta och de föregående kapitlen av yrkesutbildningssakkunnigas betänkande har jag i stort sett uttalat min anslutning till de sakkunnigas olika uttalanden och förslag. Sålunda har jag förordat en väsentlig utbyggnad av yrkesskolväsendet under de närmaste femton åren, så att antalet heltidsavdelningar kan beräknas uppgå till omkring 2 000 år 1970. Jag har vidare förordat, att staten skall ställa medel till förfogande så att statsbidragsmässigt möjliggöres, att utbyggnaden kan genomföras med fyra femtedelar under de tio första åren och med en femtedel under de fem återstående åren av femtonårsperioden.

I likhet med de sakkunniga har jag icke ansett mig böra föreslå yrkeskolplikt. Såväl inrättandet av yrkesskolor som tillströmningen till skolorna föreslås liksom hittills bero av det enskilda initiativet. Statsmakterna kan därför icke påverka utbyggnaden annat än genom det ekonomiska stöd, som ges åt verksamheten.

Jag har vidare föreslagit väsentligt förbättrade statsbidrag till yrkesutbildningen, innebärande bland annat, att staten skall svara för omkring 60 procent av driftkostnaderna vid yrkesskolorna samt dessutom för viss del av investeringarna. Jag har därjämte föreslagit, att yrkesskolorna med hänsyn till rekryteringsområde och statsbidragsgrunder skall uppdelas i lokala och centrala yrkesskolor samt riksskolor. Till de förstnämnda skall statsbidrag kunna beviljas av tillsynsmyndigheten, medan Kungl. Maj:t i varje särskilt fall bör besluta om bidrag till de båda sistnämnda slagen av skolor, i vissa fall efter riksdagens hörande. I några fall har jag tillstyrkt bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om statsbidragsgrunder. Vissa grupper av kurser utom de centrala verkstadsskolorna föreslås få statsbidrag efter de grunder, som avses komma att gälla för centrala yrkesskolor. Omfattningen av läsår och arbetsvecka bör enligt mitt förslag normaliseras, så att den mera än hittills ansluter sig till förhållandena vid de allmänbildande skolorna. Vissa nya kurstyper bör prövas. En regelbundet återkommande ettårig kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter föreslås förlagd till Göteborg.

Mina förslag i övrigt omfattar både frågor, om vilka riksdagen bör be-

sluta, och frågor, som inte kräver riksdagens ställningstagande. Detaljregleringen av de erforderliga bestämmelserna bör få ankomma på Kungl. Maj:t.

Under återopande av vad jag sålunda i skilda hänseenden anfört och föreslagit hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) godkänna av mig förordade riktlinjer och normer för *dels* yrkesutbildningens utbyggnad, *dels* yrkesskolans arbetsformer, *dels* samarbetet mellan yrkesskola och näringsliv och *dels* yrkesutbildningens ledning och administration;

b) godkänna av mig förordade ändrade grunder för statens bidrag till yrkesutbildningen;

c) bemyndiga Kungl. Maj:t att utfärda de av besluten under a) och b) föranledda författningsföreskrifterna och övriga erforderliga bestämmelser.

VII. Kostnadsberäkningar

(YS:s kap. 19)

1. Förslag och yttranden

A. Yrkesutbildningssakkunniga

Yrkesutbildningssakkunniga har beräknat statsverkets kostnader för utbyggnaden av yrkesskolväsendet på följande sätt.

Driftkostnader

Heltidskurser (efter full utbyggnad)

Industri—hantverk (1 000 avd. à 28 000 kronor)	28 000 000
Handel (400 avd. à 18 000 kronor)	7 200 000
Husligt arbete, inkl. lanthushåll (700 avd. à 13 000 kronor) ..	9 100 000
	<hr/> Summa 44 300 000

Huvudmännens och statsverkets sammanlagda totala kostnad för 2 100 heltidsavdelningar (lanthushållsskolorna inräknade) beräknas till 69 500 000 kronor. Statsverkets andel utgör således närmare 64 procent av totalkostnaden (YS s. 270).

Kostnaderna för en höjning av statsbidraget till den nuvarande heltidsundervisningen i enlighet med de sakkunnigas förslag beräknas till 12 175 000 kronor och kostnaderna för utbyggnaden till 21 125 000 kronor. Stipendier beräknas utgå efter oförändrade grunder. De sakkunniga sammanställer statsverkets sammanlagda nuvarande och beräknade kostnader (egentliga driftkostnader och stipendier) för heltidsundervisningen i följande tablå (YS s. 271).

Tablå utvisande årskostnaderna för statsverket för utbyggnaden av yrkesskolornas heltidsundervisning i jämförelse med de nuvarande (budgetåret 1952/53) kostnaderna för denna undervisning (avrundade siffror).

	Nuvarande kostnader 1 100 avdeln.	Kostnader med av de sakkunniga föreslaget statsbidrag	
		Nuvarande kapacitet 1 100 avdeln.	Föreslagen kapacitet 2 100 avdeln.
Egentliga driftkostnader ...	11 000 000 ¹	23 175 000	44 300 000
Stipendier	5 500 000	5 500 000	11 000 000
Summa	16 500 000	28 675 000	55 300 000

¹ I denna kostnad ingår såväl kommunala och enskilda yrkesskolor som centrala verkstadsskolor. För dessa skolor sammanslagna torde det genomsnittliga statsbidraget ligga något lägre än för vanliga kommunala yrkesskolor.

Deltidskurser

Antalet lärartimmar i kurser med deltidundervisning beräknas under läsåret 1952/53 ha uppgått till omkring 1 150 000. De sakkunniga anser sig icke kunna beräkna, hur stor ökningen av deltidundervisningen kan bli. De anger därför kostnadsökningen för statsverket vid en höjning av statsbidraget i enlighet med sakkunnigförslaget, men med oförändrad omfattning av undervisningen. Ökningen beräknas på följande sätt.

De sakkunniga antar, att av de 1 150 000 deltidstimmarna under budgetåret 1952/53 ungefär en fjärdedel eller 300 000 timmar efter en bidragshöjning skulle få statsbidrag med 12 kronor och resten eller 850 000 timmar med 8 kronor. Statsverkets kostnader för deltidundervisningen skulle således enligt förslaget bli $(12 \times 300\,000 + 8 \times 850\,000 =)$ 10 400 000 kronor.

Med oförändrad omfattning av deltidundervisningen medför förslaget således en kostnadsökning för statsverket av knappt 3 miljoner kronor från 7 500 000 kronor till 10 400 000 kronor (YS s. 272).

Investeringar

Statsverkets sammanlagda kostnader under femtonårsperioden beräknas för undervisnings- och administrationslokaler till 100 000 000 kronor och för elevhem till 13 000 000 kronor. Bakom dessa siffror ligger följande beräkningar.

För de 500 nya heltidsavdelningarna inom industri och hantverk kan man, såsom framgår av bilaga 5 a till betänkandet (YS s. 399), räkna med en genomsnittlig investeringskostnad av 300 000 kronor per avdelning eller sammanlagt 150 000 000 kronor. Om flera avdelningar av samma slag inrättas samtidigt inom en och samma skola, minskar kostnaden per avdel-

ning något. De sakkunniga har dock utgått från kostnaden per fristående avdelning. Denna kostnad omfattar såväl lokaler som inredning, inventarier och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. De egentliga byggnadskostnaderna utgör i runt tal fem sjättedelar, under det att inredning och undervisningsmateriel drar en sjättedel av kostnaderna (YS s. 273).

För handel har de sakkunniga räknat med sammanlagt 125 nya heltidsavdelningar, varav 45 avdelningar à 80 000 kronor och 80 à 154 000 kronor, d. v. s. sammanlagt cirka 16 000 000 kronor. Av dessa kostnader utgör drygt två tredjedelar byggnadskostnader och en knapp tredjedel kostnader för inredning och undervisningsmateriel (YS s. 274).

För husligt arbete har de sakkunniga räknat med sammanlagt 185 dubbelavdelningar,¹ varav 75 avdelningar à 340 000 kronor, 50 avdelningar à 366 000 kronor, 25 avdelningar à 420 000 kronor och 35 avdelningar à 441 000 kronor eller sammanlagt cirka 70 000 000 kronor. Av denna kostnad utgör nio tiondelar byggnads- och en tiondel inrednings- och materielkostnader (YS s. 274).

De totala kostnaderna för byggnader och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel samt det beräknade statsbidraget härtill framgår av följande sammanställning. Statsbidraget har beräknats med 40 procent på byggnadskostnader och 75 procent på undervisningsmateriel. Även inventarier ingår i den post, som avser undervisningsmateriel. Statsbidraget på inventarier torde böra beräknas efter samma grunder som för byggnader. Svårigheten att skilja ut inventarierna gör, att statsbidraget enligt tabblån blir något för högt. Inventarierna utgör emellertid en mycket liten del i jämförelse med undervisningsmaterialet, och felet torde ha eliminerats genom avrundningen nedåt av slutsumman (YS s. 274).

Totalkostnad kronor		Därav	Statsbidrag kronor
1. industri och hantverk	150 000 000	byggnader	$125\,000\,000 \times 40\% = 50\,000\,000$
		materiel	$25\,000\,000 \times 75\% = 18\,750\,000$
2. handel	16 000 000	byggnader	$10\,800\,000 \times 40\% = 4\,320\,000$
		materiel	$5\,200\,000 \times 75\% = 3\,900\,000$
3. husligt arbete	70 000 000	byggnader	$63\,000\,000 \times 40\% = 25\,200\,000$
		materiel	$7\,000\,000 \times 75\% = 5\,250\,000$
Summa 236 000 000			Summa 107 420 000

Summan för statsbidraget avrundas till 100 000 000 kronor.

De sakkunniga har räknat med att ungefär 200 av de nyinrättade avdelningarna skall förläggas till centrala yrkesskolor eller riksskolor. Dessa skolor bör utrustas med elevhem. Den genomsnittliga kostnaden för inrät-

¹) Med hänsyn till elevernas uppdelning och sysselsättning har dessa kurser kostnadsberäknats för två avdelningar vardera (jfr YS bilaga 5 a).

tandet av sådana elevhem har beräknats till cirka 13 000 kronor per elev och statsbidraget enligt förslaget till 6 500 kronor per elevplats. 2 000 av de ungefär 3 000 tillkommande eleverna i centrala yrkesskolor antas behöva bo i elevhem. Totalkostnaden för de behövliga elevhemmen blir då $2\,000 \times 13\,000 = 26\,000\,000$ kronor och statsbidraget således hälften därav eller 13 miljoner kronor (YS s. 275).

Övriga kostnader

Läringsbidrag till hantverksmästare

1 000 läringsbidrag à 2 500 = 2 500 000 kronor mot för närvarande 337 500 kronor.

Kostnaderna för studiebidrag till läringar hos hantverksmästare upptas inte som en särskild post men anges till cirka 200 000 kronor.

Yrkespedagogisk reformverksamhet

Till yrkespedagogisk reformverksamhet beräknar de sakkunniga 125 000 kronor mot för närvarande 50 000 kronor.

Läroutbildning

Till läroutbildning beräknar de sakkunniga 540 000 kronor mot för närvarande 360 000 kronor.

Den sammanlagda årliga ökningen av statens olika anslag till driften och till inrättande av yrkesskolor blir enligt de sakkunnigas huvudalternativ (se YS s. 131) följande.

Under första året (1955/56) blir ökningen för heltidsundervisningen:

Driftkostnader,

till följd av nya bidragsgrunder	12 175 000	
till följd av verksamhetens utbyggnad	1 685 000	13 860 000
Investeringar (medelsbehovet för byggnader m. m. har av de sakkunniga beräknats bli starkt begränsat under året, varför det upptagits med endast)	2 000 000	
Summa för heltidsundervisningen	15 860 000	
Härtill kommer för deltidundervisningen (s. 277)	3 000 000	
Hela kostnadsökningen under ifrågavarande anslagsposter budgetåret 1955/56	18 860 000	

varav driftkostnader 16 860 000 och investeringar 2 000 000 kronor.

Förutsatt att byggnadsverksamheten utvecklas likformigt med undervisningens utökning, stiger anslagsbehovet för driftkostnader vart och ett av de följande nio åren med 1 685 000 kronor i förhållande till det närmast föregående året (jfr tablån YS s. 276, som dock även innefattar studiebi-

drag och stipendier) och för vart och ett av de närmaste fem åren därefter med 845 000 kronor; anslagsbehovet för investeringar ökar andra året med 7 650 000 kronor och blir därefter till och med tionde året konstant, eller 9 650 000 kronor mer än anslaget för budgetåret 1954/55 (2 600 000), för att under 11—15 året utgöra 4 825 000 kronor mer än anslaget för 1954/55.

Anslaget till studiebidrag och stipendier (YS s. 271) behöver årligen uppräknas, de tio första åren med 440 000 kronor och de därefter följande fem åren med 220 000 kronor.

Till lärlingsbidrag åt hantverksmästare beräknas (YS s. 273) 2 500 000 kronor per år mot för närvarande 337 500 kronor, ökning således 2 162 500 kronor. Med hänsyn till utbetalningsgrunderna (YS s. 259) torde det enligt de sakkunniga räcka med att för 1955/56 räkna upp anslaget med 1 090 000 kronor. Ur anslaget borde då även kunna bestridas studiebidrag till lärlingar, som utbildas utom hemorten (YS s. 261).

Till lärarutbildning m. m. (YS s. 220) beräknar de sakkunniga — utöver nuvarande anslag — ett belopp av 255 000 kronor, som bör fördelas med 180 000 kronor på anslaget till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen och 75 000 kronor på anslaget till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Yrkespedagogisk reformverksamhet.

Beträffande övriga kostnadsökningar, exempelvis på grund av föreslagen utökning av överstyrelsens för yrkesutbildning personal, har de sakkunniga ej ansett sig böra utföra några beräkningar.

B. Remissyttranden

Endast *överstyrelsen för yrkesutbildning* och *byggnadsstyrelsen* har yttrat sig över de sakkunnigas kostnadsberäkningar.

Överstyrelsen för yrkesutbildning finner de sakkunnigas beräkningar av driftbidraget stämma tämligen väl med de siffror, som överstyrelsen på grundval av statsbidragsansökningarna och med tillämpning av de föreslagna bidragsgrunderna kommer fram till för budgetåret 1954/55. Möjligen ligger de sakkunnigas beräkningar något litet i underkant.

Till investeringar har överstyrelsen för budgetåret 1955/56 äskat sammanlagt 7 700 000 kronor, vilket är avsevärt mer än det av de sakkunniga beräknade beloppet (sammanlagt 4 600 000 kronor). Även anslaget till studiebidrag och stipendier bör enligt överstyrelsen vara något högre än de sakkunniga beräknat. Däremot äskar överstyrelsen till utbildning av lärare ett något lägre belopp än de sakkunniga.

Övriga av de sakkunniga gjorda kostnadsberäkningar föranleder inga erinringar från överstyrelsens sida.

Byggnadsstyrelsen yttrar sig endast om kostnadsberäkningarna beträffande yrkesskolbyggnader. Styrelsen finner beräkningarna tekniskt mindre väl grundade. Det procentuella tillägget för murar, bjälklag, förbindelseleder m. m. borde vara större än de sakkunniga angivit. Likaså finner sty-

relsen de angivna kubikmeterkostnaderna väl låga i jämförelse med kostnaderna för hittills uppförda anläggningar av ifrågavarande slag. De alltmär industrialiserade byggnadsmetoderna kan emellertid komma att medföra en sänkning av arbetskostnaderna.

2. Departementschefen

De ändrade statsbidragsgrunder för yrkesutbildningen, som jag i det föregående föreslagit, avviker på vissa punkter från de sakkunnigas förslag. Verksamheten vid yrkesskolorna har också under de senaste åren utvecklats snabbare än de sakkunniga beräknat. Mot bakgrunden av mina egna förslag och med ledning av uppgifter från överstyrelsen för yrkesutbildning om yrkesskolornas nuvarande omfattning har jag beräknat statens kostnader för den föreslagna reformen av yrkesutbildningen, d. v. s. dels höjningen av statsbidragen och dels utbyggnaden av utbildningen. Jag har i detta sammanhang begränsat mig till de poster, som gäller den yrkesutbildande verksamheten i yrkesskolorna och i näringslivet. Till kostnaderna för den centrala ledningen av yrkesutbildningen återkommer jag i samband med mina anslagsäskanden för nästa budgetår. Jag börjar med de poster, som framför allt berörs av de föreslagna nya statsbidragsgrunderna.

Till driften av c e n t r a l a y r k e s s k o l o r beräknar jag med nuvarande omfattning

a) centrala verkstadsskolor och sjömanssskolor (250 avd.)	7 000 000
b) tekniska skolor (66 avd.)	1 518 000
	<hr/>
	8 518 000
Utbyggnad (225 avd.)	5 725 000
	<hr/>
	Summa 14 243 000

Till driften av h e l t i d s k u r s e r vid l o k a l a y r k e s s k o l o r beräknar jag med nuvarande omfattning

a) industri—hantverk (390 avd.)	8 580 000
b) handel samt enskilda tekniska kurser (245 avd.)	4 410 000
c) husligt arbete (225 avd.)	3 375 000
	<hr/>
	16 365 000
Utbyggnad (625 avd.)	10 875 000
	<hr/>
	Summa 27 240 000

Till driften av d e l t i d s k u r s e r vid l o k a l a y r k e s s k o l o r beräknar jag med nuvarande omfattning, vilken utgör ungefär 1 380 000 timmar

a) 345 000 timmar à 12 kronor	4 140 000
b) 1 035 000 timmar à 8 kronor	8 280 000
	<hr/>
	Summa 12 420 000

Driftbidrag

	Nuvarande kostnader	Departementschefens förslag					
		ökning i anl. av ändr. grunder	ökning i anl. av utbyggnaden	total ökning	ökning 1955/56	kostnad 1955/56	kostnad 1969/70
	1	2	3	4	5	6	7
1) Centrala yrkesskolor							
a) centr. verkst. sk. m. m.	5 814 000	1 186 000	5 725 000	6 911 000	3 186 000	9 000 000	14 243 000
b) tekniska skolor ¹ ¹	. ¹	—	. ¹	. ¹		
2) Lokala yrkesskolor							
a) heltidskurser ¹	7 800 000	11 083 000	10 875 000	21 958 000	10 580 000	29 800 000	39 660 000
b) deltidskurser	9 000 000	3 420 000	—	3 420 000	3 420 000		
3) Studiehjälp	6 500 000	—	4 500 000	4 500 000	500 000	7 000 000	11 000 000
4) Lärlingsbidrag	310 000	265 000	190 000	455 000	40 000	350 000	765 000
5) Läroutbildning	380 000	—	152 000	152 000	152 000	532 000	532 000
6) Yrkesped. reformv.	50 000	—	50 000	50 000	50 000	100 000	100 000
7) Terapeutkurs	51 000	—	6 000	6 000	6 000	57 000	57 000
Summa	29 905 000	15 954 000	21 498 000	37 452 000	17 934 000	46 839 000	66 357 000
	-1 000 000						
	28 905 000						

¹ För innevarande budgetår ingår anslaget till tekniska skolor i anslaget till kommunala yrkesskolor.

² Härifrån avgår 1 000 000 kronor, som beräknas utgå i bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel.

Höjningen av lärlingsbidraget till hantverksmästare slår först småningom igenom i anslagsbehovet. Om man antar, att antalet bidrag från och med nästa budgetår under minst tre år framåt blir oförändrat 500, kommer kostnaden efter tre år att uppgå till $500 \times 1\,500$, dvs. 750 000 kronor per år plus vissa kostnader för lärlingsombud, förslagsvis 15 000 kronor, eller sammanlagt 765 000 kronor per år.

För den ettåriga utbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter har överstyrelsen för yrkesutbildning i sitt förslag beräknat en årlig kostnad av 70 000 kronor, varav 57 000 kronor egentliga driftkostnader och 13 000 kronor studiehjälp. Sedan överstyrelsens förslag i denna fråga framlades har ingenting framkommit, som ger anledning till omräkning av kostnaderna.

Av tabblån med rubriken Driftbidrag framgår dels de nuvarande (budgetåret 1954/55) kostnaderna för statsverket för yrkesutbildningen, dels de beräknade kostnaderna budgetåret 1955/56 samt efter full utbyggnad av yrkesskolväsendet i enlighet med de sakkunnigas förslag (budget-

Investeringsbidrag

Ändamål	Nuvarande kostnader	Departementschefens förslag			
		ökning 1955/56	Total ökning	Kostnad 1955/56	Total kostnad intill 1970
Centrala yrkesskolor:					
1. skolbyggnader }	2 700 000	4 000 000	30 700 000	6 700 000	33 400 000
2. materiel }					
3. elevhem (ingår i p. 1)	(ingår i p. 1)	(ingår i p. 1)	13 000 000	(ingår i p. 1)	13 000 000
Lokala yrkesskolor:					
materiel 1 000 000 ¹	1 000 000 ¹	—	9 800 000	1 000 000	10 800 000
Summa	3 700 000	4 000 000	53 500 000	7 700 000	57 200 000

¹ belastar under innevarande budgetår driftkostnadsanslaget.

året 1969/70). I tablån redovisas kostnaderna för driften av centrala och lokala yrkesskolor, för studiehjälp, lärlingsbidrag till hantverksmästare, lärarutbildning, yrkespedagogisk reformverksamhet samt för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter. Utbyggnaden har beräknats ske i snabbare takt de tio första åren och långsammare de fem sista åren av den föreslagna utbyggnadsperioden om femton år. Den årliga kostnadsökningen med anledning av heltidsundervisningens utbyggnad blir då under de tio första åren omkring 1 330 000 kronor och under de fem följande åren omkring 665 000 kronor. De sakkunniga har beräknat de årliga kostnaderna för heltidsundervisningen efter full utbyggnad till 44 300 000 kronor. Motsvarande siffra enligt mina beräkningar blir 41 500 000 kronor. Kostnadsskillnaden beror dels på att de sakkunniga räknat in lanthushållsskolorna i antalet heltidskurser för huslig undervisning, dels på de olika bidragsgrunderna. Kostnaderna för deltidskurser har av de sakkunniga beräknats till 10 400 000 kronor, medan motsvarande belopp enligt mina beräkningar blir 12 400 000 kronor. I detta fall beror kostnadsskillnaden på att antalet deltidskurser ökat, sedan de sakkunniga utförde sina beräkningar.

Till investeringar utgår nu bidrag *dels* till inrättande av centrala verkstadsskolor och sjömansskolor från särskilda anslag för ändamålet, *dels* till första uppsättningen stadigvarande materiel från driftkostnadsanslagen till kommunala och enskilda yrkesskolor. Det senare bidraget har av överstyrelsen för yrkesutbildning beräknats till omkring en miljon kronor med nuvarande omfattning av verksamheten vid ifrågavarande slag av skolor.

Mina beräkningar av de behövliga investeringsbidragen till utbyggnaden av yrkesskolväsendet omfattar dels bidrag till skolbyggnader, första upp-

sättningen stadigvarande materiel samt elevhem vid centrala yrkesskolor, dels bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid lokala yrkesskolor. Det totala investeringsbidraget från och med nästa budgetår till och med budgetåret 1969/70 kommer enligt mina beräkningar att uppgå till 57,2 miljoner kronor, varav 33,4 miljoner kronor till skolbyggnader och första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid centrala yrkesskolor, 13 miljoner kronor till elevhem vid centrala yrkesskolor och 10,8 miljoner kronor till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid lokala yrkesskolor. Det förstnämnda beloppet — skolbyggnader och materiel vid centrala yrkesskolor — kan beräknas fördela sig med 23,5 miljoner kronor till byggnader och 9,9 miljoner kronor till materiel.

De nuvarande kostnaderna för statliga investeringar vid yrkesskolor samt beräknad kostnadsökning och totalkostnad för detta ändamål med anledning av yrkesskolornas utbyggnad framgår av tablan med rubriken *Investeringsbidrag*. Den totala kostnaden blir enligt mina beräkningar omkring 56 miljoner kronor mindre än enligt de sakkunniga. Skillnaden beror dels på att jag utgått från andra procentsatser för bidragen till centrala yrkesskolor samt till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid lokala yrkesskolor, dels på att jag inte räknat med något bidrag till byggnader vid lokala yrkesskolor, dels slutligen på att den återstående utbyggnaden är något lägre än de sakkunniga beräknat.

VIII. Anslagsberäkningar för budgetåret 1955/56

1. Förslagsanslaget till Överstyrelsen för yrkesutbildning:

Avlöningar

	Anslag	Nettoutgift
1953/54	1 207 000	1 177 657
1954/55 (statsliggaren s. 719)	1 232 000	
1955/56 (förslag)	1 348 000	

Överstyrelsen för yrkesutbildning hemställer i sina petita, att anslaget för nästa budgetår höjes med 170 500 kronor till 1 402 500 kronor. Höjningen betingas, förutom av automatiska utgiftsökningar å i runt tal 16 200 kronor, av följande förslag föranledda av ökade arbetsuppgifter av såväl administrativ som pedagogisk art:

- 1) uppflyttning av ämbetsverkets chef från överdirektör i Cp 17 till generaldirektör i Cp 19,
- 2) uppflyttning av en förste byråingenjörstjänst från Ca 27 till Ca 29

(ärenden angående undervisningsmateriel vid skolor för industri och hantverk, andra byrån),

3) uppflyttning och ordinariesättning av en förste byråingenjörstjänst från Ce 27 till Ca 29 (lärarutbildningsverksamhet och yrkespedagogisk reformverksamhet, femte byrån),

4) ordinariesättning av en förste byråingenjörstjänst i Ce 27 (central upphandling av undervisningsmateriel),

5) en ny förste byråsekreterartjänst i Ca 27 (statsbidrags- och lönefrågor, första byrån),

6) en ny konsulenttjänst i Ce 27 i stället för konsulentarvode å 3 100 kronor (hemslöjdsundervisningen, fjärde byrån),

7) förändring av tre amanuens tjänster till byråsekreterartjänster i Ca 25,

8) en ny byråingenjörstjänst i Ce 25 (undervisningsplaner, andra byrån),

9) en ny konsulenttjänst i Ce 25 (sömnadsundervisningen, fjärde byrån),

10) två nya amanuens tjänster i den reglerade befordringsgången,

11) en ny assistenttjänst i Ce 23 (undervisningsplaner och lärarbehörighet för handel, tredje byrån),

12) en ny expeditionsvaktjänst i Ce 10,

13) uppflyttning av en expeditionsvaktjänst från Ca 10 till Ca 11,

14) tre nya skrivbiträdestjänster i den reglerade befordringsgången.

Vidare har överstyrelsen i remissyttrande över yrkesutbildningssakkunnigas förslag hemställt om inrättande av en förste konsulenttjänst i Ce 29 (förlagsverksamhet m. m., femte byrån). Slutligen har såväl överstyrelsen för yrkesutbildning som skolöverstyrelsen i sina remissyttranden föreslagit inrättande av en för de båda ämbetsverken gemensam tjänst, som skulle placeras i överstyrelsen för yrkesutbildning och avse samarbetsfrågor rörande 9 y och annan förberedande yrkesutbildning i den allmänbildande skolan.

Statskontoret anser, att det under p. 1 framställda yrkandet bör behandlas i ett större sammanhang. Övriga av överstyrelsen framställda förslag avstyrkes med undantag av förslaget om ordinariesättning av en förste byråingenjörstjänst i Ce 27 (p. 4).

Statens lönenämnd finner sig icke kunna förorda bifall till förslagen under p. 1, 2, 3 och 13. Mot den föreslagna lönegradsplaceringen av den under p. 5 upptagna förste byråsekreterartjänsten har lönenämnden ej riktat någon erinran. Övriga av överstyrelsen framställda förslag har icke föranlett uttalanden från lönenämndens sida.

Departementschefen. Såsom jag redan i det föregående framhållit, anser jag det nödvändigt, att från och med nästa budgetår vissa förstärkningar göres beträffande överstyrelsens personella resurser.

Av skäl, som jag redovisat i samband med frågan om yrkesutbildningens centrala ledning, finner jag mig således böra tillstyrka de personalförstärk-

ningar, som överstyrelsen begärt under p. 5, 8 och 11. Jag föreslår alltså, att följande nya tjänster inrättas, nämligen en förste byråsekreterartjänst i Ca 27 för administrativa ärenden (första byrån), en byråingenjörstjänst i Ce 25 för arbetet med undervisningsplaner (andra byrån) samt en assistenttjänst i Ce 23 för arbetet med undervisningsplaner och lärarbehörighet för handel (tredje byrån). Vidare anser jag mig böra biträda förslaget om inrättande av en konsulenttjänst i Ce 29 för förlagsverksamhet m. m. (femte byrån). Tjänsten är, som jag i det föregående anført, nödvändig för att överstyrelsen skall kunna påtaga sig arbetet med inventering och — i vissa fall — utarbetande av läroböcker för yrkesundervisningen. För samarbetet mellan skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning i frågor, som rör den förberedande yrkesutbildningen inom den allmänbildande skolan, tillstyrker jag, i anslutning till vad jag tidigare i denna fråga framhållit, inrättande av en förste byråsekreterartjänst i Ce 29, knuten till överstyrelsens för yrkesutbildning första byrå. Innehavaren av tjänsten avses skola tjänstgöra i båda överstyrelserna och bör bl. a. vara sekreterare i samarbetsnämnden mellan skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen.

Överstyrelsens under p. 14 framställda förslag anser jag mig böra såtillvida biträda, att jag beräknar medel för anställande av ytterligare ett kontorsbiträde i reglerad befordringsgång.

Jag ansluter mig vidare till överstyrelsens förslag om ordinariesättning av den under p. 4 upptagna förste byråingenjörstjänsten i Ce 27.

Mot bakgrunden av vad jag i det föregående förordat angående utredning om yrkesutbildningens centrala ledning finner jag mig i övrigt icke böra nu räkna med andra ändringar beträffande ifrågavarande anslag än sådana, som föranledes av automatiska utgiftsförändringar.

I enlighet med av överstyrelsen i samband med beräkningen av de automatiska utgiftsökningarna framlagt förslag torde i anslutning till den reglerade befordringsgången för biträdespersonal fem kontorsbiträdestjänster i Ce 8 böra ordinariesättas i samma lönegrad.

Jag beräknar hela avlöningsanslaget för nästa budgetår till 1 348 000 kronor, vilket innebär en höjning med 116 000 kronor. Fördelningen på olika poster framgår av avlöningsstaten i efterföljande hemställan. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att

a) bemyndiga Kungl. Maj:t att, med tillämpning tills vidare från och med budgetåret 1955/56, vidtaga de ändringar i personalförteckningen för överstyrelsen för yrkesutbildning, som föranledes av vad jag i det föregående förordat;

b) godkänna följande avlöningsstat för överstyrelsen för yrkesutbildning, att tillämpas tills vidare från och med budgetåret 1955/56:

A v l ö n i n g s s t a t

1. Avlöningar till ordinarie tjänstemän, <i>förslagsvis</i>	551 000
2. Arvoden och särskilda ersättningar, bestämda av Kungl. Maj:t, <i>förslagsvis</i>	7 000
3. Arvoden och särskilda ersättningar till inspektörer och sakkunniga biträden m. m., <i>förslagsvis</i>	37 200
4. Avlöningar till övrig icke-ordinarie personal, <i>förslagsvis</i>	580 000
5. Rörligt tillägg, <i>förslagsvis</i>	172 800
<hr/> Summa kronor 1 348 000	

c) till *Överstyrelsen för yrkesutbildning*: Avlöningar för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 1 348 000 kronor.

2. Förslagsanslaget till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader

	Anslag	Nettoutgift
1953/54	144 500	147 456
1954/55 (statsliggaren s. 721)	148 500	
1955/56 (förslag)	173 500	

Överstyrelsen för yrkesutbildning föreslår, att anslaget för nästa budgetår höjes med 46 000 kronor. Hela höjningen belöper på delposten till övriga expenser (nu 83 000) enligt följande sammanställning.

1. allmän höjning med hänsyn till belastningen 1953/54 ..	+ 10 000
2. möbler m. m. med anledning av föreslagen personalökning	+ 12 000
3. städning, skrivmateriel med anledning av föreslagen personalökning	+ 5 000
4. fortsatt medelsanvisning till nyanskaffning av skrivmaskiner, inventarier m. m. (maskiner 4 000, gardiner 6 000, inventarier i personalens lunchrum 500)	+ 10 500
5. personsökaranläggning	+ 8 500
	<hr/> + 46 000

Den under 1) begärda ökningen är av automatisk karaktär. I övrigt motiveras de föreslagna ökningarna dels, såsom av sammanställningen framgår, av begärda personalförstärkningar, dels av förslitningen på maskiner och inredning, bl. a. gardiner. Slutligen upprepar överstyrelsen sin tidigare hemställan om medel till en personsökaranläggning.

Statskontoret — som med hänsyn till sin inställning till överstyrelsens förslag under avlöningsanslaget avstyrker de höjningsyrkanden, som motiveras av personalökningar — tillstyrker endast en allmän höjning av anslagsmedlen till övriga expenser med 5 000 kronor.

Departementschefen. Med hänsyn till den ökning av överstyrelsens personella resurser, som jag tillstyrkt i det föregående, vill jag förorda en viss anslagstilldelning för de ändamål, som anges under p. 2—4 i förestående sammanställning. Jag tillstyrker således, att anslagsmedlen till övriga expenser uppräknas med 5 000 kronor för var och en av nämnda tre punkter. Härutöver tillstyrker jag med hänsyn till belastningen under föregående budgetår en allmän ökning av den ifrågavarande delposten med 10 000 kronor. Den begärda personsökaranläggningen anser jag mig där emot icke kunna räkna medel till. Då jag i övrigt icke ifrågasätter någon förändring beträffande förevarande anslag, torde detta för nästa budgetår alltså böra höjas med sammanlagt 25 000 kronor till 173 500 kronor. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader* för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 173 500 kronor.

3. Reservationsanslaget till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Yrkespedagogisk reformverksamhet

	Anslag	Nettoutgift
1953/54	50 000	46 443
1954/55 (statsliggaren s. 721)	50 000	
1955/56 (förslag)	100 000	

Som jag redan tidigare anført, har *yrkesutbildningssakkunniga* föreslagit en ökning med 75 000 kronor av anslaget till yrkespedagogisk reformverksamhet. Ökningen föreslås fördelad med 50 000 kronor till framställning av läroböcker o. dyl. (YS s. 215 f.) och 25 000 kronor till utarbetande av handledningar för yrkesundervisningen m. m. (YS s. 216 f.).

Departementschefen. Av skäl, som jag tidigare redovisat, tillstyrker jag en viss uppräknings av förevarande reservationsanslag. Jag anser dock, att höjningen bör begränsas till 50 000 kronor. För det kommande budgetåret beräknar jag således allt som allt 100 000 kronor till yrkespedagogisk reformverksamhet. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Överstyrelsen för yrkesutbildning: Yrkespedagogisk reformverksamhet* för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 100 000 kronor.

4. Förslagsanslag till Bidrag till driften av centrala yrkesskolor

Under detta anslag föreslås sammanförda de tidigare anslagen till Bidrag till driften av centrala verkstadsskolor, Bidrag till driften av flygmekanikerskolan i Mölndal och Bidrag till driften av sjömansskolor. I enlighet med vad jag i det föregående under kap. VI föreslagit bör dessutom från och med nästa budgetår under nu förevarande anslag beräknas bidrag även till de kommunala tekniska skolorna i Hässleholm, Katrineholm och Örn-sköldsvik. Bidrag till dessa skolor har tidigare utgått ur anslaget till Understöd åt kommunala yrkesskolor och även redovisningsmässigt förts in under nämnda anslag. Det är därför svårt att exakt angiva, hur stora anslagsbelopp, som sammanlagt utgått under det gångna budgetåret och beräknas utgå under innevarande budgetår till de ändamål, som nu föreslås bli tillgodosedda under ett gemensamt anslag till bidrag till driften av centrala yrkesskolor. Ett försök att uppskatta de ifrågavarande beloppen har dock gjorts inom ecklesiastikdepartementet med ledning av uppgifter från överstyrelsen för yrkesutbildning, och resultatet av detta försök har blivit följande:

budgetåret 1953/54	6 055 000
» 1954/55	6 300 000

För budgetåret 1955/56 har vid försöket med enahanda utgångspunkter beräknats ett medelsbehov under det nya anslaget av ungefär 9 000 000 kronor. Därvid har hänsyn tagits till de av mig i det föregående föreslagna ändrade statsbidragsgrunderna.

Överstyrelsen för yrkesutbildning bygger i sina anslagsäskanden för nästa budgetår på de nu gällande statsbidragsgrunderna och föreslår för de nämnda ändamålen anslag om sammanlagt ungefär 6 700 000 kronor.

Departementschefen. Jag utgår från att statsbidragsgrunderna för centrala yrkesskolor skall gälla centrala verkstadsskolor, sjömansskolor, kommunala tekniska skolor med heltidsundervisning samt flygmekanikerskolan i Mölndal. Jag har i statsverkspropositionen föreslagit, att driftbidragen till alla dessa skolor hädanefter skall bestridas från ett förslagsanslag, betecknat Bidrag till driften av centrala yrkesskolor. Från detta anslag bör även bestridas statsbidrag till centrala hantverkskurser, under förutsättning att kurserna anordnas av landsting eller primärkommun.

I anslutning till de beräkningar rörande det antagliga medelsbehovet under det nya anslaget, som utförts i ecklesiastikdepartementet, beräknar jag den erforderliga anslagssumman för nästa budgetår till 9 000 000 kronor. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till driften av centrala yrkesskolor* för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 9 000 000 kronor.

5. Förslagsanslag till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor

Under detta anslag föreslås sammanförda de tidigare anslagen till Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning och Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning. Från dessa anslag har dock undantagits de medel, som beräknats utgå såsom bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel. Anslagsändringen, som delvis aviserats redan i statsverkspropositionen, har blivit en naturlig följd av de ändrade statsbidragsgrunder, som jag under kap. VI föreslagit och som bland annat innebär, att särskilda bidrag icke längre skall utgå till komplettering, underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel. Tidigare har samma bidragsprocent gällt såväl för första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel som för komplettering, underhåll och förbrukning av undervisningsmateriel. Ett försök har i ecklesiastikdepartementet gjorts att beräkna, hur stort ett anslag till bidrag till driften av lokala yrkesskolor skulle ha behövt vara under budgetåren 1953/54 och 1954/55 och kan beräknas behöva bli under budgetåret 1955/56, om anslaget skulle omfatta de angivna anslagen med undantag av däri ingående belopp till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel samt till driften av de kommunala tekniska skolorna i Hässleholm, Katrineholm och Örnsköldsvik. Resultatet av försöket har blivit följande:

budgetåret 1953/54	14 200 000
» 1954/55	15 300 000
» 1955/56	29 800 000

För budgetåret 1955/56 har därvid hänsyn tagits också till de av mig föreslagna nya statsbidragsgrunderna.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har med utgångspunkt i nu gällande statsbidragsgrunder för nästa budgetår äskat sammanlagt 18 600 000 kronor som bidrag till driften av kommunala och enskilda yrkesskolor. De enskilda yrkesskolorna är i statsbidragshänseende uppdelade i två grupper, A och B. A-skolorna åtnjuter bidrag efter samma grunder som de kommunala yrkesskolorna. B-skolorna åtnjuter statsbidrag efter Kungl. Maj:ts prövning i varje särskilt fall med för varje skola fastställt maximibelopp. Utöver de bidrag, som enligt grunderna för bidrag till kommunala yrkesskolor tillkommer A-skolorna, utgår till vissa av dessa skolor särskilda tilläggsbidrag. Dessa skolor och tilläggsbidrag är för närvarande: Sveriges urmakareförbunds yrkesskola i Borensberg 12 000 kronor, Fredrika Bre-

mer-förbundets skola för kvinnlig yrkesutbildning 23 000 kronor, Bröderna Pahlmans handelsinstitut 25 000 kronor och Filip Holmqvists handelsinstitut 20 000 kronor. Överstyrelsen har hemställt om dylikt tilläggsbidrag till ytterligare två skolor, nämligen Kristinehamns praktiska skolas yrkesavdelningar med 5 000 kronor och Stockholms hemsysterskola med 10 000 kronor.

Departementschefen. Om Kungl. Maj:ts förslag till nya statsbidragsgrunder vinner riksdagens bifall, kommer statsbidraget till samtliga skolor, som nu åtnjuter bidrag efter de grunder, som gäller för kommunala yrkesskolor, att höjas. Däremot påverkas icke automatiskt bidragen till de enskilda B-skolorna. Det är emellertid naturligt och synnerligen rimligt, att den allmänna höjningen av statsbidragen till yrkesutbildningen också får återverkan för B-skolorna. Därest riksdagen ej riktar någon erinran här emot, torde därför Kungl. Maj:t få anses ha bemyndigande att besluta om en högst motsvarande höjning av bidragen till de enskilda B-skolorna.

Innan erfarenhet vunnits av hur de nya bidragsgrunderna kan komma att verka för de olika skolorna är det svårt att avgöra, om tilläggsbidrag i fortsättningen bör utgå till vissa enskilda skolor. Jag föreslår, att bemyndigandet för Kungl. Maj:t att bevilja tilläggsbidrag till fyra namngivna skolor får gälla tills vidare, i avvaktan på närmare erfarenhet av de nya statsbidragsgrundernas inverkan på skolornas ekonomi. Däremot kan jag icke tillstyrka, att Kungl. Maj:t nu inhämtar bemyndigande att bevilja tilläggsbidrag till några nya skolor.

Med anledning av vad jag sålunda anfört och med hänvisning till Kungl. Maj:ts förslag om nya statsbidragsgrunder och mina därpå byggande kostnadsberäkningar uppskattar jag medelsbehovet för nästa budgetår under nu förevarande anslag till 29 800 000 kronor. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till driften av lokala yrkesskolor* för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 29 800 000 kronor.

6. Förslagsanslag till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor

Under detta anslag föreslås sammanförda de tidigare anslagen till Bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor m. m. och Bidrag till inrättande av sjömansskolor samt dessutom den del av anslagen till Understöd åt kommunala anstalter för yrkesundervisning och Understöd åt enskilda anstalter för yrkesundervisning, som utgått såsom bidrag till första uppsätt-

ningen stadigvarande undervisningsmateriel. Det är svårt att exakt beräkna de sistnämnda beloppen. Därest de emellertid approximativt uppskattas till ungefär 1 000 000 kronor per år, har i statliga bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor anslagits 3 150 000 kronor för budgetåret 1953/54 och 3 700 000 kronor för budgetåret 1954/55.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har i sina anslagsäskanden för nästa budgetår hemställt om 5 000 000 kronor till bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor och om 1 700 000 kronor till bidrag till inrättande av sjömansskolor. Till stöd härför har överstyrelsen anfört i huvudsak följande.

Under budgetåret 1953/54 tilldelade Kungl. Maj:t statsbidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor med sammanlagt 7 260 000 kronor. En del av dessa tilldelade medel beräknas bli uttagna under innevarande budgetår, men huvudparten beräknas utgå under budgetåret 1955/56. Av det äskade beloppet till inrättande av sjömansskolor beräknas högst 1 240 000 kronor utgå till Göteborgs stad såsom bidrag — utöver redan beviljade 100 000 kronor — till ombyggnad av fyrmastade barken »Viking» samt till anskaffande av första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel, inventarier och inredning för barkens iordningställande som sjömansskola med undervisningslokaler och elevhem. Resten av anslagssumman beräknas utgå till Stockholms stad för byggnadsarbeten, första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel samt inventarier och inredning av sjömansskola. Överstyrelsen för yrkesutbildning har i underdånig framställning den 28 april 1954 hemställt dels om medgivande för Stockholms stad att inrätta en sjömansskola med högst tre utbildningslinjer, dels ock om statsbidrag med sammanlagt högst 555 700 kronor till inrättande av skolan. — Överstyrelsen har vidare aviserat vissa arbeten vid sjömansskolan i Hälsingborg men icke beräknat medel härtill för nästa budgetår.

Departementschefen. Med hänsyn till de ökande ungdomsårskillarna och den även av andra anledningar ökande efterfrågan på skolmässig yrkesutbildning är det angeläget, att de centrala verkstadsskolorna utbygges. Jag vill därför tillstyrka, att medel till bidrag till inrättande av centrala verkstadsskolor beräknas erforderliga för nästa budgetår i den omfattning överstyrelsen föreslagit eller med i runt tal 5 000 000 kronor. Vidare tillstyrker jag, att utöver tidigare beviljade 100 000 kronor högst 1 240 000 kronor får utgå under nästa budgetår för byggnadsarbeten m. m. vid sjömansskolan i Göteborg. Frågan om erkännande av en sjömansskola i Stockholm kommer att behandlas av Kungl. Maj:t i annat sammanhang. Jag beräknar, att statsbidrag till inrättande av skolan kommer att utgå redan under nästa budgetår. Slutligen beräknar jag, mycket approximativt, att bidrag till första uppsättningen stadigvarande undervisningsmateriel vid lokala yrkesskolor kommer att utgå med 1 000 000 kronor under budgetåret 1955/56.

På grund av vad jag sålunda anfört och tillstyrkt beräknar jag det för nästa budgetår erforderliga beloppet av nu förevarande förslagsanslag till

i runt tal 7 700 000 kronor. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor* för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 7 700 000 kronor.

7. Reservationsanslag till Kurs för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter

Anslag till utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter har hittills utgått från riksstatsens elfte huvudtitel. För innevarande budgetår utgör anslaget 72 500 kronor (statsliggaren s. 1044), varav 51 000 kronor till andra årskursen av den tvååriga utbildningskursen vid Slöjdföreningens skola i Göteborg och 21 500 kronor till en kompletteringskurs. Den omläggning av utbildningen, som Kungl. Maj:t i det föregående (se kap. III, avd. 3 C och 6) på mitt förslag tillstyrkt från och med hösten 1955, innebär bland annat, att medel till den ordinarie utbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter i fortsättningen skall anvisas under åttonde huvudtiteln.

Överstyrelsen för yrkesutbildning har i sina kostnadsberäkningar för en terapeututbildning av den omfattning och utformning, som Kungl. Maj:t nu tillstyrkt, angivit de årliga kostnaderna till 70 000 kronor, varav 13 000 kronor till stipendier.

Departementschefen. Mot överstyrelsens beräkningar av kostnaderna för nästa budgetår för den av Kungl. Maj:t tillstyrkta utbildningen av sysselsättnings- och arbetsterapeuter har jag icke funnit anledning till erinran. Kostnaderna för studiebidrag och stipendier åt eleverna, beräknade till 13 000 kronor för nästa budgetår, bör bestridas ur anslaget till Studiebidrag och stipendier åt elever vid yrkesskolor (se nästa anslagspunkt). De egentliga kurskostnaderna, 57 000 kronor, skall bestridas från förevarande reservationsanslag, vilket därför för nästa budgetår bör uppföras med nämnda belopp. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Kurs för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter* för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 57 000 kronor.

8. Förslagsanslag till Studiebidrag och stipendier åt elever vid yrkesskolor

	Anslag	Nettoutgift
1953/54	6 400 000	6 304 369
1954/55 (statsliggaren s. 737)	6 500 000	
1955/56 (förslag)	7 000 000	

Ur detta förslagsanslag — som för närvarande har rubriken Kommunala och enskilda anstalter för yrkesundervisning: Studiebidrag och stipendier åt elever — skall bestridas kostnaderna för studiebidrag och stipendier *dels* till elever vid centrala och lokala yrkesskolor enligt bestämmelserna i kungörelsen 1953: 532, *dels* till elever vid förberedande kurser vid vissa seminarier (kungörelsen 1953: 530, 5 kap.) och vid tandsköterskeskolor (kungl. brev den 25 september 1953).

Överstyrelsen för yrkesutbildning har med anledning av den starka ökningen av antalet elever i yrkesskolornas heltidskurser hemställt om höjning av anslaget för nästa budgetår med 500 000 kronor till 7 000 000 kronor.

Departementschefen. Jag biträder överstyrelsens förslag, att förevarande anslag med hänsyn till beräknad ökning av antalet studiehjälsberättigade elever för nästa budgetår höjes med 500 000 kronor till 7 000 000 kronor. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Studiebidrag och stipendier åt elever vid yrkesskolor* för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 7 000 000 kronor.

9. Reservationsanslaget till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen

	Anslag	Nettoutgift
1953/54	330 000	271 880
1954/55 (statsliggaren s. 743)	380 000	
1955/56 (förslag)	532 000	

Detta reservationsanslag är i första hand avsett till bestridande av kostnaderna för utbildning av lärare för industri och hantverk, vissa lärare vid högre tekniska läroverk samt handelslärare, allt i enlighet med av chefen för ecklesiastikdepartementet i propositionen 1949: 167 förordade riktlinjer. Ur anslaget bestrides även kostnader för utbildning och fortbildning i viss omfattning av yrkeslärare inom det husliga arbetsområdet. Allmänna bestämmelser för ifrågavarande utbildning har meddelats av Kungl. Maj:t genom beslut den 20 januari 1950 och den 4 september 1953 (se statsliggaren s. 744).

Överstyrelsen för yrkesutbildning hemställer, att anslaget för nästa budgetår höjes med 152 000 kronor till 532 000 kronor. Överstyrelsen beräknar därav till utbildning och fortbildning av lärare för industri och hantverk 268 000 kronor, till förra delen av en kurs för lärare vid högre tekniska läroverk 28 000 kronor, till utbildning och fortbildning av lärare inom handeln 116 000 kronor samt till utbildning och fortbildning av lärare inom det husliga området 120 000 kronor.

Departementschefen. Jag har i det föregående tillstyrkt, att överstyrelsen för yrkesutbildning erhåller medel för att under nästa budgetår anordna två grundläggande pedagogiska kurser, vardera för ett 30-tal industri- och hantverkslärare och ett 15-tal handelslärare, således sammanlagt omkring 90 läraraspiranter för industri—hantverk och handel. Utöver denna kursgivning synes lärarutbildning böra komma till stånd i huvudsak enligt överstyrelsens förslag i anslagsframställningen. I avvaktan på resultatet av 1953 års lärarinneutbildningskommittés arbete bör också enligt min mening medel till viss utbildning och fortbildning av lärare inom det husliga området alltjämt utgå ur förevarande anslag. Jag beräknar i likhet med överstyrelsen det för nästa budgetår erforderliga anslagsbeloppet till 532 000 kronor, vilket innebär en höjning med 152 000 kronor. Jag hemställer alltså, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen* för budgetåret 1955/56 anvisa ett reservationsanslag av 532 000 kronor.

10. Förslagsanslaget till Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare

	Anslag	Nettoutgift
1953/54	300 000	335 767
1954/55 (statsliggaren s. 741)	310 000	
1955/56 (förslag)	350 000	

Under innevarande budgetår får överstyrelsen för yrkesutbildning bevilja understöd för utbildning av högst 375 hantverkslärlingar.

Understödet utgår med 900 kronor och utanordnas med 400 kronor efter första utbildningsåret, med 200 kronor efter andra utbildningsåret och med 300 kronor efter utbildningens slut. Även för fortsatt utbildning av lärling, som erhållit undervisning i högst två årskurser vid verkstadsskola, kan under vissa förutsättningar understöd utgå. Utbildningen står under tillsyn av överstyrelsen för yrkesutbildning med biträde av lärlingsombud, som av överstyrelsen förordnas till ett antal av högst två för varje lärling. Till lärlingsombud utgår ersättning med 20 kronor per lärlings utbildningsår och, därest lärlingsombud är bosatt å annan ort än den, där utbildningen äger rum, även resekostnadsersättning enligt klass III allmänna resereglementet samt traktamente av 10 kronor per dag för resor i den omfattning överstyrelsen må föreskriva.

Överstyrelsen för yrkesutbildning hemställer för nästa budgetår om höjning av anslaget med 40 000 kronor till 350 000 kronor, varav 290 000 kronor till bidrag åt mästare och 60 000 kronor till ersättningar åt lärlingsombud för kontroll av utbildningen. Ökningen från föregående budgetår är av automatisk karaktär, betingad av sättet för utbetalningen av bidragen. Antalet bidrag förutsättes vara oförändrat 375.

Departementschefen. Jag har i det föregående (kap. VI) föreslagit, att antalet bidrag till hantverksmästare för lärlingsutbildning skall ökas till 500 för nästa budgetår. Vidare har jag föreslagit, att varje bidrag skall utgå med sammanlagt 1 500 kronor, att utbetalas med 800 kronor efter första utbildningsåret, 400 kronor efter andra utbildningsåret och 300 kronor efter utbildningstidens slut. Om dessa förslag bifalles, medför de dock, med hänsyn till sättet för utbetalning av lärlingsbidragen, icke behov av ökade anslagsmedel förrän från och med budgetåret 1956/57. Överstyrelsen för yrkesutbildning har emellertid beräknat en automatisk anslagsökning för nästa budgetår med 40 000 kronor. Mot denna beräkning har jag icke funnit anledning till erinran. Anslaget bör alltså för nästa budgetår höjas med 40 000 kronor till 350 000 kronor. Jag hemställer, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare* för budgetåret 1955/56 anvisa ett förslagsanslag av 350 000 kronor.

Vad departementschefen sålunda under VI samt VIII: 1—10 hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämmer, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Margaretha Blennow

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning	4
Departementschefen	5
II. Yrkesutbildningens utbyggnad	7
1. Yrkesutbildningen och samhället	7
A. Yrkesutbildningssakkunniga	7
B. Remissyttranden	12
2. Yrkesskolornas rekryteringsområden	15
A. Yrkesutbildningssakkunniga	15
B. Remissyttranden	17
3. Allmänna grunder för utbyggnaden av yrkesskolorna	19
A. Yrkesutbildningssakkunniga	19
B. Remissyttranden	23
4. Departementschefen	24
III. Yrkesskolans arbetsformer	32
1. Heltidskursernas organisation	32
A. Yrkesutbildningssakkunniga	32
B. Remissyttranden	35
2. Deltidskursernas organisation	36
A. Yrkesutbildningssakkunniga	36
B. Remissyttranden	38
3. Några nya kurstyper	38
A. Yrkesutbildningssakkunniga	38
B. Remissyttranden	41
C. Kurs för sysselsättnings- och arbetsterapeuter	41
4. Pedagogiska frågor	43
A. Yrkesutbildningssakkunniga	43
B. Remissyttranden	46
5. Yrkesutbildningens stadiindelning. Allmänt teoretiska kompletteringskurser	48
A. Yrkesutbildningssakkunniga	48
B. Remissyttranden	50
C. Förberedande kurs för inträdessökande till handelsgymnasium	51
6. Departementschefen	52
IV. Samarbete mellan skola och näringsliv	62
1. Förslag och yttranden	62
A. Yrkesutbildningssakkunniga	62
B. Remissyttranden	64
2. Departementschefen	67

	Sid.
V. Yrkesutbildningens ledning och administration	67
1. Förslag och yttranden	67
A. Yrkesutbildningssakkunniga	67
B. Remissyttranden	70
2. Hittillsvarande och planerat fortsatt samarbete mellan skolöverstyrelsen, överstyrelsen för yrkesutbildning och arbetsmarknadsstyrelsen	73
3. Departementschefen	75
VI. Statsbidrag till yrkesutbildningen	78
Gällande bestämmelser	78
Yrkesutbildningssakkunniga	79
Remissyttranden	82
Departementschefen	88
VII. Kostnadsberäkningar	99
1. Förslag och yttranden	99
A. Yrkesutbildningssakkunniga	99
B. Remissyttranden	103
2. Departementschefen	104
VIII. Anslagsberäkningar för budgetåret 1955/56	107
1. Förslagsanslaget till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Avlöningar	107
2. Förslagsanslaget till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Omkostnader	110
3. Reservationsanslaget till Överstyrelsen för yrkesutbildning: Yrkespedagogisk reformverksamhet	111
4. Förslagsanslag till Bidrag till driften av centrala yrkesskolor	112
5. Förslagsanslag till Bidrag till driften av lokala yrkesskolor	113
6. Förslagsanslag till Bidrag till byggnadsarbeten m. m. vid yrkesskolor	114
7. Reservationsanslag till Kurs för utbildning av sysselsättnings- och arbetsterapeuter	116
8. Förslagsanslag till Studiebidrag och stipendier åt elever vid yrkesskolor	116
9. Reservationsanslaget till Utbildning av lärare vid yrkesundervisningen	117
10. Förslagsanslaget till Främjande av praktisk lärlingsutbildning hos hantverksmästare	118